DE

MENSCH,

ZOO ALS HIJ VOORKOMT
OP DEN BEKENDEN

AARDBOL.

J. ALLART Excudit.

248

DE

MENSCH,

ZOO ALS HIJ VOORKOMT

OP DEN BEKENDEN

AARDBOL,

BESCHREEVEN DOOR

MARTINUS STUART,

AFGEBEELD DOOR

JAQUES KUYPER.

EERSTE DEEL.

TE AMSTERDAM, BIJ
JOHANNES ALLART.
MDCCCII.

LIBRARY
OF CONGRESS

G1130
.S93

D 1392
.61

THE LIBRARY
OF CONGRESS

AAN DE

MAATSCHAPPIJ

DER

VERDIENSTEN,

OPGERICHT IN AMSTERDAM,

ONDER DE ZINSPREUK:

FELIX MERITIS,

WORDT

WORDT DIT

WERK

BETIJTELD:

DE

MENSCH,

ZOO ALS HIJ VOORKOMT
OP DEN BEKENDEN

AARDBOL,

TEN BLIJKE VAN

DANKBAARHEID EN HULDE

OPGEDRAGEN

DOOR

Haare Leden
MARTINUS STUART
EN
JAQUES KUYPER.

IN-

INLEIDING.

„ De Mensch, zoo als hij voorkomt op den bekenden aardbol, en niet, zoo als hij is?" — Neen! — Dit verschil, mijn waarde Lezer, is, hoe kleen het ook mag schijnen, veel te groot. Het eerste vordert eene eenvouwdige vertooning van zijne gedaante, leefwijze, zeden en gebruiken: het laatste zou eene naauwkeurige bepaaling vereischen van zijne krachten, vermogens, bedoelingen en zedenlijke waarde. Tot het eene zijn geloofwaardige beschrijvingen van opmerkzaame en oordeelkundige Reizigers voldoende: tot het andere zijn alle Natuurkundige, Ontleedkundige, Wijsgeerige en Zedenkundige beschouwingen tot heden ontoereikende en zullen alzoo wel altijd blijven, wijl de volkomene Menschenkennis, schoon zij de eigenlijke oefening van den Mensch mag heeten (1), het

(1) Pope *Essay on Man.*

het bijzonder eigene voorwerp der Alwetendheid zelve is.

Vraagt Gij naar de Natuurlijke geſchiedenis van den Mensch: Gij vindt haaren jongſten Schrijver weder in twijfel, of hij een geheel eigen geſlacht uitmaake (1), en hoort hem, na het geen een BLUMENBACH vooral ten tegendeele ſcheen voldongen te hebben (2), op nieuw beweeren, dat ten minſten dit geſlacht verſcheidene ſoorten heeft, wier beſtendige verſchil de algemeene afkomst van één menſchenpaar verwerplijk maakt (3).

Slaat Gij de oogen op de ontleedkundige tafelen van het menſchelijke ligchaam: Gij moogt verbaasd ſtaan over de ontdekte geheimen onzer zamenſtelling (4), de algemeene verlichting der jongstverlopene eeuwe danken, welke eenen HUNTER, MONRO, CHESELDEN en MASCAGNE vergunde, hunne beſpie-

den-

(1) J. J. VIREY, *Histoire Naturelle du genre humain.* T. I. p. 179-143. Paris. An. IX.

(2) J. F. BLUMENBACH *over de verſcheidenheid van het menschlijk geſlacht.* Afdeel. I. en IV. Harderw. 1801.

(3) VIREY *Hist. Nat. du genr. Hum.* T. I. p. 200-207.

(4) Hoe ver bragt BUFFON zijne proeven al? — Zie zijne *Natuurlijken Historie.* D. II. bl. 90-128.

dende blikken in de diepſte verborgenheden der Natuure te werpen (1), en boven al de nagedachtenis van uwen CAMPER zegenen, wiens vergelijkende Ontleedkunde U bevrijd heeft van de ondragelijke vernedering, tot welke een MONBODDO U had willen brengen, om den affchuwelijken *Ourangoutang* uwen broeder te noemen (2); maar, is 'er nog zeer veel in het menſchelijke geſtel, 't welk het beſtgewapende oog niet kan ten einde zien, noch de bekwaamſte hand met de allerfijnſte werk-

(1) KAREL DE VYFDE deed aan de Godgeleerden van *Salamanca* de vraag: „ of men in gemoede het menschlijke ligchaam mogt ontleeden, om deszelfs geſtel te leeren kennen?" — MORERY *Diction. Hist Art.* VESAL. — In de zeventiende eeuw zag het gemeen ten minſten de ontleeding des menschlijken ligchaams nog als eene heiligſchennis aan. — *Het leeven van* F. RUISCH in het *Algem. Magaz. van Wetenſch. Konst en Smaak*, D. IV. bl. 456, 457.

(2) P. CAMPER *Kort bericht wegens de ontleeding van verſcheidene Ourangoutangs.* Amſt. 1778. en *Natuurkundige verhandelingen over den Ourangoutang.* Amſt. 1782. — *Lord* MONBODDO *of the origin and progreſs of language.* T. I. p. 175; wiens gevoelen was, dat onwederlegbaare bewijzen den *Ourangoutang* tot het geſlacht der Menſchen verhieven.

werktuigen in ſtaat is te ontleeden (1), 'er is ook, 't geen door grootheid in het oog valt, maar welks dienst in de dierlijke huishouding des leevens raadzelachtig blijſt (2), en de overgang van het werktuiglijke tot het redenlijke zal, even als de werking van den wil, wel voor altijd de diepſte verborgenheid blijven (3); zoo dat de Ontleedkunde zelve juist daar ter plaatze U begeeft, waar zij U allereerst den Mensch, niet bij bloote onderſcheiding, maar bij volkomene verklaaring, zou doen kennen.

De Wijsbegeerte, die zelve al ſpoedig de zedigheid van dezen naam verkoos, welke haare zucht alleen naar wijsheid aanduidde, boven dien der Wijsheid zelve, welken zich de eigenwaan

(1) De vezeldraaden der ſpiervezels met het vocht in derzelver buisjens, bij voorbeeld. — Zie *Gods grootheid in de kleenſte en grootſte ſchepzelen* in het *Algem. Magaz. van Wet. Konst en Sm.* D. II. bl. 641, 642.

(2) Het wormvormig ingewand (*Intestinum vermiforme*) bij voorbeeld.

(3) Hoe ver waagde zich de vernuftige verbeelding van LE CAT, zonder echter nog iet op te losſen!

waan had aangemaatigd (1), vond nog altijd reden, om de *Delphiſche* Godſpraak te eerbiedigen, die den erkenner zijner onkunde den lof der grootſte wijsheid had gegeven (2), en trok nimmer den engen grens des menſchelijken kenvermogens juister, dan in onze dagen, daar zij elken vereerer eener Bovennatuurkunde, omtrend wier altijd betwistbaare leerſtellingen reeds vroeger in ernst gevraagd was, of zij meer goeds, dan kwaads gedaan hadden in de waereld (3), toeroept: „ o mensch, wie gij zijn moogt, lieg nimmer, noch in uw hart, noch bij anderen, door wetenſchap voor te wenden, wanneer de vraag uwe eigene ziel, haare vrijheid of onſterflijkheid geldt (4)!" Wilt Gij nogthands hun hooren, die zich eenige

(1) CIC. *Tuſcul. quæſt.* L. I. c. 3. *Id. De Orat.* L. I. c. 49.

(2) DIOG. LAËRT. L. II. c. 5. n. 18. CIC. *Acad. quæſt.* L. IV. c. 23. — Hoor boven al SOCRATES zelven, zoo als PLATO hem ter zyner verdeediging laat ſpreken, waarvan wij eene ſchoone vertaaling hebben in het *Vaderlandſche Magaz. van Wet. K. en Sm.* Zie D. I. bl. 273—276.

(3) Deze vraag werd eenmaal door een Vaderlandsch Genootſchap gedaan.

(4) P. v. HEMERT *Magaz. voor de Critiſche Wysgeerte.* D. III. bl. 69—71.

ge bepaaling wegens de vraag; „ wat is de Mensch?" vermeten hebben: zie dan, of HOBBES U voldoet, die hem tot eenen slaaf der werktuiglijkheid maakt, geene andere banden der maatschappij, dan belang en vrees, erkent, en voor zijne reden geene andere gronden, dan nut en genoegen, vindt (1); en ontzet U niet, wanneer Gij zelfs eenen vrijheidminnende PRIESTLEY alle zedenlijke vrijheid aan eene wijsgeerige noodzaaklijkheid ziet onderwerpen (2).

De Zedenkunde eindlijk, schoon thands ten throon verheven door eene zuivere reden, welke geene vreemde wet bij 's menschen wil, zal die ooit deugdzaam zijn, gedoogt, stelt enkeld wetten van gedrag, maar vertrouwt den mensch zelven het oordeel niet over de zuiverheid zijner beginzelen, ja beweert de ontkenning zoo wel, als de stelling, dat 'er immer zuivere deugd in eenigen sterveling plaats vond (3). Op haare gronden moeten al-

(1) TH. HOBBES *Leviathan.*

(2) J. PRIESTLEY *Disquisitions on matter and spirit.* Lond. 1777. & *The doctrine of philosophical necessity illustrated.* Lond. 1777.

(3) P. V. HEMERT *Magaz. voor de Crit. Wysg.* D. V. bl. 220 en volg.

alzoo alle menſchelijke opgaven van den zedenlijken toeſtand der menſchen en alle beöordeelingen van derzelver eigenlijke waarde geheel eigendunklijk ſchijnen, gelijk dezelven ook doorgaands meer blijken dragen van den blijmoedigen of ſomberen geest der beſchouwers, dan wel van de waarheid zelve, voor zoo ver de ervarenis haar eenigzins laat giſſen. Waarnaar behoort de mensch te ſtreeven, niet wat is hij alreeds, kan de eenige vraag zijn, op welke de zuiverſte zedenkunde ons kan andwoorden: eene vraag echter, wier juiste beandwoording wel onze eigene zedenlijkheid kan bevorderen, maar geenzins onze menſchenkennis vermeerderen.

Aan den Dichter, wien de Wijsbegeerte zelve thands dezen verheven naam vergunt, het zij hij als Romanſchrijver of als Zanger, als Schilder of als Beeldhouwer zijne denkbeelden van den volmaakten mensch uitdrukt en ſchepzels zijner vlammende verbeelding vormt, wier evenbeeld het ganſche menſchengeſlacht nooit opgeleverd heeft (1), zult Gij zelf

(1) P. v. HEMERT *Beginzels der Kantiaanſche Wysgeerte*. D. IV. bl. 190—213. *Magaz. voor de Crit. Wysg.* D. III. bl. 13. en D. IV. afdeel. 6 en 7.

zelf niet denken, waarde Lezer, wanneer het U te doen is, om te weten, wat de mensch in waarheid zij. De natuur vertoont U geene *Pythiſche* APOLLO's, de maatſchappij geene GRANDISON's (1), maar beiden zoo veele onvolkomenheden aan de toets dier denkbeeldige ſchoonheden, dat het onvolkomene veeleer, ſchoon op ontelbaare wijzen onderſcheiden, het kenmerkende van den Mensch ſchijnt uit te maaken.

De kennis van den Mensch, zoo als hij waarlijk is, laat zich dan wel, gelijk die van elke andere ſchepzelenſoort, bij zamenſtelling, vergelijking en aftrekking zoeken, maar nimmer anders, dan bij nadering, vinden. Zij laat zich zoeken door de oplettendſte beſchouwing van den Mensch zoo als hij zich alom vertoont met zijne veelvuldige verſcheidenheden in uitwendige gedaante en volkomene tegenſtrijdigheden in leefwijze, zeden en gebruiken, welk alles meer ſtrekt, om de kennis van de Volkeren uit te breiden, dan die van den Mensch in het afgetrokkene te bepaalen, ſchoon dezelve 'er altijd bij moet win-

(1) Zie de *proeve over de geſchiedenis van* GRANDISON. bl. 20. voor de tweede uitgave.

winnen, wanneer men tevens Wijsgeerig gadeslaat, wat het zij, het welk alle menschen, zoo verre zij bekend zijn, ondanks zoo veele verscheidenheden en tegenstrijdigheden onderling gemeens hebben.

Aan deze oefening hebben wij dit ganſche werk gewijd, welks eigen voorkomen zich zelf in het keurige oog van den Beſchouwer moge aanprijzen, maar welks inhoud een enkeld woord ter aanbeveling en meer dan een enkeld ter inleiding vordert.

Dezelve is en blijft overal de Mensch, dat wezen in de ganſche natuur, het welk bij den mensch het leevendigst belang verwekt, en het welk hem, wanneer hij zich verhevener geesten als beſchouwers van het ganſche ſchepzelenheir verbeeldt, door zijne redenlijke natuur oneindig belangrijker voor dezelven toeſchijnt, dan de werktuiglijkheid der planten of de bloote natuurdrift der dieren immer zijn kan. Overal toch voert de Mensch, hoe onbeſchaafd, onkundig, ja zelfs dierlijk hij ook zij, de heerſchappij over de dieren, welken hem omringen, wien hij in beleid onvergelijklijk overtreft; terwijl de verlichte en beſchaafde mensch, die de afſtanden der ſterren meet, zich op den rug der golven een zeker

ſpoor teekent, en de wetten der natuur, als eigen wetgever op aarde, ten eigene baate doet werken, oneindig meer den ruwen natuurmensch te boven gaat, dan deze de dieren, dien hij om zich heeft. In zekeren zin mag zich alzoo de verlichte ſterfling als eenen verhevener geest beſchouwen, die het laagere ſchepzelenheir niet ſlechts met eigen gevoel van meerderheid overziet, maar zelfs een waardeerend oog kan ſlaan op zijn eigen geſlacht en zich bezig houden met de opmerking van alle deszelfs deugden en gebreken. Dit is en was altijd het grootſche zelfsgevoel des Wijsgeers, die zich, als het ware, aan eigene menschlijkheid onttrok, om, als een zuiver redenlijk wezen, het Heeläl en in hetzelve den Mensch in zijnen aanleg, opvoeding, bedrijf en lot op aarde te beſchouwen. Dit grootſche zelfsgevoel verleidde hem echter menigmaalen, om zich uitſpraaken te vermeten over zijn eigen geſlacht, dien de Alwetendheid zelve zich voorbehouden heeft: maar, bij dat grootſche zelfsgevoel thands meer, dan immer, tegen alle waanwetenſchap door de Wijsbegeerte zelve gewaarſchuwd, is het de edelſte verlustiging, welke de inhoud dezes werks den waaren Wijsgeer durft aanbieden.

Daar

Daar Menſchen, ondanks zulk een onberekenbaar verſchil, echter altijd Menſchen blijven en alzoo in de grondtrekken van derzelver wezen de wezenlijkſte gemeenſchap moeten hebben, waren de Wetgevers der Ouden de grootſte en opmerkzaamſte Reizigers van hunnen tijd, die, veele Volkeren en derzelver Zeden gadeſlaande, eenen ſchat verzamelden van ſtaatskennis voor hunne Landgenooten, waar aan dezelven eeuwen lang hun algemeen welzijn verſchuldigd waren. Hoe wijduitgeſtrekt waren de reizen van PYTHAGORAS, den wijzen Wetgever van groot *Griekenland* in het overoude *Italie* (1): maar hoe naauwbeperkt tevens op den thands bekenden aardbol, van wier verzengde en bevroozene luchtſtreeken zich de oude Aardrijkskunde de buitenſpoorigſte begrippen vormde, terwijl eene ganſche nieuwe waereld voor de gebrekige zeevaart der Ouden verborgen bleef? Van hun, die thands als Wetgevers der Volkeren worden opgeroepen, kan niemand zulk eene eigene kennis vorderen, die met zoo veel ander verzuim, met zoo groot perzoonlijk gevaar,

(1) BARTHELEMY *Reize van den Jongen* ANACHARSIS. D. III. H. 29. E.

vaar, met een zoo onberekenbaar verlies van tijd en met zoo veele overgroote opofferingen alleen verkrijgbaar is: maar van eenen ieder, die zich deze oproeping laat welgevallen, moet de gereede aanneming verwacht worden van het geen anderen hebben opgemaakt, en de erkendnis van het nut, om al, wat den Mensch betreft, naauwkeurig verzameld te zien uit de beste Reisbeſchrijvingen, wier aantal en uitvoerigheid alreeds eene nieuwe ſoort van kostbaare opofferingen vordert.

Het zij volkomen uitgemaakt, dat de zuivere Zedenwet volſtrekt en algemeen moet gelden, dat haare eisch onvoorwaardlijk is, en dat geene onderſcheidene geäardheid der menſchen het voorſchrift van volſtrekten plicht moet regelen: niet min voldongen is het tevens, dat wijze Leeraars der zeden in de wijze van aandrang op de vervulling der Zedenwet zich alzins behooren te ſchikken naar het verſchillend charakter der volkeren, ten einde de menſchen, ten beste der maatſchappij, ten minſten plichtmaatig te doen handelen en door plichtmaatigheid tot zuiverer deugdbetrachting op te leiden (1).

Op

(1) Zie de verhandelingen op de vraag by het *Stolpiaanſche* Legaat over dit onderwerp, in 1801 uitgegeven.

Op gelijke wijze hangt de Waarheid wel geenzins af van de onderſcheidene bevatting der ſtervelingen, maar is eeuwig en onveranderlijk, als het wezen aller Wezens: doch haare voordragt niet te willen ſchikken naar deze wijdverſchillende bevatting der menſchen, is den zwakken te verblinden of verbijsteren. Anders handelden de weldaadigſte Verlichters des menschdoms, wier naarvolging ſteeds eene zorgvuldige beöefening van de kennis der menſchen vordert, zijnde het de laatſte tevens, die den onvooringenomen man aan den eenen kant den uitſlag van veele poogingen ter hervorminge al ſpoedig leert berecken en hem voor veele ijdele uitzichten en ſmartlijke teleurſtellingen bewaart, doch aan de andere zijde hem in ſtaat ſtelt, om, door eene welgewijzigde voordragt van belangrijke waarheden, al dat nut te doen aan zijne natuurgenoten, waar voor dezelven reeds vatbaar zijn.

Onnoodig ſchijnt het, over het belang des inhouds van dit werk te ſpreken voor het ganſche vak der ſchoone Kunſten, het welk toch hoofdzaaklijk vervuld wordt door de voorſtelling van den Mensch in onderſcheiden ſtand, bedrijf, verblijf en zeden, en alzoo eenen ſchat van kundigheden vordert, dien de

Kun-

Kunſtenaar zelf niet kan verzamelen zonder opoffering van tijd, afmatting van geest en belemmering van zijn vernuft, en wier gemis nogthands aan de ſchoonſte kunstgewrochten het ſtempel der waarheid onthoudt, zonder het welk zij den onkundigen misleiden, den kundigen ſluiten. Men heeft het voor hoognoodig gehouden', de gewoonten der aloude Volkeren zorgvuldig te beſchrijven en afte-beelden, om dat men van de Kunſtenaars niet vergen kon eene genoegzaame kennis van de taal der Ouden tot verſtand van derzelver eigene Schrijvers, noch ook een volledig onderzoek naar alles, 't welk den leeftijd van geleerde Oudheidkundigen gefleeten heeft: en zou men het min noodig kunnen achten, om voor hun, die in het hedendagſche willen werken', eenigermaate op gelijke wijze te arbeiden, door afbeeldingen en beſchrijvingen, dien eene ganſche boekerij van Reisbeſchrijvingen alleen kan opleveren? — Neen, zulk een werk ſchijnt behoefte geworden zoo wel voor den Redenaar en Dichter, die gaarne in hunne voordragt zich den ganſchen tegenwoordigen ſtaat des menschdoms ten nutte maaken, om meer door voorbeelden dan door afgetrokkene leſſen te overreeden, als voor den Tooneeloefenaar

en

en Schilder, van wien het gezond oordeel niet flechts de naauwkeurigſte voorſtelling van alle vreemde zeden vordert, maar zelfs de getrouwe afbeelding van der volkeren kenmerkende geſtalte, kleur, en ganſchen omtrek.

Naauwlijks zal men echter het oog op den geheelen inhoud van dit werk kunnen ſlaan, wanneer het de veelvuldigſte en hoogſtverſcheidene Volkeren, die den aardbol bewoonen, heeft vertoond, of deze vraagen ten minſten zullen zich van zelve aan den geest opdringen, van wier voorafgaande en voldoende beandwoording grootendeels het nut zal afhangen, het geen deze vertooning van den Mensch zal kunnen doen voor meer dan bloote naarbootzers der natuur. — „Grenzen de ruwſte en domſte Volkeren niet na genoeg aan den dierenſtand, om den Mensch waarlijk als den blooten Dierenvorst te beſchouwen; en zou het alzoo geene wijsheid zijn, hem als een bloot dierlijk wezen te behandelen, het welk even als onze huisdieren door beſchaaving alleen dienstvaardiger kan worden?" — „Zijn ook alle menſchen wel ſchepſels van dezelfde foort, zoo dat van den eenen alzins gelden mag, het geen van den anderen gezegd kan worden?" — „Van waar toch zou derzelver

wijd

wijd verſchil ontſtaan, indien zij één eenig geſlacht uitmaakten?" — Deze vraagen kwamen den naauwkeurigſten onderzoekers van den Mensch gewigtig genoeg voor, om ze in allen ernst en uitvoerig te beandwoorden: het zaaklijke van hun andwoord alhier op te geven, ſchijnt mij alzoo ter inleiding ten hoogſten voeglijk.

Eerbiedwaardig is de geestdrift, met welke LAVATER de, geheel op zich zelve ſtaande, menschlijkheid onzer natuure verdeedigt tegen hun, die den Mensch gaarne in een dier vernederen en hem daartoe mismaaken tot eenen *ourangoutang*, terwijl zij dezen verheffen tot eenen Mensch. „ Verheug u, ô Mensch! over uwe menschlijkheid! —— Verheug u nog ongelijk meerder, dat deze uwe menschlijkheid niet te bereiken is! Zoek geene grootheid in eene aangenomene dierlijke kleenheid! geene ootmoedigheid in het vernederen van uwe natuur (1)!" Deze is zijne nadrukvolle uitroeping.

Vernuftig is de wending, welke FORSTER geeft aan zijnen ſtrijd tegen de voorſtanders van

(1) LAVATER over de *Phijſiognomie*. D. II. bl. 59, 60.

van 's menſchen dierlijkheid en aapvormigheid, wanneer hij, na het aanvoeren der Ontleedkundige gronden voor zijn gevoelen, met de bedenking eindigt: of niet wel het Dichterlijke tafereel, door MILTON van aller Moeder gegeven, het eigenaardigſte bewijs tegen de drijvers van zulke begrippen zijn zou? „ Waar, vraagt hij, is de Man, die dat onvergelijklijk gewrocht der meesterlijke hand, de Vrouw, zoo bekoorlijk ſchoon, dat al het ſchoone der ganſche waereld bij haar daalt of zich in haar te zamen vereenigt, — de Vrouw, wier lonken eene nooit gevoelde zoetheid doen ſtroomen in het hart, en die al, wat door haaren adem wordt bezielt, met den geest van liefde en van minvermaak vervult, — de Vrouw, vol bevalligheid in elken trek, vol hemel in haare oogen, vol waardigheid en liefde in elke houding — met eenen afſchuwlijken aap kan vergelijken? — Hij, — dus vervolgt hij vol verontwaardiging, — die hier toe in ernst kon in ſtaat zijn, verdiende voor altijd te worden verbannen uit den ſchoonen kring der dogteren van EVA en ter ſtraffe verweezen tot een huwelijk met *Ourangoutangs.* (1).

Geest-

(1) J. R. FORSTER, *Bemerkungen auf ſeiner Reiſe um die Welt.* ſ. 230. *Berl.* 1783.

Geestdrift en vernuft echter verſtommen den ſcherpzinnigen tegenſpreker niet, maar worden veel eer door hem beſchouwd als noodmiddelen, flechts aangegreepen bij het gevoel van het ontoereikende van andere gronden. Gelukkig dus, dat, zonder eenige geestdrift of ook eenige ſpeling van vernuft, dit geſchil oplettend onderzogt is door koelzinnige, ſcherpziende, naauwkeurig vergelijkende beſchouwers van het menschlijk en dierlijk geſtel, niet flechts voor het uiterlijke, maar ook voor het inwendige, en bovenal door zorgvuldige waarnemers van 's menſchen geheel eigene zielvermogens.

Derzelver uitſpraak echter was, na zulk een onderzoek, zeldzaam zeer vermeten,—zomtijds al te huiverig. LINNÆUS, die geboren ſcheen, om de Rijken der Natuur in grenzen te omſchrijven en alle Geſlachten der ſchepzelen door ſprekende kenmerken te onderſcheiden, vond zich geenzins in ſtaat, het eigenlijke onderſcheid van den Mensch, hetwelk zijne ſoort alleen toekomt, zoo dat hetzelve in geene andere ſchepſelen ook wordt gevonden, op te noemen (1): maar BUFFON, wiens geest den

(1) LINNÆUS *Fauna Suecica. Præfat.*

den geest van zijnen tijd zoo ongelijk in grootheid was, dat hij met éénen blik kon overzien, op het geen anderen ſtuksgewijze tuurden, wees duidlijk de verblinding van dat tuuren aan (1), en benam ons den ontzettenden indruk, dien deze bevinding van eenen LINNÆUS op ons moest maaken. Ook BLUMENBACH, die het verſchil tusſchen de Dieren en den Mensch het volledigst en naauwkeurigst opgegeven heeft, vangt zijne aanwijzing daar van aan, met de beſcheidene aanmerking: „ dat de bloote zinnelijke bevatting dikwijls veel gemaklijker de dieren-ſoorten kan onderſcheiden, dan de naauwkeurigſte opmerking zelve de onderſcheiding-teekenen bepaalen of beſchrijven (2)."

Hoe beminlijk nogthands zulk eene zedigheid mag zijn, zij echter moet ons geenzins bevoor-

(1) Met den *Methodiken* en *Clasſificeerenden* geest van zijnen tijd ſpottende, zegt hij van LINNÆUS op dit onderwerp: „ men moet wel verzot zijn op het maaken van Clasſen, om den Mensch en den Luijaard nevens den Aap en de Schildvarkentjens bij elkanderen in de eerſte orde van menschgelijkende dieren te plaatzen," *Nat. Hiſt.* D. 1. bl. 20.

(2) BLUMENBACH *over de verſcheid. van het mensch. geſt.* bl. 1. 2.

vooroordeelen in het pleitgeding, het welk door BLUMENBACH zelven zoo beslisschend, als koelzinnig voor de eer der menschlijkheid is gevoerd. Sprak de DE BUFFON wegens ons geslacht: „zelfs het uitwendige vertoont de menschen meerderheid boven alle leevendige wezens; hij houdt zich recht en overeind; zijne gestalte is die van bevelen; zijn hoofd is naar den hemel gekeerd en vertoont een eerwaardig gelaat, waarop het charakter van zijnen hoogen rang staat uitgedrukt; het beeld der ziel teekent zich in zijn gelaat; de voortreflijkheid zijner natuur dringt door de stoflijke werktuigen heenen en bezielt de trekken van het aangezicht met een godlijk vuur; zijne majestueuse gestalte, zijn vaste en stoute tred geven zijnen adeldom en zijnen rang te kennen; hij raakt de aarde niet, dan door de verstafzijnde uiteinden van zijn ligchaam; hij ziet dezelve niet, dan van verre, en schijnt haar met eene edele verontwaardiging te beschouwen; de armen zijn hem niet gegeven, om tot steunpilaaren te dienen voor den klomp van zijn ligchaam; zijne handen moeten de aarde niet betreden noch door geduurige wrijving de fijnheid des gevoels verliezen, waar van zij het voornaame werktuig zijn; zijn arm en hand zijn gemaakt tot edeler

ler gebruiken, om de bevelen van den wil uit te voeren, om de verafzijnde voorwerpen aan te vatten, om de hinderpaalen uit den weg te ruimen, om de ontmoeting en den ſchok van 't geen zou kunnen ſchaaden te voorkomen, en om het geen behaagen kan te omhelzen, te bewaaren en onder het bereik te brengen der andere zintuigen (1);" het is BLUMENBACH, die dezen ſtand onzen natuurlijken ſtand bewijst te zijn, en aan denzelven het onbetwistbaar kenmerk der Menschheid toont.

De lengte en ſterkte der beenen, vergeleeken met de kortheid en tederheid der armen, de ſpoediger beenwording in den voet dan

(1) BUFFON *Nat. Hiſt.* D. II. bl. 259, 260.

„ Een' Godheid geeft haar' glans door 's menſchen
„ oogen heen.
„ De redelijke ziel komt uit zijn troni zwieren.
„ Hij heft, terwijl de ſtomme en redenlooze dieren
„ Naar hunne voeten zien, alleen en trots het
„ hoofd
„ Ten hemel op naar God, zijn Schepper hoog
„ geloofd,
„ En heerscht, gelijk een God, om wien het al
„ moet ſlaaven."

VONDEL. *Lucifer.* Bedr. I.

dan in de hand der kinderen, de ſterke kuitſpieren en, den mensch geheel eigene, bilſpieren, het breede der heupen, de ruimte en richting van het bekken, de kortheid der ribben, de vlakte der borstholte, de wijd uit eenſtaande ſchouders, de richting van het hoofd, de ligging der hersſenen, de ganſche geſteldheid der nek met haare wervels, zijn voor den opgerechten ſtand van het menschlijke ligchaam, dien geen Volk ook ooit anders heeft gehouden, zóó veele te zamenſtemmende bewijzen dat het ganſche menſchelijke geſlacht zoo min, als eenig dier, verdacht kan worden, zijnen natuurlijken gang verkeerd te hebben (1). De-

(1) BLUMENBACH bl. 5—18. — C. F. LUDWIG *Grundrisz der naturgeſchichte der menſchen-ſpecies. Fur akademiſche Vorleſungen.* §. 40—43. *Leipzig* 1796. ZIMMERMAN *Geographiſche geſchichte des Menſchen* Th. I. ſ. 117. 124—129. *Leipz.* 1778. — A. VON KOTZEBUE zou echter in zeker *Siberisch* dorp, niet ver van *Jaluterski*, eenen agttien jaarigen jongeling ontmoet hebben, die zeer ſnel en met opgerichten hoofde op handen en voeten liep, zonder ooit anders te gaan, maar zich dikwijls, als een beer, op de agtervoeten zettende, beweerende voords, dat zijne houding de natuurlijke van den mensch was. — *Merkwaardigſte jaar van mijn leeven.* D. II. bl. 13, 14.

Deze ſtand is aan geen Dier natuurlijk of gemaklijk. Meest al, wat denzelven als eigenaardig voor den Mensch aanwijst, ontbreekt aan dat geſlacht. De Baviaanen, Meerkatten en andere dieren, door LINNÆUS menschgelijkende genoemd, zijn meer vierhandig, dan tweebeenig, hebbende derzelver agtervoeten zoo wel duimen, als de voorvoeten, en ſtrekkende dezelven alzoo meer, om zich vast te doen houden op boomtakken, dan wel om op twee of vier voeten te doen lopen op den platten grond(1). De menſchelijke kunst alleen doet de Aapen overeind gaan, terwijl de geboogene knieën, de zamengerolde agtervoet, als tot eene vuist, en de zorgvuldige leuning met den voorvoet op eenen ſtok genoegzaam toonen, dat de opgerichte ſtand, indien de *Ourangoutang* denzelven al uit eigen aard zoms mag verkiezen op den grond, in zoo ver echter voor hem een gedwongen ſtand moet heeten, als de takken der boomen eigenlijk zijnen grond ſchijnen uit te maaken (2). In-

(1) BUFFON *Nat. Hiſt.* D. XIV. bl. 9—11. BLUMENBACH bl. 19.

(2) Zie de beſchrijvingen der naast aan den Mensch komende *Ourangoutangs* bij BUFFON. *Nat. Hiſt.* D. XIV. en D. XIX. Men vindt door TYSON agt en

Inwendig ontbreekt den Mensch alleen of flechts zeer weinigen Zoogdieren nevens hem veel, het geen den overigen Dieren alzins eigen is. Het vleeschig vlies, het flagaderlijke wondernet, de schortspier van het oog, het pisvlies van de vrucht, den dieren zeer gemeen, zijn te vergeefsch gezogt in zijn gestel (1). Daar tegen merkt de Ontleedkunde in hem op eene zeer groote hoeveelheid van hersenen, niet flechts op zich zelve en naar evenredigheid zijns ligchaams, veel grooter, dan bij de dieren in het algemeen, maar vooral met betrekking tot de

veertig bijzonderheden opgeteld, in welken de *Ourangoutang* meer naar den Mensch, dan naar de overige Aapen, zou gelijken, maar ook vier-en-dertig anderen in welken hij meer van den Mensch, dan van de overige Aapen, verschilt. By LUDWIG §. 61, 62. en bij BUFFON D. XIV. bl. 34—36. door wien echter deze verscheidenheden en overeenkomsten naauwer bepaald worden, zoodat zijn besluit is: „indien 'er een trap mogelijk ware, om van den Mensch tot het Dier over te gaan, en dan nog het wezen der menschelijke natuur eeniglijk in het ligchaamsgestel bestond, dan zou deze Aap nader bij den Mensch, dan bij eenig ander dier mogen geacht worden." bl. 38.

(1) *Panniculus carnosus sive musculus subcutaneus, rete mirabile arteriosum, musculus oculi suspensorius, membrana allantois.* — BLUMENB. bl. 27—29.

de dunheid zijner zenuwen, die uit dezelven haaren oorſprong nemen; en een zeker aantal van ſteentjens in het pijnappelkliertjen, die thands onder het eigendomlijke van den mensch geteld worden (1).

Gelijk het bloot werktuiglijke des geſtels den Mensch reeds zoo blijkbaar onderſcheidt van het overige bezielde ſchepſelenheir, dat men, hetzelve ſtuksgewijze ontleedende en vergelijkende, als met geweld terug getrokken wordt van alle, hem onteerende, rangſchikking in het dierenrijk: alzoo kenmerkt de natuurlijke ontwikkeling van dat geſtel en deszelfs verplaatsbaarheid over den gantſchen aardbodem den Mensch met zulke, in het oog vallende, bijzonderheden, dat hij ook hier door alleen eenen geheel eigen aanleg, van al wat dier is onderſcheiden, aan den dag legt.

Langzaame wasdom, lange kindsheid en laate huwbaarheid onderſcheiden hem, naar evenredigheid van zijne ligchaamsgrootte en leevensduurzaamheid, zoo zeer van alle die Dieren, aan wien hij het naast in eenige gelijkheid zou kunnen komen, dat reeds hier in het werk eener hoogere volkomenheid aanſchou-

(1) BLUMENB. bl. 36—38.

ſchouwelijk wordt (1). De Aap, met wien men hem toch altijd vergelijken wil, komt ſterker en meer gevormd, dan het Menſchenkind, ter waereld: hij groeit veel ſchierlijker en heeft de hulp van zijne moeder niet, dan in de eerſte maanden, noodig (2). Men beklaage zich nu vrij, dat men dit dier, vooral wanneer het den grooten *Ourangoutang* geldt, niet genoegzaam onder de oogen heeft, om hetzelve alzins gade te ſlaan, dat men het altijd in eenen gevangen, verwenden en gekunſtelden ſtaat ontmoet, terwijl men de Reizigers naauwlijks kan gelooven in de onderſcheidene verhaalen, welken zij van den zoogenoemden Boschmensch hebben gegeven: want het is dit rechtmaatige beklag, 't welk ons de verplaatsbaarheid van den Mensch over den ganſchen aardbodem te opmerklijker doet in het oog vallen.

Hem, wien de zonderlingheid alleen naar den Mensch heeft willen plaatzen, en wien nu eens zekere kortzichtigheid der Natuurbeſchouwers, dan eens eene ſnoode beſtrijding van 's menſchen redenlijkheid (3), en doorgaands

(1) Blumenb. bl. 42.
(2) Buffon *Nat. Hiſt.* D. XIV. bl. 20.
(3) Wijsgeerige Brieven, bl. 326. Amſt. 1772.

gaands een bloot vooroordeel in dien rang heeft willen ſtaande houden, kunt gij alleen vinden onder de verzengde luchtſtreek, want onder dezelve kan hij alleen voordteelen; onder eene andere te leeven is hem zelfs bezwaarlijk (1). Den Mensch ontmoet gij over den ganſchen aardbodem, welken gij zelf onder alle luchtſtreeken kunt rondreizen, om uwe handelbetrekkingen met hem aan te gaan. Tot 80° Noorderbreedte woont de *Groenlander* en *Esquimo*, onder den evenachtslijn de Neger, tot 55° Zuiderbreedte de *Vuurlander*, en dezelfde Reizigers verwisfelen met volmaakte gezondheid, indien ſlechts met genoegzaame voorzorg, alle luchtſtreeken, ja zetten hunne onderzoekingen voord, tot waar dag en nacht beiden voor hun in eenen doorgaanden nevel verdwijnen (2).

De graaden der koude laten zich nog niet volkomen bepaalen, welken de Bewooner en ook de Reiziger in de nabijheid van de Poolen zomtijds ondervindt. GMELIN zag dezelven op zijne *Fahrenheitſche* ſchaal tot 126° onder *Nul* ge-

(1) BUFFON *Nat. Hiſt.* D. XIV. bl. 22. ZIMMERMAN *Geogr. geſch. des Menſch.* Th. 1. ſ. 123.
(2) COOK's *Reize.* D. VII. bl. 178—210.

geteekend te *Jeniseisk* in *Siberie*; — eene koude, die de vogels dood deed vallen uit de lucht: maar PALLAS zag in *Krasnajarck* de kwik bevriezen, na dat zij beneden de 180° was gezonken, welken zijne schaal slechts teekende, terwijl men heeft beproefd, dat de bevriezing der kwik eerst aanvangt met 370°. Daar, waar de berk en esschen niet meer groeit, waar de hemelhooge dennen in kruipend kreupelhout verkeeren, waar de natuur dikker vachten aan het rendier, aan de witte vos en witte beer gegeven heeft, om de uiterste koude te verduuren, trotscheert de Mensch met blooten huid het geweld des winters, zonder het hoofd of den hals te dekken in *Groenland*, zonder de jagt te verzuimen in *Canada*, of de borst te verwarmen in *Noorwegen*, schoon het haair op denzelven bij de boeren onder den arbeid bevriest (1).

Naauwkeuriger kent men de graaden der hitte, welken het Menschlijke gestel verduurt. ADANSON nam dezelven waar op de Kust van *Senegal* en vond ze in de schaduw tot 108½° op

(1) ZIMMERMAN, *Geograph. Geschichte der Menschen*, Th. 1. s. 34—38. LUDWIG §. 269, 270.

op de *Fahrenheitſche* ſchaal. Naderhand zag men ze 117½° teekenen, en voorzeker moet de Neger in de Binnenlanden van *Africa* meer, dan 120° hitte, dulden. Verbazend is 's Menſchen geſtel, het welke zoo wel zulk eene hitte, als zulk eene koude, kan verduuren. Geheel eenig is hetzelve in de gantſche Natuur: want, indien hier aan nog eenige twijfeling overig kon wezen, heeft de geweldigſte kunsthitte beweezen, dat de Mensch zelfs eene veel nadere Dwaalſter in het Zonneſtelzel zou kunnen bewoonen, zonder verteerd te worden door deszelfs gloed. BANKS, SOLANDER, PHIPPS en BLAGDEN flooten zich zelve op in een vertrek, hetwelk door ſtooken tot 150° was verhit, en zagen door verdere ſtooking de kwik rijzen tot 211°: ſlechts één glas kon deze hitte uitſtaan, hunne overige *Thermometers* ſprongen, maar zij — verduurden dezelve 10 *minuten* lang. BLAGDEN herhaalde die proeve en bragtze eenmaal tot 224° en nog eens tot 260°, wanneer de hitte die van kookend water reeds tot 48° overtrof: hij hield dezelve nog 8 *minuten* uit; doch toen werd hem de ademhaaling moeilijk, beweerende ZIMMERMAN, dat eene natuurlijke hitte nog al-

le-

lezins dragelijker zou kunnen zijn, dan zulk eene kunsthitte. (1)

Niet minder verſchilt de zwaarte der lucht, dan haare warmte, in welke echter de Mensch, als bewooner der bergen niet min gezond leeft, dan als doorgraver van de ingewanden der aarde. De *Barometer* leert hier even ontzettende bereekeningen maaken, als de *Thermometer* te vooren. Op de *Cordillieres* bragten CONDAMINE en BOUGUER drie weeken door in eene lucht, die nog geen zeventien duizend ponden zwaarte had voor den ligchaamlijken omtrek van den mensch, wiens algemeene last, ſchoon hij denzelven nimmer merkt, op ruim twee en dertig duizend ponden in de vlakte wordt gereekend: terwijl de paerelduiker, tot vier honderd voeten daalende in zee, eenen last van driemaal honderd duizend ponden te verduuren heeft,

(1) ZIMMERMAN, *Geogr. Geſchich. des Mensch.* Th. 1. ſ. 40, 41. Deze en nog andere voorbeelden vindt men bijeengebragt door BUFFON *Nat. Hiſt.* D. XVIII. bl. 241——244. TILLET en MARATIN lieten meer dan één Meisjen, met *Thermometers* in de hand, eenen heeten oven ingaan, in welken appelen en vleesch ſtonden te braaden, en in wiens hitte zij het eenige *minuten* lang verduurden.

heeft, en de mijnſlaaf in de diepe groeven van *Potoſi* zijn leeven zonder het genot van 't daglicht ſlijt. (1)

Gelijk de Natuur zelve, volgends BLUMENBACH, door eene geheel bijzondere tederheid of liever gedweeheid van het celachtig weefzel bij den Mensch gezorgd heeft, om de aarde voor hem onder allerleije luchtſtreeken bewoonbaar te maaken, alzoo heeft zij zelve hem ook in ſtaat geſteld, om van allerleijen voedzel te leeven, door een darmcanaal, volmaakt zoodanig, als het voor een alles-etend ſchepzel, volgends denzelfden waarnemer, behoort te wezen (2). En hier is het verſchil van voedzel niet kleener, dan dat van luchtſtreeken, of de geſteldheid der ſpijzen niet min ſtrijdig, dan die der lucht zelve, welke op het gebergte of in de mijnen, aan het ſtrand of bij moerasſen, in de vlakten of in de bosſchen wordt ingeädemd. Visch alleen voedt den Bewooner van den nieuwen *Ruſſiſchen Archipel*; gedroogde Sprinkhaanen leveren voedzel op in *Lijbie*;

(1) ZIMMERMAN, *Geogr. Geſch. des Mensch.* Th. 1. ſ. 45, 46.

(2) BLUMENB. bl. 39—42. — BUFFON ſchreef der Menſchen leeven onder allerleije luchtſtreek verkeerdlijk alleen toe aan het redengebruik der Menſchen. ZIMMERMAN, ſ. 31.

terwijl de Walvisch ſpijs en drank tevens is voor den *Groenlander*. Bij het eene Volk ſchijnt dan ook de Mensch een graan- en kruid-etend; bij het andere een vleesch-etend Schepzel. Bij den woesten *Californier* verſlindt zijne onguurheid alles, wat hem ſlechts voorkomt: bij den beſchaafden *Europeër* maakt zijne tafelweelde toebereidingen, waaraan alle de rijken der Natuure tevens cijnsbaar zijn. En het is deze zwelgerij zelve, welke hem zoo zeer, als eenige andere bijzonderheid, van het gantſche Dierenrijk onderſcheidt (1)

Oneindig meer vereerende, dan dit alles, is echter het charakterizeerende kenmerk van den Mensch, 't welk in zijne redenlijke natuur en haare onmiddelijke gevolgen is gelegen. Het blijve onverklaarbaar, wat het zij, 't welk in ons denkt en wil; het blijve betwistbaar, of den dieren iet dergelijks gemeen zij met den Mensch, alleen in mindere of meerdere

(1) De Hond alleen betwist den Mensch het uitſluitende van dit voorrecht. Ook hij verſlindt alles, wat hem voorkomt; ook hij bewoont den aardbol onder allerleije luchtſtreeken: maar hij ondergaat daar bij verbasteringen, die nimmer in vergelijking kunnen gebragt worden met de verſcheidenheden van ons geſlacht. ZIMMERMAN. Th. 1. ſ. 48—52. 130, 136.

dere volkomenheid en kracht verſchillende, dan of al, wat thands zuivere en werkdaadige reden genoemd en zoo naauwkeurig van verſtand en zinnelijkheid wordt onderſcheiden (1), volſtrekt nergens elders in de zichtbaare Schepping, behalven in den Mensch, aanwezig zij: over den Mensch handelende, zoo als hij voorkomt en niet zoo als hij werkelijk is, blijft het voldoende op te merken, dat hij door dit vermogen alom het gebied voert over het gantſche Dierenrijk, de Natuur zelve of onderwerpt of dienstbaar maakt aan zijne belangen, en banden van vereeniging ſtrengelt, die de huisgezinnen bijeenhouden, maatſchappijën te zamenbrengen, volkeren gemeenzaam maaken en, bij den hoogſten trap van verfijning, alle redenlijke bewooners der aarde als een eenig groot huisgezin omvangen door betrekkingen, die voor den onbeſchaafden Mensch naauwlijks denkbaar zijn.

Men moge alzoo ook den twist hervatten, of het menschlijke geſlacht ooit eene grondtaal gehad hebbe, en of dezelve eene onmiddelijk medegedeelde gave van den Schepper, dan wel het

(1) P. VAN HEMERT, *Beginzel. der Kant. Wijsg.* D. I. bl. 230. D. IV. bl. 3.

eigen gevonden gebruik der ſpraakvermogens zij geweest, waarmede de natuur den Mensch heeft uitgerust (1): hij bezit die ſpraakvermogens, in de geheel eigene geſteldheid van zijne werktuigen des geluids gelegen, en het daadlijke gebruik door hem van dezelven gemaakt, en de uitwerking daarvan op zijnen gantſchen aanleg zijn beiden te beſliſſchende voor zijne eenigheid onder alle de zichtbaare ſchepzelen, om dezelve immer voorbij te zien. Juist die Dieren, die den Mensch het meest in uiterlijke gedaante en inwendig geſtel naderen, zijn van allen ſpraakgebruik het meest vervreemd: terwijl dezulken, die iet gelijkvormigs in dit vermogen ſchijnen te bezitten, het allermeest, voor het overige, van hem verſchillen (2).

Noch

(1) Zie de aanmerking van PASTEUR OP STAUNTON in de vertaaling van *de Reis van* MACARTNEY *naar China*. D. VI. bl. 321—330. MUNTINGHE, *Geſchiedenis der Menschheid, naar den bijbel*, bl. 30 en vervolg. WARBURTON, *Godlijke zending van* MOSES, D. III. bl. 133. aant. LUDWIG *Grundr. der naturgeſch. der Menſchenſp.* §. 36. BLUMENB, bl. 49.

(2) LUDWIG. §. 35. Volgends CAMPER zijn alle *Orangoutangs*, dien hij onderzogt, ongeſchikt tot eenig ſpraakgebruik. — BUFFON meent opgemerkt te hebben, dat de dieren derzelver ſtem door in-

Noch de kleeding, die bij veele Volkeren zich eeniglijk tot de ſchort bepaalt, bij zommigen geheel verwaarloosd wordt (1), ſchoon dezelve bij de meesten een kunstwerk der hoogſte beſchaaving is; — noch de ſpijsbereiding, die bij eenige Wilden volſtrekt geene is, alhoewel zij bij ons als eene vindingrijke kunst der weelde vereerd wordt; — noch al het werktuigkundige, het welk den Mensch zoo geheel eigen is, dat FRANKLIN hem deswegens het werktuigmaakend dier noemde (2), en waarvan geen Volk hoegenaamd is uitgeſlooten, hebben wij willen aanvoeren, om 's Menſchen eigenſoortigheid buiten het gantſche Dierenrijk te bewijzen, wijl de tegenſpraak niet dan algemeene gronden toelaat (3), en wij dezen in geſtalte, ge-

inademing, de Mensch alleen de zijne door uitademing vormt. *Nat. Hiſt.* D. XVIII. bl. 240, 241. ZIMMERM. f. 121, 122.

(1) Bij de Inwooners van *Nieuw Holland*, *Paragaij*, de *Admiraliteits* Eilanden enz.

(2) *A tool-making animal* bij BLUMENB. bl. 48.

(3) Zoo meent men ook dat het *lagchen* en *ſchreijen* den mensch alleen eigen is: maar bij veele dieren kan men de affcheiding van traanvogt niet ontkennen, en bij den Zeebeer en Kameel heeft men het ſtorten daarvan als een blijk van droefheid opgmerkt. Ook het lagchen is door zommigen aan eenige dieren

geſtel, verplaatsbaarheid, redenlijkheid en ſpraakvermogen van den mensch duidelijk genoeg meenen gevonden te hebben, om op de eerſte vraag, die ons belangrijk tot een voorafgaand onderzoek was voorgekomen, volſtrekt ontkennende te andwoorden.

„ Maar zijn nu alle menſchen wel ſchepzels van dezelfde ſoort, zoo dat van den eenen alles kan gelden, het geen van den anderen wordt gezegd?" De grond van deze vraag is de veelvuldige verſcheidenheid, welke men in lengte, kleur, gedaante en zeden der Volkeren beſpeurt, die den oppervlakkigen beſchouwer van den Mensch onder zoo wijdverſchillenden vorm in verlegenheid brengt, om haar het zij bevestigend het zij ontkennend te beandwoorden. Wanneer men den kleenen *Esquimo* tegen den grooten *Patagoniër*, den blanken *Europeër* tegen den zwarten *Africaan*, de ſchoonſte *Circaſſerin* tegen de affchuwelijke *Hottentot*, den *Critiſchen* Wijsgeer met den *Californier* wil vergelijken en alle de tusſchenſtanden overzien, die deze uiterſten zelve aan elkanderen verbinden, dan moet het andwoord zeer

toegeſchreeven. Le cat zou zelf eenen *Ourangoutang* hebben zien ſchreijen en lagchen. — Blumb. bl. 50.

zeer vaardig zijn: „het Menschdom zij een op zich zelve ſtaand Geſlacht, het beſtaat toch uit Soorten, die allen haare eigene Stamouders moeten gehad hebben." Maar tot welk andwoord zou men ons niet kunnen dringen, wanneer men ons, op gelijke wijze, onder onze eigene Landgenooten gelijktijdig den Dwerg en den Reus, den roshaairigen Blonden en Hoogbruinen kroeskop, de ſchoonſte der Maagden en 't affchuwelijkſte Vrouwsperzoon, den domſten Steenzaager en den grootſten Kunſtenaar voorſtelde, inzonderheid wanneer de meesten dezer verſcheidenheden zich in twee perzoonen tevens vereenigd bevonden? — Te recht houdt men het daarom noodig, geenzins de uiterſten alleen te vergelijken, maar alle de tusſchenſoorten, naderingen, afwijkingen en ſchaduwingen in oplettenden oogenſchijn te nemen, en bovenal zich door geene bloote zeldzaamheden en uitzonderingen te laten verleiden, wanneer men zich voor eene onbedachte uitſpraak in deze zaak wil wachten (1). Daar echter ook hier de grootſte Verſcheidenheid zich verliest in de volmaaktſte Eenheid, wanneer men overal de ineenſmeltingen der naast-

(1) Ludwig §. 86.

naastgelegene Volkeren gadeslaat, en, zelfs op den verſten afſtand, onder de meestverſchillende luchtſtreeken, de naauwſte overeenkomſten in zekere opzichten bij de grootſte verſcheidenheid in andere ontmoet, ſluit men ook hier op de algemeene moeilijkheid in de ganſche Natuur (1), om het Menſchen-geſlacht in bepaalde Verſcheidenheden te rangſchikken, van waar ſchier zoo veelerleije onderſcheidingen bij de Beöefenaars der natuurlijke geſchiedenis van den Mensch plaats hebben, als 'er over deze Verſcheidenheden zelve geſchreeven hebben. (2).

De allereerst in het oog vallende Verſcheiden-

(1) „ De Natuur klimt langs onbekende trappen op en neder; zij onderſcheidt op eene onmerkbaare wijze, en gevolglijk kan zij zich niet ſchikken naar de verdeelingen, dien wij met onze gebrekige kundigheden maaken, om ons zwak gezicht te hulp te komen, daar zij van de eene Soort tot de andere, en dikwijls zelfs van het eene Geſlacht tot een ander overgaat door onzichtbaare ſchaduwingen, zoo dat 'er eene menigte middel-foorten en middel-voorwerpen overblijven, welken wij niet weten waar te plaatzen, en die het ontwerp van een algemeen zamenſtel noodzaaklijk in de war helpen. BUFFON *Nat. Hist.* D. 1. bl. 6, 7.

(2) Zie dezelven bij LUDWIG §. 304—311.

denheid van twee Menſchen is derzelver lengte. Beider verſchil kan verbaazend groot zijn, wanneer men enkelde perzoonen uit ganſche Volkeren vergelijkt, en als dan tegen eenen *Brunswijk-Hanoverſchen* lijfwacht, van agt voeten en zes duimen *Amſterdamſche* maat, den bekenden *Frieſchen* Boer meet, die ſlechts negen-en-twintig duimen van die maat kan haalen, ſchoon zelfs dat verſchil nog kleen is bij de Verſcheidenheid van andere Soorten van ſchepzelen, gelijk bij de Honden, zijnde een eerstgebooren Kind nog grooter bij eenen Reus, dan een *Maltheesch* Hondjen bij eenen *Ierſchen* of *Albaniſchen* Hond (1). Maar het verſchil van lengte der Volkeren zelve, die den Aardbol bewoonen, is, zelfs bij de vergelijking der beide uiterſten, zeer gering, daar de kloekſte Volkeren uiterlijk zes voeten haalen, en de kleenſten niet veel onder de vier voeten worden bevonden (2). De *Patagoniërs*, die den zuidoostlijken hoek van *Zuid-America* bewoonen, worden wel door zommige Reizigers voor nog grooter van geſtalte opgegeven, en tot zeven voeten, ja

(1) Buffon *Nat. Hist.* D. XVIII. bl. 211-213.
(2) Zimmerm. f. 60.

ja zelfs daarboven, gebragt: maar de vergrooting is reeds lang opgemerkt, met welke men thands den ſpot drijft, even als met de Reuzen van twaalf voeten op het *Paasch-Eiland* door ROGGEVEEN ontmoet, terwijl BEHRENS ze terſtond flechts kloek van geſtalte noemde (1), en derzelver lengte nu onlangs op vijf voeten en vier duimen van *Parijſche* maat is terug gebragt (2). De *Esquimos* of *Quimos*, die het binnenſte van *Madagaskar* bewoonen, worden daar tegen op vier voeten lengte geſteld; gelijk ook alle de bewooners van den *Noorderpoolcirkel* deze maat weinig te boven gaan (3). Tuſſchen deze uiterſten, die flechts het verſchil maaken van éénen voet onder of boven de gemiddelde lengte van vijf voeten, welke nagenoeg de geſtalte der meeste Menſchen bedraagt, vindt zulk eene Eenpaarigheid der Volkeren en bloote Verſcheidenheid der Enkelden plaats, dat men ten dezen aanzien zelfs geene ſchif-

(1) BLUMENB. bl. 219-224. ZIMMERM. f. 61-63. BUFFON *Nat. Hist.* D. XVIII. bl. 277 en volg.

(2) *Reize van* DE LA PEROUZE. D. I. bl. 126, 127.

(3) ZIMMERM. f. 65. BLUMENB. bl. 224-226. BUFFON *Nat. Hist.* D. XVIII. bl. 273 en volg.

ſchiftingen des menschlijken geſlachts heeft ondernomen (1).

Geheel anders is het met de Kleur gelegen van den Mensch in onderſcheidene gewesten der Aarde. Ook hier is wel die zelfde ſpeling der Natuur, die ontelbaare Verſcheidenheden maakt tusſchen de ſneeuwitte blankheid van een *Europeesch* Meisjen en de koolzwartheid van eene *Senegambiſche Æthiopin*, en die met veelen dier Verſcheidenheden dartelt onder dezelfde Landgenooten, terwijl bij veelen het Vrouwelijke geſlacht aanmerklijk verſchilt bij het Manlijke, naar gelang van de mindere of meerdere beſchaaving der Volkeren: hier echter laten zich de bewooners van verſchilende gewesten algemeener onderſcheiden en wel in vijf Hoofdſoorten, wat alleen de Kleur van huid betreft. De *witte*, meestal met roode wangen, welke men zelden in de andere Soorten waarneemt, aan de *Europeërs* en nabuurigſte *Aſiaten* gemeen, is de eerſte. De *geele* of *olijfkleurige*, den *Mongoliſchen* Volkeren bijzonder eigen, maakt de tweede uit. De *koperkleurige* of *roestkleurige*, niet ongelijk aan de kleur van ka-

(1) Ludwig § 108. Zimmerm. ſ. 71.

kaneel of run, welke de kleur is der meeste *Americaanſche* Volkeren, bepaalt de derde. De vierde wordt de *taankleurige* genoemd, en toegeſchreeven aan den *Maleitſchen*ſtam en *Zuidzee-Eilanders*, zijnde dezelve eene tuſſchenkleur van nieuw *Mahognij* hout en kruidnagels of kaſtanjes. De vijfde is de *zwarte* of *roetkleur*, bij zommige *Æthiopiërs* pikzwart, maar den *Æthiopiërs* niet alleen eigen, en, even als alle de andere kleuren door eene menigte van kennelijke ſchaduwingen nog duidlijk genoeg te onderſcheiden (1).

Veel fijnere onderſcheiding vorderen de Verſcheidenheden in de menſchlijke Gedaante, vooral van het Aangezicht, het welk de wijze Schepper der natuur zoo beſtendiglijk doet ver-

(1) BLUMENB. bl. 106, 107. LUDWIG §. 94. De *Leucopathia*, de kleur der witte negers, ook *Blaffards* genoemd, wordt hier in geene aanmerking genomen, wijl dezelve eigenlijk aan eene zieklijke geſteldheid wordt toegeſchreeven. — BLUMENB. bl. 236-242. Even min hebben wij hier van den gevlekten huid willen gewaagen, wijl ook deze of aan bloote ſpelingen der Natuur of aan ongeregeldheden in de werkingen van den huid zelven zijn toetefchrijven. Zie voords hierover BUFFON *Nat. Hist.* D. XVIII. bl. 303 en volg. en de wederlegging van deszelfs gevoelen bij BLUMENBACH. bl. 133.

verſchillen, dat het ganſche Menschdom geacht kan worden uit zoo veele geheel eigene omtrekken te beſtaan, als 'er ſchier Enkelden in hetzelve geteld worden. Hoogstzeldzaam is hier eene volkomene gelijkheid bij de ſterkſte zweeming naar elkanderen. Allerlelje afwijkingen en naderingen, zoo wel onder Landgenooten en Bloedverwanten, als onder verſchillende Gewestbewooners, ſchijnen zelfs hier opzetlijk alle bepaalde ſchifting te hebben willen verijdelen. Van hier dan ook het willekeurige en onvoldoende tevens, 't welk 'er in alle bepaalde Soortſchiftingen voor bijzondere Volkeren moet plaats hebben, welken wij echter willen opgeven.

Het haair verſchilt zeer veel in kleur en lengte en geſtalte. Het is blond en verbleekt tot in het geele en witte, of verhoogt zich tot het roode of bruine: of het is zwart en ſchaduwt zich van het kaſtanjebruine tot het pikzwarte. Het is lang en golvende of fluik; of kort en daar bij gekruld of wel gekroest. Op het gevoel is het hard en wreed, of zacht en fijn, waarbij het den ſchedel nog dun of dik bedekt. Lang en fluik is het meestal in *Nieuw-Zeeland*, *Nieuw-Holland*, *America* en bij de meeste *Europeërs*, kort en kroes bij de *Negers*, *Italianen*, *Spanjaarden* en ande-

deren, doorgaands hard en wreed bij hun die zwart haair hebben, als de *Calmukken* en *Mongolen*, zacht en fijn bij de blonden (1). Naar deze verdeeling laten zich echter geene Volkeren volkomen onderfcheiden, daar men *Æthiopifche* ftammen met lang nederhangend, en koperkleurige Volkeren met kort negerhaair heeft ontmoet (2). Ook is het wanbegrip wegens baardlooze Volkeren reeds even zeer verworpen (3), als dat der uitzondering van andere Volkeren op de maandlijkfche regelen der Vrouwen (4).

De regenboog van het menfchelijke oog, die in hemelsblaauw, in donkerbruin en in zwartachtig bruin kan worden onderfcheiden, en doorgaands met het blonde, bruine of zwarte haair in overeenftemming wordt bevonden, bepaalt zich mede geenzins in diervoege tot bijzondere Volkeren, dat onder de meesten derzelven niet alle de onderfcheidingen der opgenoemde kleuren zouden aangetroffen worden, fchoon

(1) LUDWIG § 117-120.
(2) BLUMENB. bl. 145, 146.
(3) LUDWIG §. 123. BLUMENB. bl. 265.
(4) BLUMENB. bl. 45 en 267. VIREY *Hist. Nat. du genre Hum.* T. 1. p. 336.

ſchoon echter de eene meer nationaal, dan de de andere, te achten is (1).

Den gantſchen omtrek van het menſchelijke gelaat ſchift men in vijf Soorten. Onder dezelven brengt men de ontelbaare Verſcheidenheden, die, zoo zeker als zij de Enkelde menſchen in het zelfde volk, geſlacht en huisgezin naauwkeurig onderſcheiden, even duidlijk in het oog vallen als algemeene kenmerken der Volkeren, bij wien men echter wederom op den verafgelegenſten afſtand zomtijds de grootſte gelijkheid van perzoonen niet ſlechts, maar zelfs van nationaale gelaatstrekken, vindt. Het eironde gelaat, met een platachtig voorhoofd, een dunnen, weinig geboogen neus, nergens uitpuilende wangen, kleene mond, met een weinig vooruitſtekende lippen en eene ronde volle kin wordt gehouden voor de Middenſoort. De eene Afwijking van deze, naar onze begrippen van evenredigheid gehouden voor den ſchoonſten omtrek, is het breede en platte aangezicht, met wijd van een ſtaande en zich weinig openende oogen, ingedrukten neus, bijna bolronde en uitpuilende wangen, en een weinig vooruitſtekende kin,

(1) Blumenb. bl. 149-151.

kin, deze is den *Mogolischen* volkeren meest gemeen. De andere Afwijking heeft het aangezicht wel breed, maar niet plat noch ingedrukt, zelfs sterk vooruitkomende van ter zijde gezien, doch met een kort voorhoofd en gezonkene oogen; zoo als men hetzelve bij de meeste *Americaanen* aantreft. De twee Uitersten eindlijk, in welken deze Afwijkingen lopen, zijn het smalle, beneden uitstekend, aangezicht, met een bultig gewelfd voorhoofd, meer uitpuilende oogen, eenen dikken, in de bolle wangen schier wegvloeijenden neus, gezwollene lippen, vooruitstekende kaakenbeenderen en opgetrokkene kin, welk alles den *Æthiopiër* bijzonder eigen is; en het min smalle aangezicht, benedenwaards wel min of meer vooruitstekende, doch met duidlijker uitkomende deelen, inzonderheid met een vollen, breed-uitlopende en zwaar gebolden neus, doorgaands aan den *Maleitschen* stam eigen (1), maar, even als de overige Soorten, zoo weinig volstrekt en eenig eigen aan dien stam, dat de opgave alleen dezer Hoofdsoorten ons terstond veele bekende gelaatstrekken uit ons eigen land moet hebben te binnen gebragt, bij wier

(1) Blumenb. bl. 151-157.

wier beſchouwing men juist daarom gewoon is zoo oplettend te verkeeren, wanneer men ſlechts eenige oefening der gelaatskennis heeft, tot welke LAVATER de laatſte handleiding heeft gegeven (1).

Maar is men met dezelve eenigzins bekend, dan weet men tevens, dat het ſtelzel der beenderen een volſtrekte grondſlag is van alle Gelaatkunde (2), wijl de vorm der bekkeneelen de ſchier onwrikbaare grondlijn van van het gelaat zelve is, op welks ſpieren alleen de ziel die werking doet, welke aan den ſchranderen opmerker haare tegenwoordige of wel doorgaande geſteldheid ontdekt. En hier voorzeker ſchijnt het onderzoek, bij het eerſte overzicht der verzamelde bijzonderheden,

(1) Zie het geen LAVATER zegt over *Nationaale Phijſiognomiën*. D. II. bl. 96, 97. Men is arm aan *Nationaale Phijſiognomiën* zegt OCKERSE, *Charakterkunde*. D. III. bl. 95-99. „ Daarvan echter is die geduurige wemeling en geſtadige variatie van oneindig kleene en verſchillend gecombineerde proportiën de natuurlijke oorzaak:" welke W. DE VOS zoo wel heeft doen opmerken. *Verhand. voor het Stolp. leg. over de geäardheid der volkeren.* bl. 137. *aant.*

(2) LAVATER. D. II. bl. 101, 102. BLUMENB. bl. 170, 171.

den, al zeer ver te zijn gegaan. Hoe verbaast en verheugt men zich niet over den ſchat, dien BLUMENBACH hier toe mogt verzamelen, wanneer men twee-en-tagtig bekkeneelen door hem in zijn kabinet vindt opgeteld (1): en — hoe billijkt men echter, wanneer men deze groote lijst van naderbij beſchouwt, de juiste aanmerking, dat drie of vier koppen niet genoeg zijn, om ganſche Natiën te beöordeelen, daar toch blijkbaar bij dezelfde Natiën de grootſte verſcheidenheden en bij de verſchillendſte Natiën de naauwſte naderingen van bijzondere perzoonen plaats hebben (2). Ondanks deze ontelbaare ſchaduwingen in den vorm der bekkeneelen, en deze veelvuldige verſcheidenheden onder dezelfde Landgenooten of naderingen van de wijdst afgelegene Aardbewooners, heeft men het echter gewaagd, ook dien vorm in bijzondere Soorten te onderſcheiden, en is men in zekeren zin geſlaagd, om dezelven met eeni-

(1) BLUMENBACH. *Lijst van het kabinet diens Schrijvers.*

(2) W. DE VOS ter aangehaalde plaats. — Zoo had FEENOU, op de *Vrienden-Eilanden* te huis behoorende, meer van de *Europiſche* trekken, dan COOK immer iemand op dezelven had gezien. COOK *Reize.* D. IX. bl. 98.

eenige doorgaande beſtendigheid aan bijzondere Volkeren toeteſchrijven. De middelen, ter hand genomen, om de onderlinge verſcheidenheid der bekkencelen wel waartenemen, zijn zelve echter onderſcheiden.

CAMPER, die de eerſte man genoemd mag worden in dit vak, vond eenen gelaatstlijn uit, dien hij van het meest vooruitſtekend gedeelte des voorhoofds boven den neus trok tot den uiterſten rand der tandkasſen van de bovenkaak, alwaar dezelve eenen anderen lijn sneed, die door den gehoorweg en den bodem van den neus liep, zijnde de hoek, dien beide deze lijnen in het punt hunner vereeniging maaken, in zijn oog, de juiste maat van het verſchil der bekkeneelen der Dieren zoo wel, als der verſchillende Volkeren van den Aardbodem. Bij den Aap werd deze hoek nooit grooter bevonden, dan van 42° tot 58°; bij den *Neger* en *Calmuk* hield dezelve reeds 70°, bij den *Europëer* 80°; terwijl hij in de *Griekſche Ideaalen* van 90° tot 100° hield (1). LAVATER begreep echter weldra, dat men de hoofdſchedels moest beſchouwen in allerleije houding en zich niet eeniglijk bepaa-

(1) LUDWIG §. 163. BLUMENB. bl. 173-175.

paalen tot deze richting (1): ſchoon hij zelf voor zijne ſchaduwbeelden eene bijzondere maat opgaf, beſtaande uit twee evenwijdige lijnen, waarvan de eene loodrecht nedervalt ter plaatze, waar het hoofdhaair of de kruin begint, en de ander wordt getrokken over den uiterſten top van den neus (2).

Daubenton wilde eeniglijk gelet hebben op de plaatzing van het zoogenaamde gróote gat des agterhoofds, (*foramen magnum*) het welk in zijne oogen de Menſchen het kennelijkst onderſcheidde van de Dieren (3). Blumenbach vond eindlijk, om de *Nationaale* kenteekenen der bekkeneelen te bepaalen, eenen kruinsregel uit, dien hij bekwam, door onderſcheidene bekkeneelen, met de onderkaaken 'er bij en met de wangbeenderen *horizontaal* naar boven gericht, naast elkanderen te leggen, en ze alzoo van agteren over den kruin te beſchouwen, waardoor de breedheid of ſmalheid, langwerpigheid of rondheid van het geheel zoo wel, als het uitpuilende of weggezonkene der bijzondere deelen,

(1) Lavater D. II. bl. 113, 114, 115.
(2) Lavater D. II. bl. 190-197.
(3) Ludwig §. 168.

len, waar over de gelaatslijn van CAMPER niet gaat, in het oog vallen, met den hoek tevens, die volgends dien lijn van ter zijde wordt gemaakt (1).

Volgends deze laatſte wijze van vergelijken zijn de verſcheidenheden ten dezen aanzien door hem gebragt tot de volgende vijf [illegible] let bijna bolronde bekkeneel met een vrij vlak [illegible]-hoofd, ſmalle wangbeenderen, zonder eenige uitpuiling, en van het uitſteekzel des voorhoofds boven den neus tot over de cirkelronde en ſchier rechtſtandige tandkasſen een weinig nederwaards aflopende, maakt zijne Middenſoort uit en is de grondſlag der *Georgiſche* ſchoonheid. — Het meer vierkante hoofd, met uitwaards ſtekende wangbeenderen, die overigens met de weinig opwippende neusbeentjens ſchier in het zelfde *horizontaale* vlak liggen, met ſmalle neusgaten, ſlechts weinig uitgeholde kaakbeens-groeve, vooruitſtekende kin, en voorwaards ſtomp ſtaande doch boogswijze lopende tandkasſen, is het eene Uiterſte, 't welk zich van de geſtelde Middenſoort verwijdert, en wordt de *Mongoliſche* geheeten. Het andere heeft eenen ſmallen

(1) BLUMENB. bl. 176, 177.

len terzijde ingedrukten kruin, een bultig gewelfd voorhoofd, voorwaards uitpuilende wangbeenderen, breede neusgaten, de kaakbeensgroeve agter de benedenſte gaten der oogholten diep gevoord, vooruitſtekende kinnebakken, langwerpige tandkasſen, eene groote en ſterke onderkaak, gelijk meestal het ganſche bekkeneel dik en zwaar is, welk alles den *Æthiopiër* meer eigen is.

Tusſchen de bepaalde Middenſoort en de twee opgegevene Uiterſten, liggen bij hem nog twee Tusſchenſoorten, waarvan de eene wel breede maar meer boogsgewijze wangbeenderen heeft dan de *Mongoliſche*. Bij deze soort zijn de oogholten meestal diep, doch het voorhoofd en de kruin doorgaands door kunst gevormd, terwijl het bekkeneel vrij ligt is, welke Verſcheidenheid de *Americaanſche* mag heeten. Tusſchen de *Georgiſche* en *Æthiopiſche* ſchijnt eindlijk de *Maleitſche* in te vallen, met een vrij ſmal bekkeneel, een weinig bol voorhoofd, niet uitpuilende wangbeenderen, een weinig vooruitſtekende bovenkaak, terwijl de opperhoofdsbeenderen ter zijde uitpuilen (1).

Ten

(1) BLUMENBACH, bl. 178-182.

Ten aanzien der overige deelen van het menschlijke geſtel heeft de opmerkzaamheid wel een aantal van verſcheidenheden gevonden, maar ze geenzins of uiteenlopend of ſtandvastig of beſlisſchend genoeg bevonden, om ze in Soorten te rangſchikken of ze nationaal te verklaaren. Alzoo heeft men in zommige bekkeneelen de ſnijtanden van boven ſtomp en kiesvormig in plaats van ſcherp en beitelachtig bemerkt, en daarbij aan eene onderſcheiding van raauw vleesch etende Volkeren gedacht (1); alzoo heeft men in den ſtand en richting der ooren eenige verſcheidenheid beſpeurt, en den *Indiaanen* een weinig hooger geplaatſte, den meeſten wilden Volkeren een weinig vrijer van het hoofd ſtaande ooren toegeſchreeven, welke laatſten echter, even als zoo veele andere kunstbewerkingen aan de oorlellen toegebragt, de hand der Opvoeding meer, dan die der Natuur kenmerken (2). Dus ſchijnt men ook alleen aan de Gewoonte, en niet aan de Natuur, de zeer lange en ſlaphangende borsten der vrouwen bij eenige wilde volkeren te moeten toeſchrijven, bij wien de moeder haaren zuigling zoogt,

(1) Blumenb. bl. 194-199.
(2) Blumenb. bl. 201-203.

zoogt, zonder denzelven van haaren rug te nemen: terwijl de zucht om te behaagen elders den omtrek der borsten schier willekeurig weet te vergrooten of te verkleenen (1). De laatste kunstgreep neemt ook de voeten in beheer bij de *Chineezen*, terwijl houding, gewoonte en onmaatige arbeid blijkbaaren invloed hebben op de richting en dikte der beenen (2), die echter bij de *Indiaanen* langer, bij de *Mongolen* korter worden waargenomen. Kleene handen en voeten worden bij de *Indiaanen*, *Chineezen*, *Kamschatdaalen*, *Esquimos*, *Peruaanen*, *Nieuw-Hollanders* en *Hottentotten* opgemerkt, maar tevens of aan kunstbewerking of aan gebrekig voedzel toegeschreeven (3). De zwarten eindlijk zijn zoo wel voor het manlijke als vrouwelijke geslacht meermaalen met eene voorkeur verwaardigd, welke de ontucht alleen kent, doch

(1) BLUMENB. bl. 203-207.

(2) Zoo bevindt men de menschen van *Van Diemensland* schier allen met dunne kromme beenen en dikke knieën, dien men aan het op de hurken zitten in hunne Kanos en aan het gering gebruik hunner beenen toeschrijft. — *Aant. van* FORSTER op COOKS *Reize*. D. II. bl. 294.

(3) BLUMENB. bl. 210-215.

doch de eerbaarheid zelfs niet opmerkzaam wil gemaakt hebben (1).

Gemaklijker is het echter gevallen, de verscheidenheden van bijzondere deelen of in bijzondere opzichten aan te geven, die bij de Enkelden van het menschlijke geslacht plaats hebben, of meer eigen aan bijzondere Volkeren zijn, dan nu alle die Verscheidenheden te zamen te nemen en daarnaar het menschlijke Geslacht zelve in bepaalde Soorten te onderscheiden, wijl die verscheidenheden zich op zoo veelvuldige wijzen vereenigen of afzonderen bij de Volkeren zoo wel, als bij de Enkelden, dat in ons oog door niets duidlijker de éénheid van het menschlijke Geslacht wordt aangetoond, dan door de veelvuldige en telkens verworpene voorslagen, om het zelve in doorgaande verdeelingen te brengen. LINNÆUS volgde de verdeeling der Waereldkaart van zijnen tijd, op welke men het thands bekend geworden vijfde gewest niet vond. GOLDSMITH onderscheidde zes verscheidenheden, onder welken hij de Poolbewooners, de *Tartaren*, de *Australiërs*, de *Negers*, de *Americaanen* en *Europeërs* bragt. ERX-

(1) BLUMENB. bl. 207-210.

ERXLEBEN hield het zelfde getal, maar noemde de *Laplanders*, *Tartaren*, *Afiaten*, *Europeërs*, *Africaners* en *Americanen*. De jonge HUNTER lettede enkel op de Kleuren der huid, en bragt alle Volkeren onder zeven Kleuren te huis, dien hij zwart, zwartachtig, koperkleurig, rood, geel, geelachtig en wit noemde (1). KANT nam deze Kleurverdeeling over, maar bepaalde zich tot wit, zwart, geel en koperkleurig. MEINERS neemt de Schoonheid ten regel en verdeelt het ganſche Menschdom in ſchoon en leelijk: de ſchoonen zijn bij hem blank, de anderen donker van kleur, en onder de eerſte Soort telt hij dan de *Celtiſche*, *Sarmaatſche* en *Oosterſche* Volkeren, onder de laatſte het overige Menschdom. KLUGEL onderſcheidt vier Stammen en let alzoo op de blooté Afkomst der Volkeren. LEIBNITZ, METZGER, BUF-

(1) 1. De *Africanen* onder de *Linie*, die van *Guinea* en *Batavia*. 2. De noordlijke *Africaanſche* Mooren en *Hottentotten*. 3. De *Indianen*. 4. De *Americanen*. 5. De *Tartaren*, *Perſen*, *Arabiërs*, *Africanen* aan de Middellandſche Zee, en *Chineezen*. 6. De Zuidlijke *Europeërs*, *Siciliërs*, *Abijſiniërs*, *Spanjaarden*, *Turken*, *Samojeden* en *Laplanders*. 7. De overige *Europeërs*, *Zweden*, *Deenen*, *Engelſchen*, *Duitſchers*, *Poolen*, *Kabardinskers*, *Georgiërs* en *Mingreliërs*.

BUFFON, ZIMMERMAN, DE LA CROIX en anderen hebben allen zoo veele verſchillende verdeelingen, die echter meer of min met de opgenoemde overeenkomen (1). BLUMENBACH, ook hier aan zijne wijze van voorſtelling getrouw, heeft de Schoonheid naar de *Europeeſche* bevatting ten grondſlag gelegd zijner verdeeling in twee Uiterſten, éene Middenſoort en twee Tusſchenſoorten tusſchen deze en de Uiterſten zelve. Zijne Middenſoort is de *Caucaſiſche* met blanke kleur, roode wangen, donkerbruin of blond haair, bolrond hoofd, eirond gelaat, platachtig voorhoofd, dunnen, ligtgeboogen neus, kleenen mond, loodrechte ſnijtanden, uitkomende lippen en ronde kin. De *Europeërs*, (*Laplanders* en *Turken* uitgezonderd), de westlijke *Aſiaten* tot aan de Rivieren de *Obi* en de *Ganges* en tot de *Caspiſche* Zee, benevens de inwooners van het noordlijkſte *Africa* worden door hem tot dezen Stam-vorm, van het menſchelijke Geſlacht, gelijk hij dien noemt, te huis gebragt. Daartegen ſtaat aan de eene zijde bij hem over de *Mon-*

(1) LUDWIG §. 303-307. 309-311. VIREY *Hist. Nat. du genr. Hum.* T. 1. pag. 151. ſuiv. BLUMENB. bl. 253-258.

Mongoliſche, met geele kleur, zwart, ſtroef, recht neêrhangend en ijl haair, vierkantig hoofd, breed, plat, ingedrukt aangezicht, wijd en vlak van een ſtaande en kleene oogen, terzijde uitpuilende wangen en vooruitſtekende kin, tot welke bij hem de overige *Aſiaten*, (behalven de *Maleijers*) de *Finlanders*, *Laplanders* en noordlijkſte *Europeërs*, als mede de noordlijkſte *Americanen* behooren. — Aan de andere zijde maakt de *Æthiopiſche* het Uiterſte uit, meer of min zwart van kleur, met zwart gekroesd haair, een ſmal ter zijden ingedrukt hoofd, baltig voorhoofd, voorwaards uitſtekende wangbeenderen, uitpuilende oogen, dikken, met de wangen ineenvloeijenden neus, vooruitſtekende tanden, dikgezwollene lippen, opgetrokkene kin en veelal gekromde beenen, tot welke Soort alle de *Africanen*, behalven de *Noordlijke* alleen, behooren. — De *Americaanſche* Verſcheidenheid, tusſchen de *Mongoliſche* en *Caucaſiſche*, onderſcheidt zich door den koperkleurigen huid, zwart, ſtroef, rechtneêrhangend en ijl haair, een kort voorhoofd, meer ingevallene oogen, wel platgedrukten, maar toch uitkomenden, neus, en over het geheel door een wel plat en breed aangezicht, maar, van ter zijde gezien, met

met ſterk uitkomende deelen. Alle de *Americanen*, behalven de *Esquimos*, worden tot dezelve gebragt. — De *Maleitſche* Verſcheidenheid eindlijk, met taankleurige huid, zwart, zacht, gekruld, dik haair, een tamelijk ſmal hoofd, eenen breed uitſtaanden en zwaar geknopten neus, een weinig vooruitſtekende bovenkaak en, van ter zijde bezien, alzins wel genoeg uitkomende, bevat bij hem de *Zuidzee-Eilanders*, de bewooners van de *Marianen*, *Philippinen*, *Molukken* en *Sundriſche* Eilanden, als mede die van het Schier-Eiland *Madagaskar* (1).

Linnæus heeft bij zijne verdeelingen tevens acht geſlagen op de Zeden der Menſchen. Maar wie gevoelt het gewaagde zijner onderſcheiding niet, wanneer hij met een enkeld woord zegt: „de *Europeër* wordt door Inzettingen, de *Aſiaat* door Gevoelens, de *Africaan* door Willekeur, de *Americaan* door Gewoonten geregeerd (2)?" — Een *Critisch* Wijsgeer heeft onlangs de Menſchen onderſcheiden in vijf Soor-

(1) Blumenb. bl. 244-253 en 259-274.

(2) Zie over dergelijke charakter-bepaalingen de aanmerkingen van w. de vos *over de geaartheid der Volkeren*. bl. 143 en volg.

Soorten van Zedenlijkheid. Zijne Hoofdſoort is die der *Redenlijkheid*, die zich waarheid en recht ten doel ſtelt. Haare wederzijdſche Uiterſten zijn de *Zinlijkheid*, die door lust en onlust wordt beheerscht, en de *Kloekzinnigheid*, die alleen op belangen let. Tuſſchen deze Uiterſten heeft hij ook twee Tuſſchenſoorten weten te vinden in de *Vernuftlingen* of luiden van verfijnden ſmaak aan den eenen, en in *Meetkunſtigen* of bloote minnaars der afgetrokkene waarheid aan den anderen kant (1).

Maar hier voorzeker roept Gij, waarde Lezer, mij terug van breeder opgave der willekeurige verdeelingen, welke, even als die der *Temperamenten*, nimmer zoo uitſtrekt alleen ſtaan of aanwezig zijn, maar in zoo ontelbaare Verſcheidenheden der Enkelden van elkanderen, ja van zich zelven op onderſcheidene tijden, uitlopen, dat het *zoo veele hoofden*, *zoo veele zinnen* in het eene en andere nog veel te zwak is, om het duizendvormige van eenen ieder onzer in ſlechts onderſcheiden ſtand en toeſtand, naar gelang van zedenlij-

(1) L. G. Berenn *diſſert. ad legat. Stolp. de diverſâ nationum indole* &c. pag. 179, 180.

lijke verbetering of verbastering aan den eenen, en van gezondheid en welvaart of ziekte en wederspoed aan den anderen kant, uit te drukken.

Herzien wij dan met eenen enkelen opslag van het oog het ineenvlocijende, afwisselende, en onstandvastige van alle de Verscheidenheden onzes Geslachts, en letten wij daarbij op het willekeurige, onvoldoende en niet min veelvuldige der schiftingen en scheidingen, welken de Geleerden, enkel ten hunnen eigen behoeve, gemaakt hebben, dan is dit overzicht alleen aanleidelijk genoeg, om ons alhier de volkomenste Eénheid in de grootste Verscheidenheid te doen vinden, dat is om de vraag „ of alle Menschen wel Schepzelen zijn van éene Soort?" volkomen bevestigende te doen beandwoorden.

De tegenspraak van zommigen, die door het zelfde overzicht der veelvuldige Verscheidenheden des menschlijken Geslachts tot een ontkennend andwoord geleid worden, hoofdzaaklijk, om dat hun oog meer let op de Uiterſten en daarbij alle schaduwingen en naderingen der Tusschensoorten voorbij ziet, vordert nogthands, dat wij ook andere gronden ter bevestiging van dit gevoelen zoeken.

De leer onzer Heilige boeken levert ons de-

dezelven wel op, daar zij het ganſche menschlijke Geſlacht uit éénen bloede, van een éénig Menſchen-paar afkomſtig noemt: maar wie zou het waagen een Natuurkundig onderzoek door Hemelgezag te beſliſchen in eenen tijd, wiens meestgevorderde verlichting doorgaands in het ſtoutſte ongeloof geſteld wordt, en waarin het beroep op zulk gezag voor een bewijs van onvermogen kon geacht worden (1)? Eén gezag nogthands bezit de Heilige Schrift, het welk door den koenſten zelven aan haar niet kan betwist worden, dat naamlijk der hooge Oudheid haarer geſchiedkundige berichten, bij welke geene anderen haalen, dan tot op eenen afſtand van verſcheidene eeuwen: en alzoo is ten minſten het gevoelen der Eénheid van ons Geſlacht dat tevens der hoogſte oudheid (2).

Uit die zelfde bron wordt de eerſte geſchiedenis geput der verſpreiding van het Menschdom over de geheele Aarde, terwijl de eerst volgende Geſchiedſchrijvers der *Grieken* vol zijn van de verhaalen der lotgevallen en ſtich-

(1) FORSTER, *Bemerkungen auf zeinen Reize um die Welt.* f. 226, 227.

(2) LUDWIG §. 327.

ſtichtingen van *Ægijptiſche* en *Phœniciſche* Volkplantingen, en na hun alle Geſchiedenisſen der Volkeren aanvangen met ooirkonden van afſtammingen en verhuizingen, tot dat de laatere Geſchiedenisſen zelve veelvuldige getuigenisſen leveren van ganſche verwandelingen der Volkeren, verbasteringen van Geſlachten en onophoudelijke vermengingen van vreemde Natiën. Dit beloop der ganſche Geſchiedenis, hoe zeer haar aanvang overal in de duisterheid van het fabelachtige verdwijnt, ſtemt volkomen overeen met het noodzaaklijk gevolg uit het gevoelen wegens de éénheid van afkomst, dat 'er alzoo, naamlijk, eene geduurige verbreiding des Menschdoms over de Aarde moet hebben plaats gehad. Maar zou die verbreiding, nu zoo vreedzaam geſchied in de vroegſte tijdperken, wel ooit eene guldene eeuw van vrede der Volkeren hebben toegelaten, indien zich verſcheidene Grondſtammen, bij de onderſtelling van meerdere Menſchen-Soorten, te gelijk hadden moeten uitbreiden?

De gelijkheid van het inwendige geſtel der Menſchen, hoe zeer, zelfs in de Uiterſten, van geſtalte en gedaante verſchillende, — eene gelijkheid, welke de naauwkeurigſte Ontleedkundigen bevonden hebben, en die den grond gelegd

legd heeft tot de algemeenſte *Phijſiologie* voor het ganſche menſchelijke Geſlacht, is een derde en nog al duchtiger grond voor de genen, die met eigene oogen willen zien, dat de Mensch overal Eén is (1).

De gelijkheid tevens van aanleg in alle Menſchen tot redenlijkheid en zedenlijkheid, derzelver algemeene vatbaarheid voor beſchaaving, derzelver eenpaarigheid in zekere bevattingen wegens een Opperwezen en wegens eenige uitzichten na den dood, — hoe oneindig veele graaden op deze ſchaal van vergelijking ook gevonden mogen worden, — zijn wel min in het oog vallende, maar geenzins min beſlisſchende gronden voor volſtrekte Eénheid bij de hoogſte Verſcheidenheid in ons Geſlacht, welke gronden zelve ook dan niet weinig uitkomen, wanneer men op de enkelde uitmuntende Menſchen

(1) Ludwig § 331. „Tot huid, haair en hoofdſchedel bepaalt zich alle onderſcheiden charakter der Volkeren dermaate, en zoo geheel volſtrekt, — zegt w. de vos, — dat de ſchranderſte Ontleedkundige in een Lijk, aan het welk de huid ganſchelijk afgeſtroopt was en het hoofd met een kleed bedekt werd, niets hoegenaamd zou kunnen ontdekken, waaruit hij wegens den landaard des Overleedenen zelfs het allergeringſte in ſtaat zou zijn te giſſen." *Over de geaartheid der Volkeren.* bl. 136.

ſchen bij de ruwſte Volkeren let en dezelven met den laagſten rang der beſchaaving en verlichting bij de verfijndſte Natiën vergelijkt (1).

Het meest klemmende en voldingende bewijs voor de éénheid van het menschlijke Geſlacht wordt echter in de Vermengbaarheid van het zelve geſteld, zoo dat zich de Uiterſten zelve door de voordteeling laten vereenigen, en ſlechts nieuwe Verſcheidenheden voordbrengen, tusſchen welken nieuwe Vermengingen kunnen plaats hebben, die alzoo met luide ſtemmen ſpreken voor de Eénheid van het ganſche, ſchoon nog voor veele Verſcheidenheden vatbaare, Geſlacht (2).

Ner-

(1) LUDWIG, § 333.

(2) LUDWIG §. 334. Men levert zelfs de volgende Tafel van de Vermengingen der Verſcheidenheden van het menschlijke Geſlacht, wier naamen meestal *Spaansch* of *Portugeesch* zijn, als zijnde de bedoelde Verſcheidenheden het eerst door deze Volkeren gerangſchikt.

EERSTE VERDMENGING.

Europeërs met { *Æthiopiërs* / *Indianen* / *Americanen* } geven { *Mulatten*. / *Mestiſen*. / *Mestinden*, *Metiſen* of *Mameluchen*.

Æthiopiërs met *Americanen* geven *Zambo's*, ook *Lobo's* en *Mulatten* genoemd. Deze allen nemen eene middenſoort aan van ge-

Nergens toch duldt de Natuur eene voordgaande verbastering der Soorten, welken zij kenlaat en kleur: de *Mulatten*, meest allen met zwart gekroest, de overigen met nederhangend, haair.

TWEEDE VERMENGING.

Mulatten / *Zambo's* } onderling met elkanderen geven { *Casquo's.* / *Cholo's.*

Europeërs met { *Mulatten* / *Mestifen* / *Mestinden* } geven { *Terceronen* of *Morisco's* / *Castifen.* / *Quatralvos.*

Æthiopiërs met *Mulatten* geven *Griffo's* of *Cabro's.*

Americanen met { *Mestinden* / *Zambo's* } geven { *Trefalvo's.* / *Zambaigo's.*

Bij deze Verfcheidenheid is flechts één derde tegen twee derde van het oorfpronglijke vermengd.

DERDE VERMENGING.

Europeërs met { *Terceronen* / *Castifen* / *Quatralvo's* } geven { *Quarteronen* of *Alvino's* / *Postifen.* / *Octavonen.*

Terceronen met *Mulatten*
Mestifen met *Quarteronen*
Griffo's met *Zambo's*
Mulatten met *Zamboigo's* } geven { *Saltatras.* / *Coljoten.* / *Givero's.* / *Cambujo's.*

In de eerstgenoemde Vermenging is de verbastering flechts voor een vijfde gedeelte; bij alle de overigen is de verfcheidenheid minder te bepaalen.

VIERDE VERMENGING.

Europeërs met { *Quartenonen* / *Octavonen* / *Coljoten* } geven { *Quinteronen.* / *Puchuetas.* / *Harnizo's.*

Mulatten met { *Cambujo's* / *Albarasfado's* } geven { *Albarasfado's.* / *Barzino's.*

In

kennelijk onderſcheiden heeft. De eerste Vermengingen derzelven onder de Dieren brengen over het algemeen Gedrochten voord, tot onvruchtbaarheid gedoemd, dien de eigenzinnigheid der menſchen mag vermenigvuldigen, door zulke vermengingen te bevorderen of liever te dwingen, maar die in derzelver eigene bastiaardſoort onvruchtbaar blijven, en alzoo, zonder nieuwe verkrachtingen der natuur door menschlijken moedwil, ook uitſterven (1).

Na

In deze laatſte Vermenging heeft het onvermengde of minstvermengde reeds zoo zeer de overhand, dat 'er naauwlijks eenige verbastering meer bemerkt kan worden. — BLUMENBACH bl. 124—130. VIREY *Hiſt. Nat. du genr. Hum.* T. I.

(1) DE BUFFON behandelt in het eene gedeelte van zijn werk dit gevoelen als een vooroordeel: (*Nat. Hiſt.* D. XV. bl. 14. volg.) maar in het andere als eenen grondregel der Natuur, en dringt zoo ſterk als iemand dit bewijs aan voor de volſtrekte éénheid van ons geſlacht. (*Nat. Hiſt.* D. IV. bl. 186—191.) De verſcheidenheden in het geſlacht der Honden zijn zeer veel grooter, dan in dat der Menſchen, zo dat hun niets gemeens overig zij, dan alleen hun inwendig maakzel en het zelfde vermogen van onderlinge voordteeling, welk laatſte het alleen blijkbaar maakt, — volgens denzelfden BUFFON, — dat zij allen niet dan eene en dezelfde ſoort uitmaaken. (*Nat. Hist.* D. V. bl. 113.) „Zonder vooroordeel,

Na het aanvoeren van alle deze gronden voor de volſtrekte Eénheid van het menſchlijke geſlacht, ondanks deszelfs veelvuldige, maar meest in een lopende, Verſcheidenheden, zou nu de laatſte vraag: „ van waar echter die veelvuldige Verſcheidenheden, wier uiterſten nogthands zoo aanmerklijk verſchillen;" of wel geheel onbeandwoord kunnen blijven, of ſlechts met een bloot beroep op de ſpelingen der Natuur afgeweezen worden. Maar deze vraag laat zich volkomen beandwoorden; en dit andwoord bevestigt niet ſlechts het reeds opgemaakt beſluit ten vollen: maar toont tevens het hoogste belang aan voor de Menschkunde, om den Mensch overal op den aardbodem naauwkeurig te beſchouwen.

Dit doende bevindt men, dat de Geſtalte des ligchaams van verſcheidene natuurlijke oorzaaken afhangt, onder welken de eerſte plaats moet toegekend worden aan de Luchtſtreek, wier onmaatige hitte eene te vroege rijpheid be-

zonder ingewortelde vijandſchap tegen de openbaaring, — zegt daarom J. R. FORSTER, — zal men volſtrekt moeten erkennen, dat de zoo zeer afſtekende ſpelingen in het monschlijke geſlacht alle van ééne ſoort zijn." — *Bemerk. auf ſeinen Reiſe* f. 231, 232.

bevordert, voor eenen genoegzaamen groei en ſterkte, maar wier felle koude ſchier alle ontwikkeling ſtremt, en zoo wel dwergmenſchen, als dwergplanten, veroorzaakt, terwijl haare gemaatigde koude de voordeeligste voor 's menſchen geſtalte is. —— Ten allen tijde is deze oorzaak door opmerkzaame waarnemers erkend: ten onzen tijde is zelfs de wijze haarer werking door de nieuwere Scheikunde en de ontdekkingen omtrend het dierlijke geſtel uitgevonden (1).

De naaste oorzaak aan deze is de invloed van het doorgaande Voedzel, zoo wel ten aanzien der hoeveelheid, als hoedanigheid, en niet min in drank, dan ſpijs. Men mag van den Mensch gezegd hebben, dat ook hier in zijn onderſcheid van de dieren beſtond, dat hij niet kon worden vet gemest (2), waar van de oorzaak zoo gereed te vinden was in den onbereekenbaaren invloed van zijnen geest op het ligchaam: maar, gelijk het uit de geſchiedenis der oude Worstelaars blijkt, hoe hun lig-

(1) BLUMENB. bl. 78, 82. LUDWIG. §. 112. ZIMMERM. f. 66. J. R. FORSTER f. 236.

(2) BLUMENB. bl. 56.

ligchaam zelfs een onbeſchoft gevaarte werd door aanhoudend gebruik van zeer veele en zeer voedende ſpijs (1), zoo is de nadeelige invloed van het gebruik van zamentrekkende of geeſtrijke dranken op de ontwikkeling des ligchaams te duidlijk beproefd aan het dierlijke geſtel, om aan het Voedzel in het algemeen, van de vroegſte jeugd af genooten, geene aanmerklijke uitwerking op de Geſtalte toetefchrijven (2)

De Afſtamming van groote of kleene ouders is wel eene min doorgaande, maar dikwijls even opmerkzaame bijzonderheid, als dezelve ten aanzien des ouderdoms en der vruchtbaarheid opgemerkt is van zeer oud geworden voorvaderen of uit zeer vruchtbaare huisgezinnen (3).

Ook de Zeden en Leefwijze, voor zoo verre de eersten ingetoogen of dartel, kuisch of wellustig zijn, de laatſte arbeidzaam of werkloos,

(1) BARTHELEMY *Reize van* ANACHARSIS D. II. *Hoofdst.* VIII.

(2) BLUMENB. bl. 84, 227. LUDWIG §. 113. J. R. FORSTER f. 236. ZIMMERMAN f. 58.

(3) LUDWIG §. 99. en bij BLUMENB. bl. 228.

loos, ſtilzittend en denkend, of vol van losſe ligchaamsbeweging is, werken met ongelooflijke krachten op de Geſtalte van den mensch, even als de Opvoeding zelve van de vroegſte tijdperken des leevens en daarna de Stand van vrijheid en heerſchappij of van afhanglijkheid en onderdrukking in de maatſchappij (1).

De Verſcheidenheden der Kleur van de huid zouden zich niet min gemaklijk laten verklaaren, indien de Uiterſten, door hoe veele ſchaduwingen anders ook in onderlinge nadering gebragt, hier niet als wit en zwart tegen elkander over ſtonden. Veelerleije onderſtellingen heeft men dan ook gemaakt, om voornaamlijk de *Æthiopiſche* Verſcheidenheid te verklaaren, wijl dezelve door anderen als de hoofdgrond verdeedigd werd van hun ſtelzel wegens verſcheidene oorſprong-

lij-

(1) Opmerklijk is de vergelijking door ZIMMERMAN gemaakt van de *Duitſchers* ten tijde van CÆSAR en van heden, bij welke hij aantoont, dat de *Esquimo's* thands minder verſchillen van de *Duitſchers*, dan dezen van hunne voorouders, en welk verſchil hij uit de verandering van luchtſtreek, na het wegnemen der bosſchen, maar veel meer nog aan de verandering van zeden, toeſchrijft. f. 54-59.

lijke menſchen-ſoorten. Nu ſchreef men alles, wat de kleur van den huid betrof aan de luchtſtreek toe, wier toenemende hitte deed taanen en eindlijk geheel verzengen (1); dan beweerde men, dat het *Negerbloed* veel meer *Phlogiston* en ijzerdeelen inhield (2), of wel zelfs veel donkerer van kleur, dan bij de *Europeërs*, was (3). Zoms lettede men op de gal, die men almede donkerer van kleur hield en wier affcheiding door de hitte bevorderd wordt, gelijk derzelver menigte door zwaaren arbeid en gebrek zou toenemen, en waarvan de veelvuldige galziekten der *Indianen* voor genoegzaame blijken gehouden worden (4). Anderen zogten iet eigenaardigs voor de zwarte huid der *Negers* in derzelver teelvocht, het welk zij zwartachtiger vooronderſtelden (5), of wel in de hersſenen, die mede donkerer van kleur zouden zijn (6): maar allen hebben zij wederlegd.

(1) BUFFON. *Nat. Hist.* D. III. bl. 109. ZIMMERMAN. f. 77.
(2) Bij LUDWIG f. § 97.
(3) Ald. en bij BLUMENB. bl. 108.
(4) Bij LUDWIG §. 99. en bij BLUMENB. bl. 108.
(5) Bij LUDWIG. §. 100.
(6) Bij LUDWIG. §. 101.

derſpraak of wederlegging gevonden, in zoo verre, dat de laatſte onderſtellingen ten eenemaal omver geworpen werden, terwijl de eerſte bleeken niet genoegzaam te zijn, om alles, het welk hier tegen kon aangevoerd worden, uit den weg te ruimen. BLUMENBACH, die alle deze onderſtellingen kende en als onvoldoende verwierp, gaf eindlijk een gevoelen op, tot het welk hem de nieuwe Scheikunde, welke reeds zoo veel heeft verklaard, 't geen te vooren onoplosbaar ſcheen, ſchijnt gebragt te hebben. — Volgends hem wordt de naaste oorzaak der zwarte Kleur gevonden in de overvloedige Koolſtof van 's menſchen vochten, die, met de Waterſtof naar buiten gedreeven tot door de dikke huid, nedergeploft wordt door de Zuurſtof der dampkringslucht en zich vasthecht aan het *Malpighiaanſche* ſlijm- of net-vlies, het welk de halfdoorſchijnende opperhuid met de dikke huid vereenigt en de eigenlijke zetel is der kleur. Volgends dit ſtelzel moeten de bloedvaten van de dikke huid werkzaam zijn, om het koolſtoflijke beginzel in de uitwaazemende vochten van den mensch af te ſcheiden, terwijl de opperhuid voor den vrijen toegang der buitenlucht moet bloot liggen, om de werking

van haare zuurſtof toe te ſtaan. Wanneer de bloedvaten van de dikke huid deze werking geheel verliezen, neemt de opperhuid, zelfs bij den *AEthiopiër*, eene tegennatuurlijke witheid aan; terwijl de prikkeling dier vaten bij den blanken mensch ſproeten en zomervlekken voordbrengt, ja, in zommige gevallen, derzelver huid eene *AEthiopiſche* zwartheid doet aannemen. Daartoe echter wordt dan tevens gevorderd de overhand van het koolſtoffelijk beginzel, die bij den galachtigen plaats heeft en doorgaands de naauwſte overeenſtemming van den lever en de huid aantoont, welke beiden derwijze worden aangedaan door het vermogen der luchtſtreeke, dat galziekten menigvuldig en inheemsch zijn tusſchen de keerkringen, en de bloedmenging der bewooners dier ſtreeken algemeen galachtig is, ja dat de *Europeërs*, die in de *Indiën* woonen, maar boven al hunne kinderen, aldaar gebooren, eene galachtige gedaante en geſtel aannemen (1). Veele bijzon-

(1) BLUMENBACH bl. 102-120. Tegen deze onderſtelling is ingebra.: „waarom de Koolſtof onder eene olijachtige gedaante van de Waterſtof alhier zou worden afgeſcheiden? Waarom ook de Koolſtof met de Zuurmaakende lucht uit den dampkring niet over-

zondere en op zich zelve onvoldoende gronden ter verklaaring van de *Negerkleur* inzonderheid worden in dit ſtelſel opgenomen, en door de grondleer der nieuwere Scheikunde in voldoende zamenwerking gebragt, terwijl hetzelve de beſliſſchendſte proeven in de Ziektekunde vindt, die meer dan eens in zwartgallige ziekten door eene heilzaame verplaatzing der ziekte-ſtof eene volkomene roet-zwartheid aan de huid heeft zien mededeelen, en in geelzuchtigen, zelfs na hunne volkomene herſtelling, dikwijls dezelfde taan-

overgaa in Koollucht en alzoo veel eer opgeſlorpt, dan wel nedergeploft worde? „ Beide vraagen houdt men echter alsdan verklaarbaar, wanneer men het *Malpighiaanſche* ſlijmvlies zoo olijachtig onderſtelt, dat, de Zuurſtof alle, de Waterſtof weggenomen hebbende, de Koolſtof vrij en onvereenigd blijft, maar tot welke ſcheikundige bewerking dan een grooter graad van hitte nodig ſchijnt, dan de zwartſte volkeren verdragen. — Dus oordeelde de Hoogl. SCHACHT. Hier mede vereenigde zich de *Student* FL. J. VAN MAANEN, de Vertaaler van BLUMENBACH. — Wij vermeten ons hier geene uitſpraak; maar meenen alleen, te mogen vraagen: „ of men ook dwaalen kan, wanneer men denzelfden graad van hitte tot de natuurlijke ſcheikunde in het menſchlijke ligchaam van buiten meent te behoeven, dien men in de kunſtſcheikunde noodig heeft?"

taankleur heeft blijven opmerken, waar door de zieken in kleur van huid volkomen naar andere volkeren geleeken (1).

Natuurlijke geſteldheid van den Mensch zelven en van den Dampkring, in welken hij leeft, tot de volſtrektſte *Negerkleur* medewerkende, zijn alzoo tevens de oorzaaken gevonden van de overige ſchaduwingen, dewelken de kleur der menſchen van het blanke tot het zwarte toelaat, en die dan nu op de volgende wijze worden opgemerkt. — Hoe grooter de hitte eener Luchtſtreek is, te zwarter is de Mensch, die onder dezelve leeft. Vermindering dier hitte doet de kleur verbleeken, welke eene volſlagene blankheid aanneemt in koude gewesten. Aan den *Senegal* en in de naastgelegene landen teekent de *Thermometer* dikwijls, in de ſchaduw, van 112°. tot 117°: aldaar is de mensch glinſterend zwart als ebbenhout. Aan gene zijde van

(1) BLUMENBACH bl. 116. ZIMMERMAN laat voords uit de zwartgeworden *Malpighiaanſche* ſlijmhuid of netvlies, door de terugvoerende vaten, deze zwartheid mededeelen aan bloed, zaad, gal en hersſenen, in welke anderen eene donkerer kleur meenen te hebben opgemerkt. ſ. 92, 93.

van den evennachtslijn, in *Congo*, *Loango* en *Anzico* is de hitte dezelfde en ook de kleur gelijk. Meer zuidlijk en noordlijk aan de Kaap de goede Hoop en de *Barbarijſche* kust is de huid donker bruin. In *Aſia*, 't welk zich niet uitſtrekt tot den evennachtslijn en door den oostenwind, die over de groote zuidzee komt, verkoeld wordt, leeft de geele en op zijn hoogst olijfkleurige mensch, de *Malabaar*, *Maleijer* en *Hindostaner*. *Europa*, nog meer verwijderd van den evennachtslijn, heeft in zijne warmſte landen, als *Spanje*, *Portugal* en den voet van *Italie*, ſlechts bruinachtige menſchen, die in de noordlijkſte deelen van *Spanje* zelve alreeds, verbleeken: terwijl de helderſte blankheid in de koudſte landen bij *Duitſchers*, *Deenen* en *Noormannen* gevonden wordt. — Bij de verhuizingen der volkeren en derzelver langduurig verblijf onder eene vreemde luchtſtreek, heeft men op gelijke wijze de verandering van derzelver huid opgemerkt, zoo dat de *Saraceenen* en *Mooren*, die in de zevende eeuw het noordoostelijke *Africa* vermeesterden en zinds al dieper naar den evennachtslijn zijn doorgedrongen, hunne oorſpronglijke bruinachtige kleur van tijd tot tijd in eene pikzwarte hebben zien overgaan, die thands

thands van de *Negerkleur* niet is te onderſcheiden. Het zelfde gebeurde den *Portugeezen*, die zich in de veertiende eeuw bij den *Senegal* nederzetteden. Indien men deze verbastering in beide gevallen aan vermenging met de inboorlingen zou willen toeſchrijven, de *Abijſſiniſche Jooden*, wier Godsdinst alle vreemde vermenging eene heiligſchennis acht, bewijzen met hunne aangenomene zwartheid, aan die der *Abijſſiniërs* gelijk, dat de luchtſtreek alleen, in zamenwerking met het ontaarde, geſtel, zulke uitwerkingen voordbrengt. — Bij dezelfde volkeren eindlijk onderſcheidt men zeer duidlijk aan de huid de bijzondere ſtanden, ſtammen of enkelde perzoonen, die min of meer blootgeſteld zijn aan de vrije werking van den dampkring en bovenal van de zon. Hoe duidlijk onderſcheidt zich hier zelfs de landman van den ſtedeling, de arbeider in de opene lucht van den huiszittenden werkman, ja bij denzelfden man het gelaat en de handen van het overige meer bedekt gehouden ligchaam, terwijl de kleene zorgvuldigheden van het bevallige geſlacht overal, waar het zelve niet mededeelt in groveren arbeid, eene blankheid bewaaren, die dikwijls vrij wat grooter verſchil vertoont tuſſchen enkelde

de perzoonen uit het zelfde huisgezin, dan zomtijds tusſchen afgelegener volkeren over het geheel beſpeurd kan worden. Zulk een kennelijk onderſcheidt vindt men in alle landen, waar de vrouwen ontheven zijn van zwaaren arbeid en in hoogachting genoeg ſtaan, om zich op het bevallige toe te leggen. Alzoo ook bevindt men de bewooners der bergen, op wier toppen eene koeler lucht heerscht, en der bosſchen, wier ſchaduwen naauwlijks door eene zonneſtraal verdeeld worden, veel blanker dan hun, die, ſchoon op dezelfde breedte woonachtig, in de opene vlakten leeven.

„ Maar men ziet de *Negers* niet wit worden, ſchoon in koude gewesten overgebragt; men ziet de blanken niet terſtond zwart worden, ſchoon zij zich naar volkplantingen in de heetſte luchtſtreeken begeven; men vindt in *America* geenen *Neger*, ſchoon zelfs onder den evennachtslijn gezogt!" Op deze bedenkingen zijn nu ook de oplosſingen vaardig. De luchtſtreek alleen doet niet alles, ten zij 's menſchen geſtel daarvoor vatbaar is; en 's menſchen geſtel wordt niet terſtond veranderd, maar ontaardt alleen bij opklimming in vol-

volgende geſlachten (1). Ook wordt in alle gevallen eene donkere kleur gemaklijker aangenomen, dan afgelegd: en dit geldt de kleur van 's menschen huid niet minder, dan die zijner klederſtoffen. Behalven dat men ook eene daadlijke verbleeking bij jong vervoerde *Negers* opgemerkt heeft (2). *America* eindlijk heeft nergens, vooral niet tusſchen de keerkringen dien graad van hitte, die op gelijke breedte de oude waereld zengt. Haare, veel hooger bergen, grooter rivieren, talrijker meiren en uitgeſtrekter bosſchen zoo wel, als haare ligging tusſchen de ſtille en *Atlantiſche* Zeeën, wier oppervlakte de hitte der elders brandend wordende winden afkoelt, zijn zoo veele oorzaaken, dat *America* nergens *Negers* voordbrengt; terwijl tevens de veel verſchillende koperkleur haarer bewooners, volkomen beandwoordende aan den graad van derzelver ligging, den invloed der luchtſtreek ook bij hun volkomen bevestigt (3).

Het

(1) ZIMMERM. f. 92—98.

(2) ZIMMERM. f. 98. BLUMENB. bl. 139.

(3) ZIMMERM. f. 86—92. Ten bewijze van dit

Het haair, 't welk uit de algemeene bekleedzelen van den mensch gebooren en gevoed wordt, heeft met derzelver geſteldnis en kleur vooral de naauwſte overeenſtemming, zoo dat de opgegevene oorzaaken der verſcheidenheden van dezen ten zelfden tijde gelden voor de onderſcheidingen omtrend de hoedanigheid

dit verſchil van hitte geeft men de volgende tafel op, naar de Schaal der

THERMOMETER van REAUMUR.

AMERICA.

	Ligging.		Hoogste.	Laagste.
Quito	0°13′	N. B.	28.	8.
Mexico	20°	N. B.	25.	8.
Quebek	46° 55′	N. B.	—	33.
Rio Janeiro	23°	Z. B.	22⅔	—
Boucaultsbaij	53°	Z. B.	10.	—

OUDE WAEREL D.

Pondicherij	11°56′	N. B.	32½	17.
Senegal	16°	N. B.	38.	14.
Eil. Bourbon	20°51′	N. B.	38.	21.
Chandernagor	22°	N. B.	33½	—
Parijs	48°50′	N. B.	27.	15.
Kaap de goede Hoop	33°55′	Z. B.	29.	4½.
Utrecht	52°12′	N. B.	25½	—

held en kleur van 't hoofdhaair en wel zoo veel te meer, daar men tevens de naauwte overeenkomst tusschen hetzelve en de eigenlijke bloedmenging van den mensch heeft opgemerkt, zoo dat men bij zwarthaarige menschen meestal een drooger gestel en zwartgalliger bloedmenging heeft bevonden, waar van de tucht- en dol-huizen ontzettende bewijzen schijnen opteleveren (1).

Dezelfde overeenkomst tusschen huid, haair en oogen werd reeds door ARISTOTELES waargenomen, zoo dat hij den blanken blaauwe, den bruinen en zwarten zwarte oogen toeschreef. Jeugd en ouderdom, die aan het haair des hoofds doorgaands zoo kenlijk zijn, onderscheiden zich zelfs in den regenboog der oogen, die meestal blaauw bij alle jong geboorenen kinderen is, doch daarna bij de bruinen verdonkerd, en eindlijk bij de grijsheid weder zoo wel lichter als flaauwer wordt (2).

In den omtrek van het menschelijke Gelaat waren de uitersten min tegenstrijdig, dan in alle die verscheidenheden, wier oorzaaken wij hebben naargespoord. Om deze reden kan men

(1) BLUMENB. bl. 143, 144.
(2) BLUMENB. bl. 147, 148.

men nu ook zoo niet dringen op de duidelijke aanwijzing van alle de oorzaaken dier bloote afwijkingen en naderingen van alle enkelde perzoonen onderling en van de volkeren tot elkanderen ; en zijn ook deze oorzaaken geenzins zoo juist te onderſcheiden. Al wat tot het eigenlijke gelaatſprekende behoort, 't welk ons de oogenbliklijke aandoeningen van het hart of de doorgaande wijze van gevoelen en van handelen vertoont, en waarvan de oorzaak dus onmiddellijk in de uitwerking zelve is te lezen, komt hier toch in geene aanmerking: maar het Gelaat zelf, wanneer het geenzins ſpreekt, —deszelfs natuurlijke omtrek, door geenen bijzonderen trek vertrokken, en echter, bij deszelfs grootſte verſcheidenheid en onſtandvastigheid, nog ſteeds als nationaal te onderſcheiden, zou hier de moeilijkſte plaats ter verklaaringe zijn, indien dezelve zoo ſtreng kon worden gevorderd. Men vindt echter redenen, waarom men aan de luchtſtreek eenen grooten invloed hebbe toe te ſchrijven op het menſchelijke gelaat, want bij menſchen van geheel verſchillenden ſtand en leefwijze vindt men onder dezelfde luchtſtreek, ſchoon ook in afgelegene gewesten ,eenen vrij gelijken omtrek. Men merkt ook gelaatsveranderingen op bij

volkeren, die zinds eeuwen zijn verhuisd naar andere luchtſtreeken (1); terwijl men onderſcheidene volkplantingen van eenen en denzelfden ſtam een verſchillend gelaat in verſchillende luchtſtreeken heeft zien aannemen, doch waarvan de vermenging met de inboorlingen voor krachtiger oorzaak wordt geacht. KANT en VOLNEY hebben getracht, de wijze der werking van de luchtſtreek op het gelaat te verklaaren, vooral om daar

(1) Voorbeelden van een onveranderd *nationaal* gelaat ſchijnt het *Joodſche* volk opteleveren, 't geen, onder welke luchtſtreek het ook woone, aan zekeren, ligt bemerkbaaren, maar hoogst bezwaarlijk te omſchrijven, grondtrek in het gelaat kennelijk blijft. — BLUMENB. bl. 169. W. DE VOS *over de geaartheid* bl. 157. — Zelden echter was het verblijf der *Jooden* rustig genoeg in eenig land, om den langzaamen gang der verandring te doen blijken. — Misſchien heeft ook hun gewoon taalgebruik een groot aandeel aan dien volſtandigen grondtrek, dien ik niet bemerke in eenen, mij bekenden man, die al vroeg een *Christen* werd. — En reeds veele *Jooden*, uit den beſchaafden ſtand vooral, ontmoet men hier ter Stede, waar hun verblijf zedert meer dan twee eeuwen rustig kon heeten, in wier gelaat men dezen trek niet zal vinden, voor dat men van elders verneemt, dat zij *Jooden* zijn, en men denzelven nu volſtrekt wil vinden.

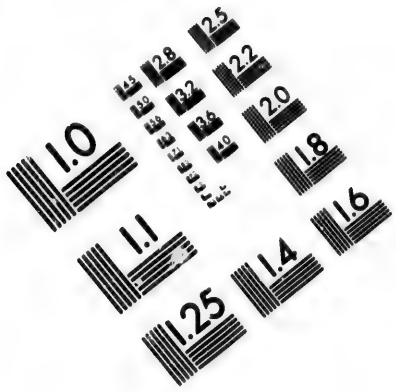

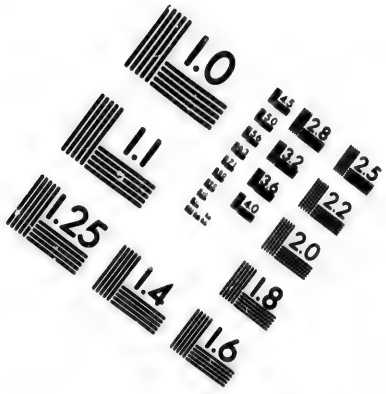

IMAGE EVALUATION
TEST TARGET (MT-3)

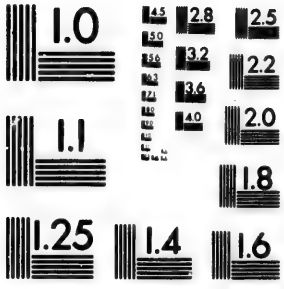

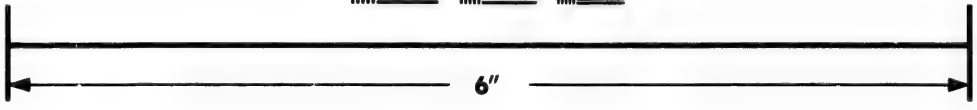

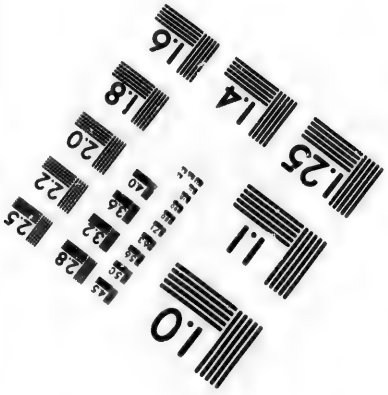

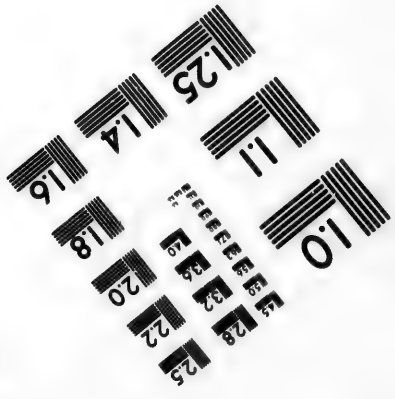

Photographic
Sciences
Corporation

23 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503

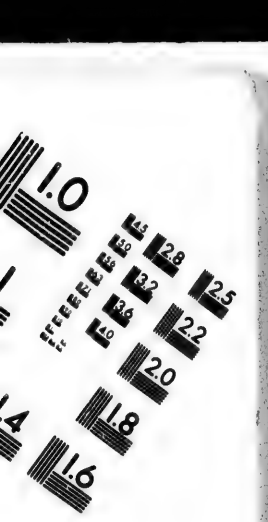

CIHM/ICMH Microfiche Series.

CIHM/ICMH Collection de microfiches.

Canadian Institute for Historical Microreproductions / Institut canadien de microreproductions historiques

© 1984

daar uit de *Mongoliſche* en *Æthiopiſche* Verſcheidenheid optehelderen. „ Alle ontwikkeling zegt KANT, waardoor het ligchaam deszelfs ſappen ſlechts verſpilt, moet in uitdroogende luchtſtreeken meer en meer geſtuit worden, van waar zelfs de kiemen van den groei des haairs door den tijd zoo zeer verſtikken, dat alleen het hoofdhaair overig blijft. Op gelijke wijze worden de vooruitkomende deelen van het aangezicht plat, en zoo ontſtaat eindlijk de baardlooze kin, de platte neus, de dunne lippen, de gluurende oogen, het platte gelaat, de roodbruine huid met het zwarte haair, in een woord het *Kalmukken* gezicht (1)." — „ Ik merke in de daad op, zegt VOLNEY, dat het gelaat der *Negers* juist die zamentrekking ver-

(1) KANT, *Abhandlung von den verſchiednen Racen der Menſchen in dem Philoſophen fur die Welt* Th. II. f. 125. De *Nederduitſche* Vertaaler van dit werk van ENGEL heeft niet goedgevonden, deze verhandeling van KANT, noch deszelfs overige aanmerkingen te plaatzen, houdende dezelven voor wartaal. — (Zie de voorrede dier vertaaling.) ZIMMERMAN echter zegt bij deze plaats: „ had deze voortreflijke Wijsgeer hier niet eenige dingen overdreeven, zoo konnen hem voorzeker de volkomenſte toeſtemming niet weigeren."

vertoont, welke het onze aanneemt, wanneer het getroffen wordt door hellichtend en heetaffchijnend vuur. Het voorhoofd rimpelt, het dik der wangen zet zich op naar boven, de oogappel trekt zamen, de mond grijnst, en moet deze zamentrekking, vraagt hij, die op den duur plaats heeft in het opene en heete *Negerland*, niet de eigenaardige gedaante worden van hun gelaat? — Hunne oogleden, zegt hij elders, zijn altijd half geflooten, om te beletten, dat hun de muggen niet in de oogen vliegen; van daar dat zij, van hunne kindsheid af gekweld door deze *inſecten*, hunne oogen nooit opſlaan, als andere volkeren (1)." Op gelijke wijze kan het gewoone voedzel tot dit gelaatsverſchil bijbrengen. Spijs, die door raauwheid of hardheid meer verſcheuring en zwaarer vermaaling vordert, veroorzaakt eene zeer verſchillende richting van mond en onderſcheidene zamentrekking van ſpieren. Ook de eenzelvige arbeid of leefwijze der Volkeren mag hier niet worden voor-

(1) *Voyage en Syrie & en Egypte.* T. 1. p. 74. T. II. p. 169. — Zulk eene waarneming deed ook FORSTER wegens de inwooners van het *Paaſcheiland.* COOK *'s reize.* D. V. bl. 430.

voorbijgezien. Want het moge, wat den arbeid betreft, niet zoo aanſtonds in het oog vallen, dat deszelfs inſpanning van onderſcheidene vermogens zich kenmerkt in het gelaat, echter kan men niet ontkennen, dat men menig eenen handwerker of arbeidsman aan gang en ſtand terſtond kan onderſcheiden. Ook is de leefwijze als eene veelvermogende oorzaak bekend, aan welke alleen door veelen de ſtompe neus en dikke lippen der *Æthiopiërs* worden toegeſchreeven, daar zij, als Kinders door de Moeders op den rug gedragen en op denzelven hangende gezoogd, terwijl dat dezen in haaren zwaaren arbeid van gierst te ſtampen voordgaan, door het geweldig en beſtendig ſtooten van den rug, dit plat misvormd gelaat in de eerste levensdagen aannemen. Bij welk alles het nog buiten allen twijfel is geſteld, dat verſcheidene volkeren zich alle moeite geven, om het gelaat der jonge kinderen door drukken en knijpen zulken vorm te geven, als het denkbeeld der ſchoonheid onder deze Volkeren vordert, waardoor de Natuur wel niet geheel verweldigd of omgekeerd mag kunnen worden, maar waar door voorzeker de minſte aanleg ſlechts tot het Nationaale gelaat

aanmerkelijk moet worden verſterkt (1).

Dit alles komt vooral in aanmerking bij het verſchil der Bekkeneelen. De beenderen zijn wel de beſtendigſte deelen van het menſchelijke geſtel en maaken voor het gelaat inzonderheid den vasten grondſlag uit van deszelfs gedaante: maar niet te min blijven zij zoo wel voor veranderingen vatbaar, als de weekſte deelen, daar zij onophoudlijk nieuwe deelen, uit het bloed afgeſcheiden, aannemen in de plaats van andere week gewordene, die weder worden opgeſlorpt. Van daar dat de beenderen zich in derzelver wasdom zoo wel vormen naar de naast bijgelegene deelen, als zij vervolgends voor dezelven ten grondſlag ſtrekken. Blijkbaar vertoont zich dit in de hersſenpan van eenen bejaarden mensch, die van binnen den ingedrukten vorm vertoont van alle de kwabben en kronkelingen der hersſenen: maar niet min blijkbaar in de uitwendige oppervlakte des bekkeneels, het welk onlochenbaare ſpooren draagt van de werking der ſpieren en van het ganſche gelaat, welks algemeen voorkomen vrij gemaklijk

(1) Blumenb. bl. 158—169.

lijk uit het ontbloote bekkeneel kan worden opgemaakt (1). Dit zoo zijnde, moet alzoo alles, wat op de trekken van het gelaat kan werken, tevens invloed hebben op het bekkeneel. De luchtſtreek, welke als zoo veel afdoende is erkend, moet dan ook alhier haare werking doen. De leefwijze, wier kracht op het gelaat niet te ontkennen is, kan ook hier niet nalaten diepen indruk te maaken. De takken-vormige uitwasſen der ſlaapbeenderen, die agter den gehoorbuis liggen, in de tedere kindsheid nog niet voorhanden, in toenemenden ouderdom groot en dik, bij vrouwen en bij hun, die een zittend leeven leiden, kleener, toegerond en glad, zijn bij landbouwers, laſtdragers en arbeiders, zeer groot, ruw en ſcheef, voor en nederwaards geſtrekt naar den loop der ſpieren, die daar aan zijn verbonden. Op gelijke wijze, — zegt LAVATER, van wien deze plaats is, — vertoonen zich in het gezicht van het bekkeneel duidlijke ſpooren der voorgaande leefwijze (2)."

Naauw-

(1) BLUMENB. bl. 183, 184. LAVATER *Phijſiognomie* D. II. bl. 99.

(2) LAVATER *Phijſiognomie* D. II. bl. 100.

Naauwlijks is het te gelooven, dat de beenderen, die in den volwasſen mensch zich vormen naar den zoo zachten, maar beſtendigen, indruk der naastgelegene zachte deelen, onvatbaar zouden zijn voor geweldige drukkingen in de kindsheid, wanneer zij uit zichzelve nog zekere buigbaarheid hebben. Om dit te gelooven zou men in dezelven zekere veerkracht moeten erkennen, waar door het oogenbliklijk ingedrukte terſtond deszelfs voorigen vorm hernam, zonder welken men van vooren reeds allerleije vormen des bekkeneels van den onderſcheiden ſmaak der volkeren bij de opvoeding der kinderen kan verwachten. Men heeft dan ook aan denzelven hier in zeer veel toegeſchreeven. VESALIUS ſchreef het platte agterhooſd der *Duitſchers* toe aan het op den rug liggen hunner kinderen in den wieg, het langwerpiger hoofd der *Nederlanders* aan de zorgvuldigheid der moeders, om de kinders op de zijde te leggen (1). Zoo ook worden de platgedrukte hoofden van veele *Americaanſche* volkeren van *Zuid-Carolina* tot nieuw *Mexico* toegeſchreeven aan de tegen-

(1) BLUMENB. bl. 185, 186.

gennatuurlijke hellende ligging der jonge kinderen, met de voeten omtrend eenen voet hooger dan het hoofd, het welk voords met de ganſche zwaarte des ligchaams tegen een met zand gevuld zakjen, onbewegelijk drukt (1). Schier alle volkeren vinden iets te verbuigen en te verdrukken aan de hoofden der kinderen, het zij dit eeniglijk kwanswijs ten flot der hersſenen geſchiede, het zij men daadlijk de moeders vraagen durve, welken vorm zij aan het hoofd haarer pasgebooren kinders willen gegeven hebben (2); zoo dat ROUSSEAU met recht kon zeggen: „ onze hoofden zouden door den Oorſprong van ons wezen niet wel gevormd zijn; van buiten moeten zij gefatzoeneerd worden door de wijze vrouwen, van binnen door de Wijsgeeren: — de *Caraïben* zijn dan ten minsten nog voor de helft gelukki-

(1) ADAIR *Hiſtory of the North-American Indians.* p. 9. bij BLUMENB. bl. 186.

(2) De Baron VAN ASCH verzekerde aan BLUMENBACH, dat de vroedvrouwen te *Conſtantinopolen* zulke vraag deeden, en dat men terſtond gewoon was, voor- en agter-hoofd zeer hevig te omzwachtelen, ten einde het gewoone hoofdcieraad te beter mogt zitten. —— BLUMENB. bl. 188.

kiger, dan wij (1)." Men heeft wel wederſproken, dat de Natuur zich dezen dwang zou laten aandoen: maar hoe geweldig laat zij zich niet dwingen in het plantenrijk, in het welk men van veele boomen de willekeurigſte kunſtgewrochten maakt; en hoe eigenzinnig ſchijnt het, de overeenſtemming der Volkeren te verwerpen, die ten minſten hunne poogingen erkennen, om het hoofd te vormen, en wier poogingen met dien vorm daadlijk overeenkomen, zoo dat bij voorbeeld de *Omagua's* of *Cambeva's*, wier naam reeds *Plathoofd* uitdrukt, het hoofd der eerſtgeboorene kinders tuſſchen twee plankjens drukken, om dezelven, gelijk zij zeggen, te meer naar den Volksnaam te doen gelijken, welk en ſoortgelijk geweld eene Kerkvergadering der *Spaanſche* Geeſtlijkheid reeds voor twee eeuwen getracht heeft door beſluiten en ſtrafbepaalingen te keer te gaan (2). De vraag zou hier dan zijn: of ook de kinderſchedels dier Volkeren terſtond dien vorm medebrengen, dien zij zich verbeelden aan dezelven te geven, en of de kunſt in allen geval niet ſlechts vervolgt, het

(1) J. J. Rousseau *Emile* T. 1. p. 19.

(2) Bluмenb. bl. 189-191.

het geen de Natuur reeds heeft gegrondvest, en of alzoo ook de luchtſtreek, leefwijze en wat dies meer zij, behooren verworpen te worden als eerste oorzaaken, en alleen toegelaten als medewerkende van het nationaal verſchil? — LUDWIG erkent wel, dat een paar onvoldragene *Negers* reeds duidlijk het nationaale bekkeneel in zijn oog vertoonen (1), maar hier behoort dan ook de vraag te huis naar de gegrondheid der onderſtelling van HIPPOCRATES, dat de Natuur zelve zich eindlijk in zoo verre ſchikt naar den dwang der Kunst, dat zij ten laatſten zelve zulke gedaanten voordbrengt, als men willekeuriglijk aan haare ſchepzels door aanhoudende en geweldige drukking heeft gegeven, even als zij vrij algemeen zoo wel zekere familietrekken als nationaale gelaatstrekken vormt, in welken, bij de minste nadere bekendheid, het geboorteland en de afkomst vrij duidlijk zijn te lezen (2). De gronden dezer onderſtelling werden door den *Coïſchen* Wijsgeer aangeweezen in eene andere aangaande het teelvocht, 't welk hij uit alle deelen des ligchaams en wel met zekere gelijk-

(1) LUDWIG §. 148.

(2) BLUMENB. bl. 192, 193.

jlijkvormigheid aan dezelven te zamengevloeid achtede (1). De BUFFON omhelsde deze laatſte onderſtelling blijkbaar, met welke voorzeker alles verklaard wordt, wat in de familiegelijkenis anders onverklaarbaar blijft, maar die op zich zelve door HALLER, BONNET en anderen ſchijnt wederlegd te zijn, zonder dat dezen evenwel eenige oplosſing bijbrengen van een verſchijnzel 't welk niet kan gelogend worden ten aanzien der familien (2), en aan het welk wij voor ons onderzoek volkomen genoeg zouden hebben, indien het omtrend de meest uiteenlopende bekkeneelen der Volkeren ſlechts even blijkbaar door de ondervinding werd beweezen.

Thands echter moogt Gij, waarde Lezer, zelf beoordeelen, of 'er voor de uitſtekendſte Verſcheidenheden zelve in het menschlijke geſlacht geen genoegzaam aantal van oorzaaken opgenoemd zij, die, indien ze allen op zich zelven daar toe niet genoegzaam ſchijnen, te zamen werkende echter alzins voldoende bevonden kunnen worden tot de verklaaring dier Verſcheidenheden, zonder dat men hier toe

(1) BLUMENB. bl. 192, 193.

(2) BUFFON *Nat. Hist.* D. II. bl. 31. LAVATER *Phijſiognomie* D. IV. bl. 90—109.

toe aan meer, dan eene, oorſpronglijke menſchenſoort te denken hebbe; ja, of alle deze oorzaaken U de noodzaaklijkheid dier Verſcheidenheden niet zoo duidlijk aanwijzen, dat gij U veel eer moogt verwonderen, hoe de Mensch alleen, onder zoo verſchillende luchtſtreeken en bij zoo ſtrijdige leefwijze, in eene zoo geringe maate verbastere, daar Gij een oneindig grooter verſchil en ontaarding bij onderſcheidene Dierenſoorten opmerkt, wier verblijf op aarde veel meer bepaald, wier huid veel meer gedekt, wier voedzel veel eenzelviger is, en bij wien, vooral, geene eigene eigendunklijke Hebbelijkheden de plaats eener tweede Natuur innemen (1)?

Wat

(1) BLUMENBACH merkt deze verbastering der dieren naauwkeurig op, om derzelver veel grooter verſchil, zonder dat men aan de eenheid van ſoort twijfelt, bij den mensch te doen in het oog vallen. De Zwijnen, op het eiland *Cuba* overgebragt uit *Europa*, worden aldaar tweemaal zoo groot; zoo ook het rundvee, overgebragt op *Paraguaij*. De Zwijnen in *Normandie* zijn allen tot een toe wit, in *Savoijen* zwart, in *Betjeren* kaſtanjebruin. Op de Kust van *Guinea* zijn zoo wel de hoenders en honden, als de menſchen, zwart; waarbij de honden dezelfde zatijnachtige zachtheid en gladheid van huid heb-

Wat dan ook twijfelachtig in de oogen van anderen mag blijven, zoo wel wegens de Eenſoortigheid des menschlijken Geſlachts, als wegens de volſtrekte Eénheid van dat Geſlacht zonder eenige eigenlijke nadering tot het geheele Dierenrijk: in de onzen is de Mensch niet minder overal dezelfde Mensch, ondanks alle zijne Verſcheidenheden, als hij altijd het Eenige

hebben als de *Negers*, en tevens eene geheel eigenaardige huiduitwaasſeming. Naar de luchtſtreek alleen beoordeelt men de wol der Schaapen. Uit *Normandie* krijgt men geene ſtevige borſtels. Bij het haair der Konijnen en Katten van *Angola* ſchijnt dat der zelfde dieren bij ons in borstels te beſtaan. Hoe veel verſchilt de evenredigheid der deelen en de ganſche omtrek van het *Arabiſche* en *Holſteinſche* of *Frieſche* paard? Hoe veel de laagpootige runderen van de Kaap met de kortpootige van *Engeland*? Hoe veel de hoornen der *Siciliaanſche* en *Abijſſiniſche* runderen met die der onzen en der *Engelſchen*, bij wien zij in zommige gewesten, even als op *Tsland*, 'er geheel geene hebben? Hoe veel het veelhoornige of dikſtaartige Schaap van andere Schaapen? — Het bekkeneel eindlijk van eenen *Æthiopiër* verſchilt niet meer van dat van eenen *Europeaan*, dan het bekkeneel van een tam Zwijn van dat van een wild Zwijn, of de kop van een *Napolitaansch* Paard, 't welk men eenen Ramskop noemt, van dien eenes *Hongaarſchen*, wiens korte en breede onderkaak bijzonder kenlijk is. — BLUMENB. bl. 65—70.

ge Redenwezen der zichtbaare Schepping blijft ondanks alle zijne woestheid. En deze overreeding moet dan nu ook het belang verdubbelen, om hem naauwkeurig te leeren kennen, zoo als hij overal op den bekenden aardbol voorkomt.

Zonderling komt misschien de aanvang hier van voor met de *Zuidzee-eilanders* en derzelver opvolging, welke wij voor hebben, met de *Australiërs*, *Americanen*, *Africanen*, *Asiaten* en *Europeërs*, zonder aan de laatsten den voorrang te geven, dien derzelver tegenwoordige beschaaving verdient, of aan de vierden de eerste plaats te vergunnen, op welke derzelver hoogere oudheid en voormaalige grootheid aanspraak maaken: wij vinden ons ten minsten verplicht, tot het geven van reden voor deze rangschikking zoo wel, als van eene nadere ontvouwing van ons voorgesteld ontwerp.

Den Mensch willende beschouwen, zoo als hij voorkomt, ten einde tevens te naderen tot de kennis van het geen hij door zijnen oorspronglijken aanleg is en door beschaaving al verder worden kan, richt ons dit doel van zelfs naar deze opvolging van de pas ontdekte Eilanden tot de nog eenvouwdig genoeg ge-

bleevene oorſpronglijke bewooners der Nieuwe Waereld, en van dezen tot de ſchaars bekende Volkeren van *Africa*, ten einde alzoo de overoude en eenpaarige zeden der *Aſiaten* te beſchouwen, tot dat *Europa* zelve ons langs onderſcheidene trappen tot den ſtand onzer eigene beſchaaving opleidt.

Om nu langs dezen weg, die ons de natuurlijkſte is voorgekomen, ons oogmerk te bereiken, ſtellen wij ons voor, de naauwkeurigſte en geloofwaardigſte Reisbeſchrijvingen overal met eigene oogen intezien, en uit dezelven zorgvuldig en met een ſchiftend oordeel zamen te brengen, wat den Mensch alleen betreft, ten aanzien zijner geſtalte, kleur, gedaante, leefwijze, zeden en begrippen, met bijzondere opgave der ligging en der luchtſtreek van zijn verblijf, en vooral met de naauwkeurigſte afbeeldingen van het geen hier afgebeeld kan of behoeft te worden. — Gelijk wij, bij dezen arbeid, ons, waar het op juiste bepaalingen aankomt, aan de woorden zelve der beste Reisbeſchrijvers zullen houden; zoo zal de afbeelding inzonderheid met zekere gemoedlijkheid geſchieden naar de beste printen en beeldnisſen, welken wij bij dezelven aantreffen, en bij wier overneming of naar-

naarvolging eene oordeelkundige vergelijking tevens zal worden in acht genomen van de beſchrijvingen zelve. Anderen zijn ons reeds voorgegaan in dergelijke onderneming, maar hebben zich vergenoegd, met op den titel alleen de Reizigers te noemen, wier verhaalen zij gebruikt hebben, zonder derzelver plaatzen ergens aan te haalen, en hebben afbeeldingen geleverd, even onbekrachtigd niet alleen, maar in welken op de eigenlijke verſcheidenheden des gelaats, der kleur en der geſtalte zoo weinig acht gegeven is, dat het bij dezelven eigenlijk om de kleeding ſchijnt te doen geweest te zijn, wier zonderlingheid en bontheid mag behaagen, maar wier onbeweezene echtheid ons van weinig nut ſchijnt te zijn (1). Zulke voorgangers kunnen ons

(1) JACQUES GRASSET ST. SAUVEUR, *tableaux des principaux peuples de l'Europe, de l'Aſie, de l'Afrique, de l'Amerique & les decouvertes de* COOK, LA PEROUSE &c. &c. Paris. An. VI. 4to. *Tableau Hiſtorique, Topographique & moral des peuples des quatre parties du monde*, par M. SAVÈ, Paris An. IX. 8vo. *Costumes civils actuels des tous les peuples connus, deſſinés apres la nature, accompagnés d'une notice Hiſtorique ſur les moeurs* &c. par SYLVAN MARECHAL 8vo. Paris. — *Encyclopedie des voyages*, par J. G. ST. SAUVEUR, Paris 1796. 4to.

I L. of C.

ons niet wederhouden, maar wel aanſpoo-ren bij deze onderneming, wier voordzetting, bij haare ongemeene kostbaarheid, zal afhangen van haaren ontvangst bij eene Natie, welke zich altijd door haaren afkeer van oppervlakkigheid heeft onderſcheiden; terwijl die kostbaarheid en moeilijkheid tevens ons op de minst mogelijke afbeeldingen en de meest zamengetrokkene beſchrijvingen zal doen bedacht zijn.

ZUID-

l aanſpoo-
ordzetting,
zal af han-
Natie, wel-
van opper-
terwijl die
s ons op de
e meest za-
doen be-

ZUID-

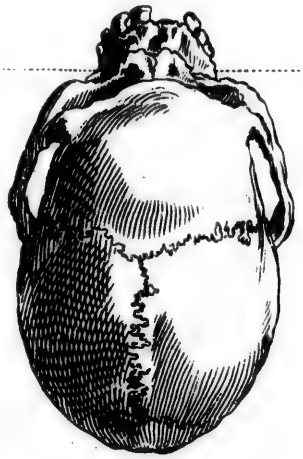

3

Van cene. Aethiopienne.

2

Van cene Georgienne.

Pl. I.

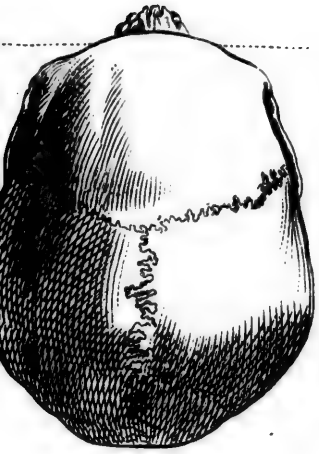

2

Van eene Georgiaane.

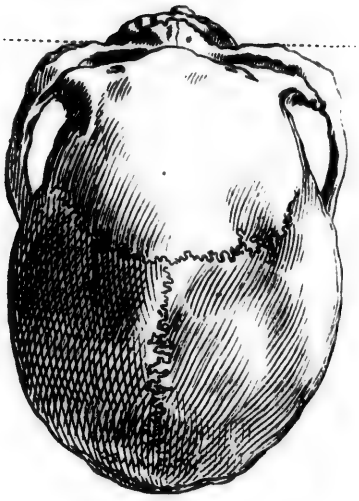

1

Van een Tunguis.

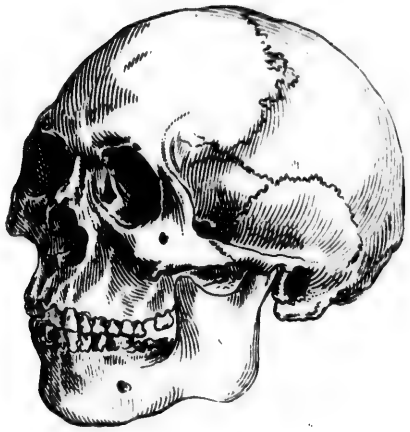

1

Van een Kanjuje.
Uit Kongolijske landtje.

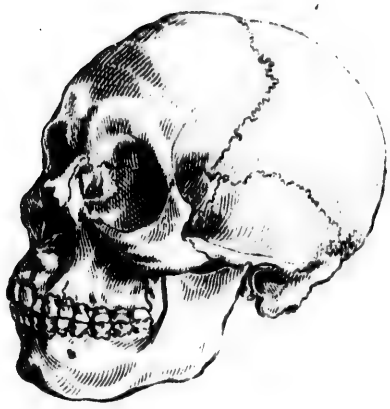

2

Van een Caraïbe.
De Americaansche Tusschensoort.

De G

3

Van eene Georgiaanne.
De Georgische Middensoort.

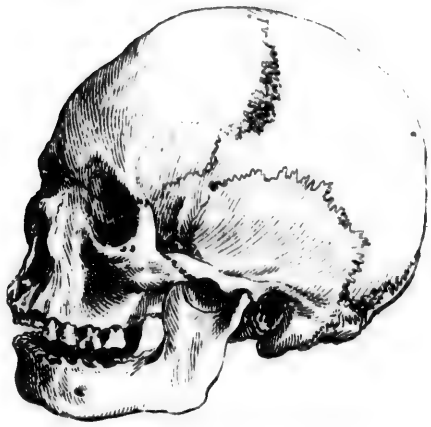

4

Van een Otaheit.
De Maleitsche Tusschensoort.

5

Van eene Aethiopinne.
Het Aethiopische uiterste

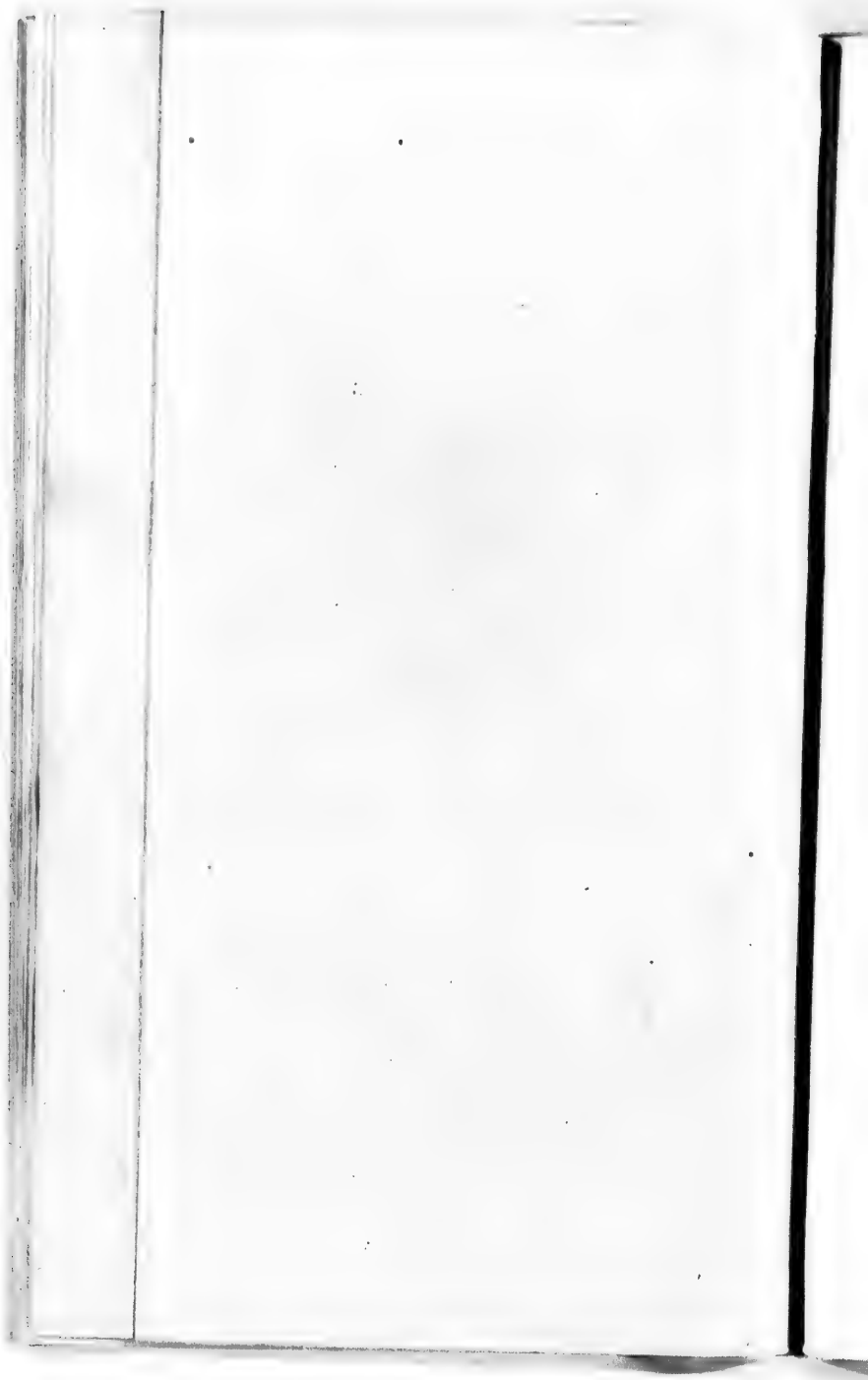

ZUIDZEE EILANDERS.

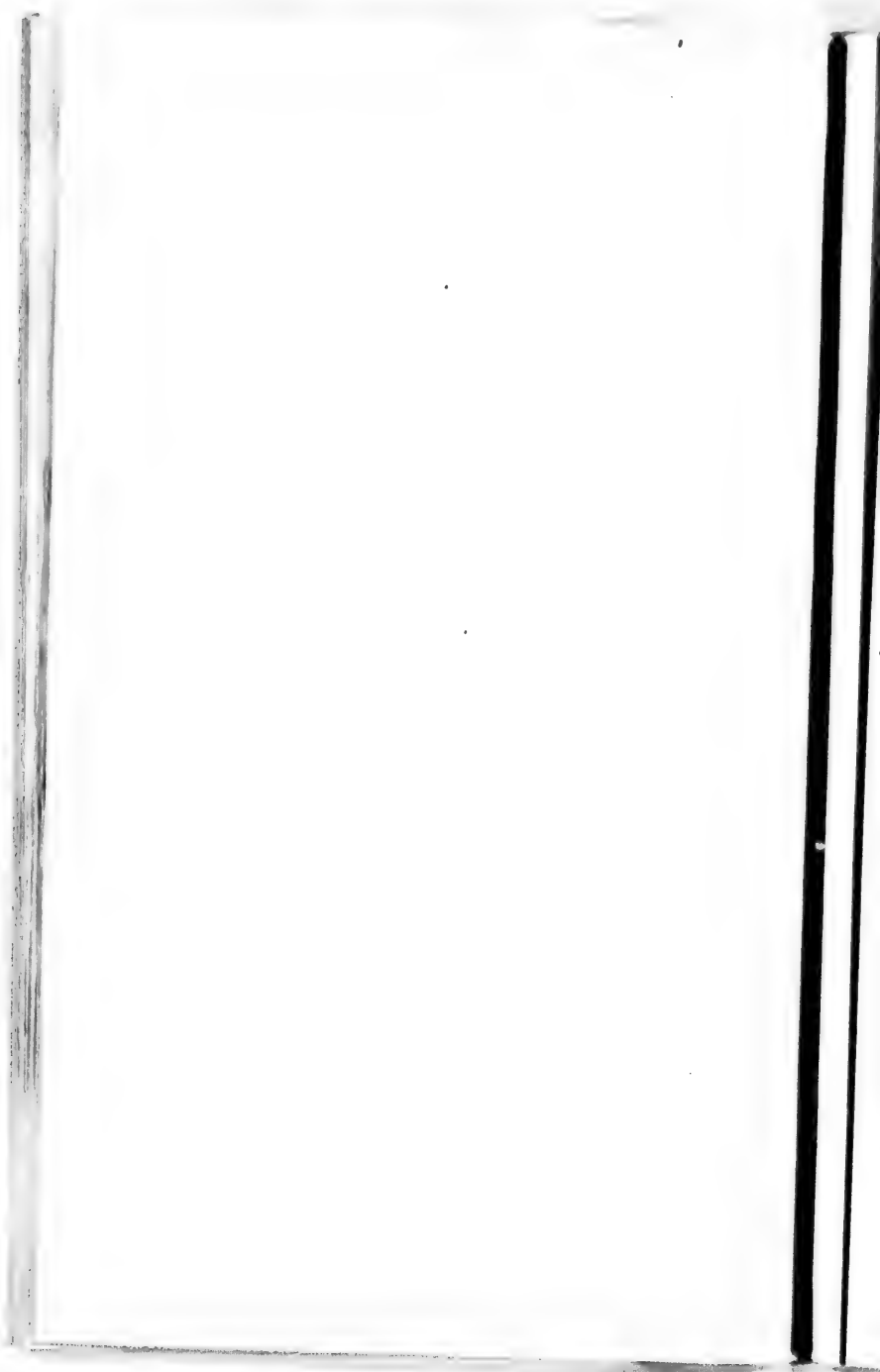

ZUIDZEE EILANDEN.

De *zuidzee* of *ſtille zee*, het grootſte gedeelte uitmaakende van den ganſchen *Oceaan*, ſtrekt zich in de breedte uit van de weſtkust van *America* tot de oostkust van *Aſia*, en reikt in haare lengte tot aan de beide poolen van onzen aardbol. Zij wordt *noordlijk* genoemd buiten den kreeftskeerkring, *zuidlijk* buiten dien van den ſteenbok. Onder de verzengde luchtſtreek heet zij de *Middenzee* of eigenlijke *ſtille Oceaan*. De gezetheid haarer winden en de bedaardheid haarer wateren, die den zeevarer, uit de haven van *Mexico* naar de *Philippijnſche* eilanden, dikwijls het verhangen der zeilen onnoodig maakt, heeft haar voor al den naam der *ſtille zee* gegeven. MAGELLAAN, DE QUIROS, LE MAIRE, SCHOUTEN, TASMAN, en DAMPIERE hadden dezen *Oceaan* al vroeger bevaren, maar waren meest

gebleeven tusschen de keerkringen, en hadden hunne ontdekkingen min naauwkeurig bepaald. Onze jongst verlopene eeuw mogt eerst op eene nadere kennis roemen van dit ganſche aanmerklijke gedeelte onzer waereld, als het welk zij niet flechts in deszelfs ganſche lengte en breedte zag doorkruizen door ROGGEVEEN, WALLIS, BOUGAINVILLE, COOK, PEROUSE en BILLARDIERE, maar in het welk zij tevens eene menigte van Eilanden, ja zelfs een gansch nieuw waereldeel, *Auſtralie* geheeten, leerde kennen, bij de beſchouwing van wier inwooners de naarſpoorer van den mensch zich met eenen onbereekenbaaren ſchat van nieuwe kundigheden verrijkt ziet.

De meesten haarer Eilanden zijn groepsgewijze bij elkanderen gevonden, en hebben eene gemeenſchap van Taal en Zeden bij derzelver inwooners doen blijken, om welke men bedacht geweest is, om ze, behalven bij derzelver eigene naamen, ook bij deze groepnaamen aan te duiden, als daar zijn de *Aleoutiſche*, *Sandwichſche*, *Mulgraafſche*, *Marquiſche*, *Vrienden* en *Societeit*-Eilanden enz. alle wier onderſcheidene bewooners onderling niet veel meer verſchillen, dan de bewooners van onderſcheidene gewesten van eenig

Rijk

Rijk op het vaste land; het welk ons dan ook in ſtaat ſtelt, om eenigzins op gelijken voet te handelen bij derzelver voorſtelling, als welken wij noodzaaklijk zullen hebben te houden omtrend de Volkeren der oude waereld, wier geringe verſcheidenheden in Taal en Zeden, ja zelfs in gedaante en in houding, aan den eenen kant zeer zelden juist te bepaalen is, en ons van de andere zijde zou afmatten door de grenzenloosheid eener taake, die ten laatſten in het oneindige der ondeelige verſcheidenheden van de Natuur zou uitlopen.

OTAHEITE (1).

Gelijk de gewijde geſchiedenis der Menschheid met eenen lusthof, de ongewijde met een gulden tijdperk aanvangt: zoo neemt onze beſchrijving van den Mensch, gelijk hij thands voorkomt, haaren aanvang met een verblijf, 't welk in de oogen van den afgematten Zeereiziger een lusthof ſchijnt, en met bewooners, wier zeden veel eenvouwdigs en beminlijks eener ingebeelde guldene eeuw verwezenlijken, ſchoon zommigen van derzelver ondeugden tevens over de ſchriklijke verbastering hunner menschheid doen verbaasd ſtaan.

Noch,

(1) Dus ſchrijven de *Engelſchen:* de *Franſchen* ſpellen *Otaïti*, de *Duitſchers Otaheiti.* Onze Vertaaler van COOCK heeft *Otahïti*; die van WILSON *Otaheite.*

Noch de bloote winzucht van den handel noch de eigenlijke heerschzucht, die in alle waereldeelen haare onderdaanen begeert, noch de geestdrijverij der dweepzucht hebben de *Societeits*-Eilanden ontdekt, in wier kring *Otaheite* uitmunt. Eene oneindig edeler en weldaadiger zucht, om kundigheden aantewinnen en eigen licht te verſpreiden, kenmerkte bij derzelver ontdekking den geest der jongst verlopene Eeuw, en leverde den beſchouwer van den Mensch veel onpartijdiger naauwkeuriger en vollediger waarnemingen, dan laagere drijfveeren in vroegere ontdekkers gedoogden.

Waarſchijnlijk had DE QUIROS reeds *Otaheite* gezien in 1606 (1); hetzelve werd echter eerst volkomen ontdekt in 1767 door WALLIS, die het *Koning* GEORG's eiland noemde (2). DE BOUGAINVILLE bezogt het in 1768 en maakte het bij den eigen landnaam van *Taïti* bekend (3). Daarna werd het driemaalen door

(1) WILSON *Zendelingsreis naar den ſtillen Oceaan.* D. I. bl. 10. Amſt. 1801.

(2) WILSON D. I. bl. 14.

(3) WILSON D. I. bl. 19.

door cook bevaren in 1769, 1774 en 1777 (1), waarna het algemeen is bekend geworden bij de *Europeesche* volkeren, zoo dat het *Londonsche* Zendeling-genootschap ter voordplanting des *Christendoms* reeds derwaards *Euangelie*-predikers heeft gezonden, aan wier duurzaam en gemeenzaam verblijf op hetzelve wij de volledigste berichten wegens deszelfs bewooners verplicht zijn.

De Ligging des eilands, het welk schier cirkelrond en met eene smalle tong verbonden is aan een veel kleener van dezelfde gedaante en waarmede het denzelfden naam voert (2), werd door cook het laatst bepaald op 17°29′¼″ Zuidlijke Breedte, en op 150°20′ Westlijke Lengte, van den middagslijn van *Greenwich* (3).

De Luchtstreek van het zelve, schoon binnen

(1) Wilson D. I. bl. 24, 32, 37. Bij wien de verdere vaart op *Otaheite* na cook tot op zijnen eigen togt derwaards in 1796 naauwkeurig vermeld wordt.

(2) Zie de kaart bij cook, *Reize rondom de Waereld*, D. I. bl. 124. en bij wilson D. II. bl. 226.

(3) Zie de kaart bij coock D. II. N°. V. en D. X. bl. 213.

nen den keerkring van den ſteenbok gelegen, is, door de bekoeling der ruime zeewinden, zoo gemaatigd, dat de *Thermometer* wel nooit beneden 63° maar ook zelden boven 73° teekent (1).

De Grond is *vulcanisch* en eenen rijzenden berg gelijk, wiens voet, door eene koraalklip omgeven, geregeld bewoond en bebouwd wordt (2). Deszelfs vruchtbaarheid brengt veelvuldige, welriekende en voedende gewaſſen, planten en boomen voord, die weinig arbeids ter aankweeking vorderen, en onder welken boven al de broodvrucht uitmunt (3). Het boomrijke gebergte levert veelerleije vogels uit van uitmuntende ſchoonheid of lieflijken zang: zelfs hoort men 'er zoo wel den Leeuwrik, als men 'er den Papegaai ziet, en vindt men 'er veele ſoorten, die nog elders onbekend zijn (4). Nog veel rijker zijn echter

(1) Wilson D. II. bl. 108. Forster *Bemerk. auf ſeine Reize* ſ. 191.

(2) Wilson D. III. bl. 100, 102, 108. Forster ſ. 191. Cook D. I. bl. 276.

(3) Cook D. I. bl. 126, 296. Wilson D. III. bl. 248.

(4) Wilson D. III. bl. 234.

ter de wateren, die een talloos heir van Vischen rondom dit eiland houden, van allerleije foort en kleur, waarvan 'er zommigen aan dezelven geheel eigen zijn (1). Het aantal der Huisdieren daar tegen beſtaat alleen in varkens, honden en katten: doch wilde beesten worden 'er op het ganſche eiland niet gevonden, op het welke men zelfs geene ſlangen ontmoet (2).

De Bevolking echter van *Otaheite* is zeer gering naar gelang der uitgeſtrektheid en vruchtbaarheid van deszelfs grond, waar van de oorzaak is te vinden in de zeden der bewooners (3), die overigens zoo ſchoon en groot

(1) Wilson D. III. bl. 234 en 243.

(2) Cook D. 1. bl. 298.

(3) Cook had de bevolking, een gedeelte der zeemagt ten grondſlag nemende, bereekend op 204,000 zielen. — D. VI. bl. 69. — Forster, op de vruchtbaarheid en uitgeſtrektheid van den grond letтende, had zijne reekening op 145,125 gemaakt. — ſ. 197. — Een der Zendelingen had al ſpoedig bemerkt, dat de bereekening van cook meer dan viermaal te groot moest zijn. — Wilson D. II. bl. 184. — Een ander Zendeling bevond de bevolking, na eene omwandeling des ganſchen eilands, op 16,050 menſchen. — Wilson D. II. bl. 216—288.

groot zijn, als zij uit zulk een ruim gezegend verblijf kunnen verwacht worden.

Eene lengte van iet meer of minder dan zes voeten, gepaard met eene rijzige geſtalte, vlugge houding, ſterke ſpieren en welgemaakte leden doet 'er de Mannen terſtond in het oog vallen: terwijl de Vrouwen, doorgaands eenige duimen kleener, ſpoedig de ganſche aandacht trekken door haare veelvuldige bevalligheden (1).

Men heeft in de lengte der mans en vrouwen eene nadere opmerking gemaakt, bij welke de rang der perzoonen in het oog gevallen is, als waren de Voornaamen en Opperhoofden met derzelver vrouwen doorgaands veel grooter en zwaarer, dan het gemeen; en men heeft hier voor de oorzaak gevonden in het rijklijke voedzel en gemaklijke leeven der

(1) Cook D. I. bl. 298. Forster f. 205. Wilson D. III. bl. 137. Cook ſchrijft de kleente der vrouwen toe aan te vroegtijdigen omgang met mannen: maar men heeft te recht opgemerkt, dat dit verſchil der beide ſekſen alleen daarom meer in het oog valt, om dat de vrouwen aldaar in ſchoeizel noch kapzel eenige vergrooting vinden. — Georg Forster *anmerk. auf* J. R. Forster f. 206.

der eersten tegen over de schraalheid en den arbeid der laatsten. Nog grooter en bestendiger verschil heeft men echter in de kleur dier beide standen opgemerkt, zijnde die van het gemeen wel zoo veel bruiner, dat BOUGAINVILLE aan twee bijzondere rassen van menschen op *Otaheite* heeft gedacht, maar evenwel genoegzaam te verklaaren uit de zorgvuldigheid bij de Voornaamen, om zich te onttrekken aan de zon, en de noodzaaklijkheid bij de geringen, om zich aan dezelve, vooral ter vischvangst, bloottestellen (1).

De natuurlijke Kleur wordt olijf- en koperkleurig genoemd en beschreeven als dat heldere bruin, 't welk veelen in *Europa* boven het schoonste wit en rood schatten (2), en het welk BOUGAINVILLE deed denken, dat de *Otaheitsche* vrouwen, minder aan de opene lucht en zon blootgesteld, zoo blank als de *Fransche*

(1) COOK D. I. bl. 298. FORSTER f. 204. BOUGAINVILLE bij BUFFON *Nat. Hist.* D. XVIII. bl. 296. WILSON. D. III. bl. 134.

(2) COOK D. I. bl. 299. FORSTER f. 204. WILSON D. III. bl. 134.

ſche zijn zouden (1). De kleur der vrouwen kan ten minſten niet veel verſchillen van onze heldere bruinetten, daar men nog duidlijk genoeg het bloozen haarer wangen kan onderſcheiden (2). Zij ſchijnen dezelve echter alleen verſchuldigd aan haare zorgvuldigheden en kunstmiddelen voor de blankheid van de huid. Zoms blijven zij twee maanden agter een in huis, en dekken zich in al dien tijd rijkelijk met klederen, terwijl zij dan alleen bij het gebruik van broodvrucht leeven (3).

Het haair is doorgaands zwart en ruw. Bij de vrouwen wordt het kort, bij de mans lang gehouden, en bij beiden met kokosolij gezalfd, die veel onreinheid veroorzaakt, waar tegen hun nu eerst de kam bekend geworden is. De baard wordt grootendeels uitgeplukt, en overigens naar onderſcheiden ſmaak, maar altijd zuiver, gehouden. Onder de okzels duldt men geen haair (4).

De

(1) Bij BUFFON *Nat. Hiſt.* D. XVIII. bl. 296.
(2) COOK D. I. bl. 299. FORSTER f. 204.
(3) WILSON D. III. bl. 134. COOK D. X. bl. 227, 228.
(4) COOK D. I. bl. 299, 311. Volgends WALLIS zouden 'er ook blondhaairigen op *Otaheite*

De vorm van het gelaat was in de oogen van BOUGAINVILLE door geene trekken van dat der *Europeërs* onderſcheiden (1). In die van COOK was het bevallig zonder uitſtekende wangen, ingezonkene oogen of uitpuilend voorhoofd, alleen wat plat van neus (2). Bij FORSTER zijn alle de omtrekken ineenvloeijende, alle de evenredigheden vrouwelijk ſchoon (3). Bij WILSON heet het, ſchoon hij glinsterzwarte oogen, gelijke en witte tanden, zagt en teder vel, en evenredige ledemaaten erkent, dat 'er weinig ſchoonheid uit hoofde dier platneuzigheid gevonden wordt, die door beſtendige drukking in de kindsheid wordt veroorzaakt (4). Armen en handen konden echter niet ſchooner zijn geweest in het model der *Mediceſche* VENUS volgends WILSON en FORSTER beide, waar van de eerste nu ook de voeten verdeedigt, die den laatſten wat groot ſcheenen (5).

De

zijn geweest en de kinderen van beide kunne hem gemeenlijk blond zijn voorgekomen. Bij BUFFON *Nat. Hiſt.* D. XVIII. bl. 295.

(1) Bij BUFFON D. XVIII. bl. 296.
(2) COOK D. I. bl 299.
(3) FORSTER f. 205.
(4) WILSON D. III. bl. 134.
(5) WILSON D. III. bl. 135. FORSTER f. 205.

De kleeding van mannen en van vrouwen verſchilt in het algemeen niet veel, behalven dat de man een ſtuk doeks om den middel draagt, het welk, tuſſchen de beenen doorgehaald en voor ingeſtooken, een broek mag heeten. Want overigens ſnijdt men geene klederen naar het lijf, maar gebruikt men vierkante ſtukken doeks of matten, in het midden met een gat, waar door het hoofd geſtooken wordt. Dezelven hangen over de ſchouders en de borst, laten de armen geheel vrij en worden om den middel met een dunner doek omgord, het welk bij de vrouwen tot aan de knieën of enkel los nederhangt als een rok, maar bij de mannen ſlechts tot aan de knieën dekt. Over dit alles draagt de vrouw nog zomtijds een overkleed van wit en zeer fijn doek. De overige ſtukken zijn van onderſcheidene kleur (1). Bij deze gelijkvormigheid van kleeding onderſcheidt zich de pracht nog meer door het aantal ſtukken doeks, het welk over elkanderen op de voorſchreevene wijze wordt gedragen, dan door

(1) Cook D. I. bl. 306. Wilson D. III. bl. 138.

door derzelver glansrijke kleur en fijnheid; zoodat het gemeen schier naakt loopt, bij de mannen met den broek alleen, bij de vrouwen met eenen enkelden korten rok gedekt, terwijl de Voornaamen zich dikwijls naar huis haasten, om den last hunnes rijkdoms aftelegen, die hun de warmte onder verscheidene stukken doeks ondragelijk maakt. Ook de aanzienlijkste vrouwen behouden in huis alleen den onderrok, terwijl zij zich ten halven lijve, zonder de minste verlegenheid voor het oog van vreemden zelve, ontblooten (1). Rood en geel zijn de geliefde kleuren bij dit volk, waarvan het eerste een mengzel van carmijn en vermilioen ter naarvolging vordert, het laatste met onze helderste geele kleur gelijk staat (2).

Terwijl armen, beenen, handen en voeten altijd vrij blijven, wordt het hoofd alleen op meer dan eene wijs gedekt. In weinige oogenblikken weet men zich kleene hoedjens van matwerk of van hoog geele kokosbladeren te vervaardigen: maar men heeft ook andere hoofdcierfels, als zekeren tulband, dien mans en vrouwen dragen, en, boven al, zeker slag

(1) Cook D. I. bl. 308.
(2) Cook D. 1. bl. 341.

ſlag van paruiken, uit lang en dun geſtrengeld menſchenhaair beſtaande, het welk zich de vrouwen om en boven het hoofd ſlingeren in de gedaante van hoedjens, tusſchen welk haair zij verſcheidene bloemen ſteeken, meestal witte of ligtgeele, terwijl de mans het eigen haair met vederen van keerkringvogels cieren, waarbij de ſchel van eene witte kokosnoot met water gevuld ten ſpiegel ſtrekt (1). Beide de geſlachten dragen oorringen, doch ſlechts aan de eene zijde, en bedienen zich tot dezen tooi van al wat ſchoon, of ſchitterend, of geurig is. Bloemen boven al zijn de geliefde vercierſelen van dit volk, waardoor in hunne nabijheid eene aangenaame frisheid merkbaar wordt, welke echter aan dezen ſmaak voor 't geurige plantenrijk niet meer is toetеſchrijven, dan aan de uitſtekende zindlijkheid en reinheid der beide geſlachten in de onderſcheidene ſtanden.

Zij baaden zich driemaal des dags in versch water, des morgens, des middags en des avonds, en ſpoelen zich in het zelve ook doorgaands af, wanneer zij zich met zwemmen in de

(1) Cook D. I. bl. 308. Wilson D. III. bl. 179, 248.

de branding der zee vermaakt hebben. Inzonderheid wordt hunne maaltijd dikwijls afgebroken, door het wasschen van den mond en handen (1). Eene reinheid, welke niet weinig toebrengt tot het heldere en blanke hunner kleur (2).

De wooningen van dit bekoorlijk volk zijn wel hutten, gemeenlijk agttien voeten lang, langwerpig van gedaante, rond aan beide einden en van binnen niet afgedeeld in vertrekken: maar derzelver afzonderlijke ligging in boschjens van broodboomen en kokosboomen, gezuiverd van allen kreupelhout, doet den reiziger, die in derzelver koele schaduw de geliefdste verkwikking voor de warmte der luchtstreek vindt, derzelver armoede vergeten, welke de eilanders zelve niet kennen, daar zij in de opene lucht onder hunne gastvrije boomen den maaltijd houden en des nachts ten slaap alleen hunne wooningen betrekken (3). Den slaap zelven nemen veelen zoo wel, als meest allen hunne middagsluimering, onder het

(1) Cook D. I. bl. 334.
(2) Forster I. 235.
(3) Cook D. I. bl. 310. Wilson D. III. bl. 145, 147.

het geboomte. Ook heeft dezelve, hoe zeer zij dien beminnen, zelfs binnen 's huis geen meerder toeſtel, dan de vervaardiging der ſpijs, ſchoon zij ſchier leeven om te eten (1). Eene mat en ſtuk doeks met een blok van hout ten oorkusſen is hun geheele bed, meest op den grond geſpreid, waarvan hun de menigte van vlooijen, die zich in den vloer hunner woningen verſchuilt, echter dikwijls verjaagt en eene ſoort van bedſteden doet opſlaan (2).

Gewoon, om met de beenen kruisling op den grond te zitten, komt ſtoel noch tafel veel in aanmerking: meestal heeft men nogthands meer dan eene bank gereed voor vreemdelingen (3), op welke het den Teekenaar behaagd heeft zijne *Otaheitanen* te plaatzen. De man hier voorgeſteld, rust met de hand op eenen trommel, gemaakt van een hol houten blok, aan het ondereinde digt, doch aan het boveneind met haajenvel overſpannen, op het welk niet met ſtokken maar met de handen

wordt

(1) Cook D. I. bl. 326. Wilson D. III. bl. 146.

(2) Wilson D. III. bl. 146. Cook D. I. bl. 310.

(3) Wilson D. III. bl. 146.

wordt geſlaagen (1). Zijn gelaat is afgebeeld naar dat van den Koning OTOO (2). Hij zelf is in de gewoone dragt gekleed. De vrouw is in het gewaad van eene danzeres, wier tooizel om de lendenen en veder-bedekzel der borsten ſlechts van de gewoone dragt verſchilt en alhier overgenomen is, om dat de afbeeldingen bij COOK in dit charakter de uitvoerigſte waren (3); terwijl buiten dien het ontblooten van de ſchouders en de borst altijd gebruiklijk is in het bijzijn of de ontmoeting van Opperhoofden, bijzonderlijk voor de vrouwen, die zelfs geenen geheiligden grond zonder die ontblooting voorbijgaan (4).

De visſcherij en doekbereiding zijn de voornaamſte bezigheden dezer eilanders. De eerste oefenen zij in hunne kunstig gefneedene kanoes, met netten en angelſnoeren, van de vezels eener heeſterplant gemaakt (5), ook met harpoenen, in wier gebruik zij zeer vaardig

(1) COOK D. I. bl. 327. COOK D. X. pl. N°. 98** bl. 72.
(2) COOK D. V. bl. 16.
(3) COOK D. X. pl. 91** bl. 78.
(4) COOK D. V. bl. 297. WILSON D. III. bl. 139.
(5) WILSON D. III. bl. 237.

I T E.

elaat is afgebeeld
oo (2). Hij zelf
eed. De vrouw is
danzeres, wier
veder-bedekzel
ewoone dragt ver-
en is, om dat de
charakter de uit-
l buiten dien het
en de borst altijd
of de ontmoeting
lijk voor de vrou-
ligden grond zon-
gaan (4).
iding zijn de voor-
landers. De eerste
g gesneedene ka-
lsnoeren, van de
emaakt (5), ook
ruik zij zeer vaar-
dig

cook D. X. pl. N°.

bl. 78.
ILSON D. III. bl. 139.
7.

OTAHEITANEN.

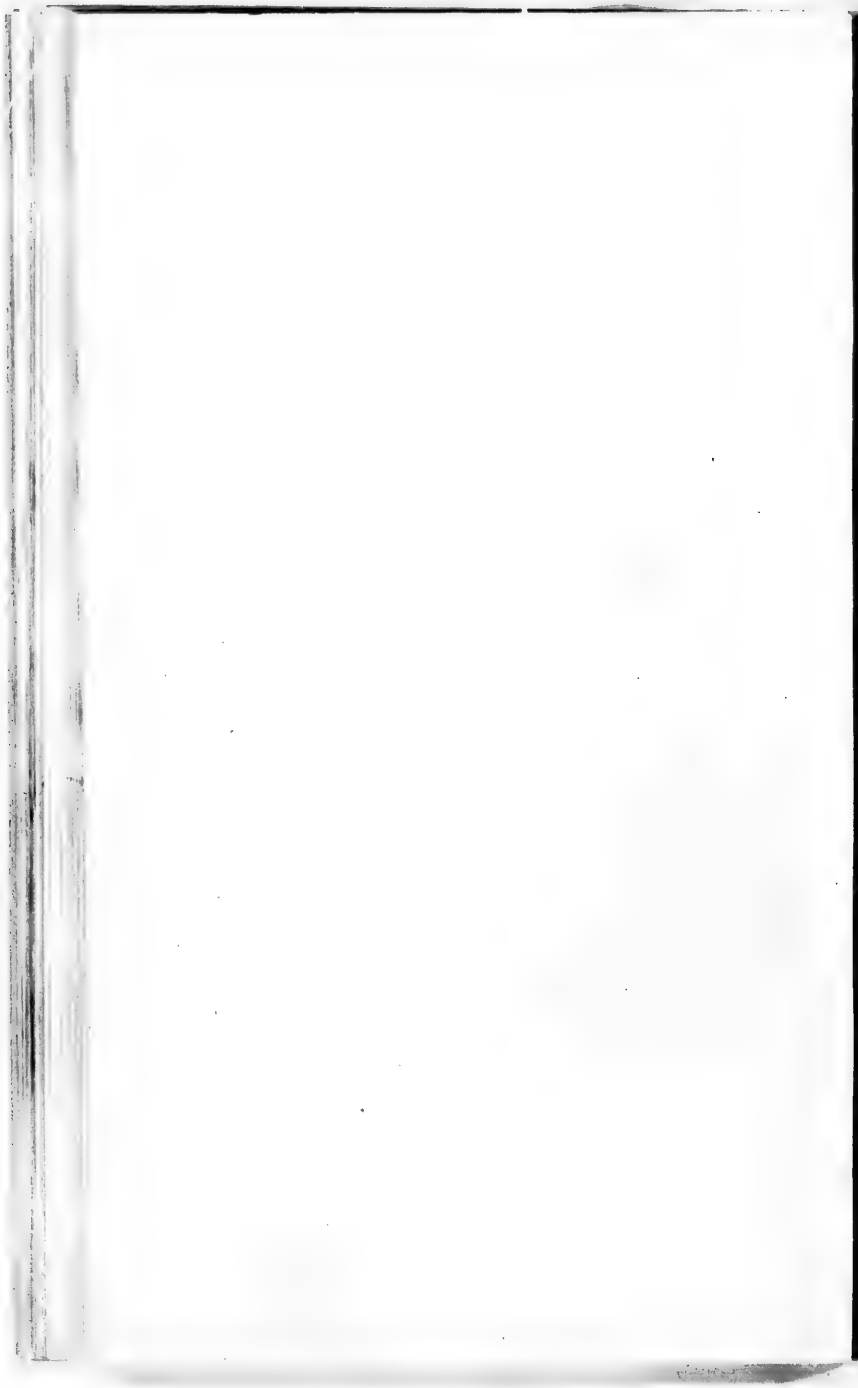

dig zijn (1). De laatſte heeft veel van onze papierbereiding, van welke hun doek, vervaardigd van verrotte boombast, de dunheid en effenheid bezit, zonder de brosheid en onbeſtaanbaarheid voor vocht (2).

Beide deze bezigheden, noch ook anderen van ſcheepsbouw (3), mat-en mand-werk (4) kunnen de bewooners van *Otaheite* genoegzaam onledig houden, maar laten hun den tijd tot veelerleije vermaaken. Dezelven vinden zij in het zwemmen tuſſchen de branding, waarin vrouwen en kinderen zoo wel, als mannen, deelen, en in veelerleije ligchaams-en wapenoefeningen te land. Hunne vaardigheid te water maakt het den haajen zelven te benaauwd. Bij de behendigheid en kracht hunner worſtelaars en worſtelaaresſen, welke laatſten altijd het ſtrijdperk openen, ſchieten de *Engelſche* vuistvechters te kort; en de ſlinger, javelijn en boog zijn in hunne handen wapenen, die op verren afſtand zeer zeker treffen. Alle deze hunne vermaaken zijn in zekeren zin volksfees-

(1) Cook D. I. bl. 348.
(2) Forster f. 383. cook D. I. bl. 335, 338.
(3) Forster f. 399.
(4) Cook D. I. bl. 346.

feesten, die, even als hunne kleeding iet herinnert van der *Romeinen* dragt, alzoo ook eenig aandenken wekken aan der *Grieken* wedſpelen, daar het ganſche landſchappen zijn, die zich de eer der overwinning aantrekken, welke door eenen vrolijken dans van alle de vrouwen uit het overwinnende landſchap gevierd wordt (1).

Het danzen zelf is een hunner grootſte vermaaken, het welk doorgaands vergezeld gaat van zekere tooneeloefening, die het vroegste tijdperk des *Griekſchen* blijſpels te binnen brengt. Hunne *Heiva's* of balletten worden door mans en vrouwen uitgevoerd, maar in afzonderlijke partijën, en zoo wel bij nacht als dag. Dezelven worden geregeld door balletmeesters, en vorderen zoo veel ſchats aan kleeding der vrouwen, dat 'er zelden meer dan vier in werking zijn, wier veelvuldig en kostbaar doek aan het Opperhoofd ten geſchenk gebooden wordt. Deze *Heiva's* worden opgevolgd door reijen van zangers en ſpelers of door tooneelſpelers, die ongeſtraft de gebre-

(1) Wilson D. III. bl. 201—208. Cook D. I. bl. 214, 215. ook bl. 185—189.

breken en dwaasheden der Opperhoofden zelve ten toon ſtellen (1).

Min kostbaar en meer algemeen zijn de avonddanzen, dien zij dikwijls onder de ſchaduwen van 't koel geboomte houden, doch die door vrouwen alleen ſchijnen te worden uitgevoerd. In derzelver bewegingen is altijd eene zeer juiste en duidelijke uitdrukking der maat, maar overigens zeer weinig van die eigenlijke kunstwendingen, die den *Franſchen* en *Engelſchen* dans zoo betoverende voor de oogen maaken, en die hier vervangen worden door zekere *Pantomime*, wier dartel gebaar den dans der *Otaheiters* min kuisch, dan onderhoudend, doet zijn (2).

Het

(1) WILSON D. III. bl. 208—210. COOK D. V. bl. 20.

(2) WILSON D. III. bl. 210. vergel. met bl. 178. COOK D. I. bl. 330. — In de oogen van COOK was hun dans daarom zeer ergerlijk: maar zeer juist zegt het verhaal der zendelingen, dat men uit de dartelheid der jonge vrouwluiden, die voor matroozen dansten, even min een gevolg kan trekken tot de zeden der eilanders in het algemeen, als men dit in *Engeland* kan doen uit de juffers van het ſtrand of uit de zee-nijmphen van *Spithead*, tot die der landbewooners.

Het oordeel over het kieſche hangt echter, zal het ooit rechtmaatig zijn, niet weinig af van de algemeene gebruiken en begrippen, der volkeren, van welken het eene volk niet ſlechts ſchandlijk acht, het welk bij het andere loflijk wordt gehouden, maar omtrend welken alle beoordeeling naar bloot eigen gevoel en eigene denkwijze doorgaands eene onrechtvaardigheid is (1).

Het naakt is geenszins ergerlijk bij hun, die zich grootendeels ontblooten, en, zonder onderſcheid van kunne, dagelijks hetzelfde bad gebruiken, ja dagelijks met elkanderen zwemmende te water gaan. De onnozelheid der jeugd kan zelfs bij hun niet geveinsd worden, daar de jonge dogters altijd ter zijde van de ouders ſlapen, en alzoo van de kindsheid af gemeenzaam zijn met zaaken, wier bloote verbeelding elders de maagdlijke zuiverheid bezoetelt. Waare eenvouwdigheid alhier moet alzoo groote ſchaamtloosheid in vreemde oogen ſchijnen, en de onſchuldigſte guiterij de verfoeilijkſte ontucht worden; ja, komt hier ſlechts de minste verraſſching

(1) C. Nepos *vit. imper. praef.* — Cook D. V. bl. 306.

ſching der verontwaardiging bij, hoe afſchuwelijk moet zich als dan de wellust aller inwooners, naar de daadlijke ontucht van eenige ſcheepshoeren beoordeeld, in meer eerbaare, dan wel menschkundige, oogen vertoonen (1)?

De vrouwen baaden zich nevens de mans, en zijn daarbij alleen door eenige bladeren van den broodboom geſchort: echter dulden zij niet de minste onzedigheid, zouden in eenen man de geringſte ontucht even zeer ten kwaade houden als in eene vrouw. Het dartele van den dans veroorloft zich ook niemand in afzonderlijk gezelſchap, en het zijn de *Engelſchen*, wier ſchaamtloosheid zij zelve het verwijt ten last leggen, van hun door geſchenken verleid te hebben tot het openbaare bedrijf van onwelvoeglijkheden, die te vooren onder hun niet plaats hadden (2).

Hunne begrippen van eerbaarheid zijn echter zoo zonderling, als veelen hunner gewoonten. Bij de ſtrengſte huwelijkstrouw blijven de vrouwen altijd toeganglijk voor haares mans

Taijo

(1) Cook D. V. bl. *65*, *66*.

(2) Wilson D. III. bl. 177—180. en 147, 184. Welke plaats beandwoordend is op die van cook D. I. bl. 201, 202.

Taijo of vriend (1), in wien het daartegen bloedſchande zijn zou, de dogters of zusters van zijnen vriend te naderen, wijl zij als zijne eigene dogters en zusters worden geacht (2). De overneming van elkanders naam is het uiterlijke teeken dier geheel eigene vriendſchap (3). Het huwelijk wordt zonder plegtigheid voltrokken, en eerst na de vereeniging gevierd. In hetzelve zijn alle goederen gemeen, waar van elk het zijne in geval van ſcheiding te rug neemt (4).

Het kinderbaaren kost ſchier geenen arbeid of gevaar. Het geweldige ſtoombad, waar uit men de pas bevallene vrouw naar de rivier doet gaan, om zich terſtond te reinigen, en het welk men meermaalen herhaalt, verwekt haar echter dikwijls eene koorts (5). De plaats haarer onthouding en rust, geduurende veertien dagen voor eenen zoon en drie weeken voor eene dogter is de *Morai* of de heilige plaats, die tot haar huis-

(1) Wilson D. III. bl. 178.
(2) Wilson D. III. bl. 186.
(3) Wilsun D. III. bl. 199.
(4) Wilson D. III. bl. 171, 172.
(5) Wilson D. III. bl. 142. vergel. met bl. 172, 173.

huisgezin behoort, alwaar een Priester het kind van den moederkoek ontbindt (1). Het hoofd van den mensch, het zij jong of oud, wordt altijd heilig geacht. Het zelve blijft bij de kinders, gelijk het ganſche ligchaam, naakt tot den ouderdom van zes of zeven jaaren (2). Derzelver opvoeding is allerzorgvuldigst, wat de gezondheid betreft, en bij de grootſte toegevendheid tevens zeer oplettend op de leiding der driften (3). De grootſte lof hier van komt aan de vrouwen toe, die, hartstogtlijk teder en gedienstig jegens haare mannen, de liefdragendſte moeders haarer kinderen zijn. Men kent 'er kreupele noch kromme, noch dubbelknokkige kinders, van welke gebreken de moeders zich zelven zeer zekerlijk de ſchuld zouden geven (4). Op het dertiende of veertiende jaar ondergaan de jongens zekere beſnijdenis in het openſplijten van de voorhuid gelegen en alleen uit zindlijkheid aangenomen (5).

Om-

(1) Wilson D. III. bl. 173—175.
(2) Wilson D. III. bl. 176. Cook D. I. bl. 309.
(3) Forster ſ. 306.
(4) Wilson D. III. bl. 136 en 185.
(5) Wilson D. III. bl. 176. Forster ſ. 242, Cook D. I. bl. 384.

Omtrend dien zelfden tijd ondergaan zij, en de meisjens een weinig vroeger, eene andere kunstbewerking, die ook bij verfcheidene andere volkeren, fchoon op verfchillende wijze, in gebruik is, en in een beprikking van de huid beftaat, bij hun onder den naam van *Tattowing* of *Lattooing* bekend. Het werktuig daartoe is een dun, fcherp en getand been of fchulp, het welk, in zeker lampzwart gedoopt, in de huid wordt geflagen, en dit zwart in de kleene gaten agterlaat, dien het alzoo veroorzaakt. Deze bewerking is pijnlijk en vereischt eenige dagen tot herftel der gemaakte wonden: echter ondergaat men dezelve vrijwillig en kloekmoedig, fchoon de fmart daarvan zoms overweldigende wordt. De vingers, teenen, armen en beenen dragen hier door bij mans en vrouwen veelerleije kleene figuuren: maar boven al zijn het de billen, die daarvan het meest te lijden hebben, zijnde dezelve fchier geheel zwart of blaauw na die bewerking, en zoo wel onder als boven dezelven, omringd met kromme lijnen, die tot in de lendenen lopen. Alle deze figuuren zijn niet flechts cieraaden in hunne oogen, maar met dezelven pronken zij tevens als bewijzen van moed en volftandigheid, fchoon men oppervlakkig weinig

nig

nig blijk van onderſcheiding in dit algemeene huidbederf kan vinden (1).

Niet min zonderling, dan deze beprikking, is de geweldige ſchennis, welke zich de *Otaheiters* aandoen, om den hevigsten hartstogt van blijdſchap en van rouw uittedrukken. Een haaijentand is hier toe het gewoone werktuig. Met denzelven kwetst zich de vrouw herhaalde maalen, om haare liefde voor haaren man te kennen te geven, wier hevigheid zomtijds in zinnenloosheid overgaat; door denzelven drukt de moeder haare ſmart uit over het minste leed haarer kinderen; en bovenal doet dezelve te *Otaheite* meer bloeds, dan elders traanen, vlieten, om den familierouw bij eenig ſterfgeval te toonen (2).

De groei der nagels, die bij de voornaamste perzoonen en zelfs bij de ſchoone danzeresſen zoms de lengte van een vingerlid vooroover;

(1) WILSON D. III. bl. 141 en 176. COOK D. I. bl. 302—305. Volgends COOK zou men geweld gebruiken bij deze bewerking: maar WILSON ſpreekt dit uitdruklijk tegen.

(2) WILSON D. III. bl. 170, 171. en 190, 191.

overhangen (1), past mede weinig aan den ſmaak, dien zij in het algemeen voor welſtandigheid doen blijken. Het groeten met aanraaking van de neuzen, in plaats van onderlingen handdruk of wederkeerigen kusch (2), is ſlechts zonderling, maar blijft toch een ſprekend blijk van onderling vertrouwen. Het in ſlaap zuijen van zichzelven, wanneer men zich ter rust begeeft, door het zingen van den eenen en het fluitſpelen van den anderen, tot dat man en vrouw beide inſluimeren (3), heeft iet van het aanvallige der kindsheid. Terwijl de honden zoo zeer in hunne genegenheid deelen, dat de vrouwen meermaalen derzelver jongen aan haare eigene borsten aanleggen (4).

De vrouwen zelve, ſchoon zij bij den lof der tederſte liefde en vaardigſte gehoorzaamheid dien der bevalligſte zeden voegen, en over het algemeen minzaam, leevendig, vreedzaam en toegevend in den omgang zijn,

(1) Forster f. 515.
(2) Wilson D. III. bl. 192.
(3) Wilson D. III. bl. 190.
(4) Wilson D. III. bl. 188.

zijn (1), genieten geenzins die achting bij de mannen, waarop zij zoo veel recht, als aanſpraak, hebben. Het is bij haar niet geoorloſd met de mans te eten of te drinken; verſcheidene ſpijzen zijn haar ook ontzegd: zij mogen niets gebruiken van het geen een man heeft aangeraakt; zelfs worden zij niet geduld bij de gewoone Godsdienſtplegtigheden (2).

Men voedt hier geenen eerbied voor den ouderdom: integendeel neemt alle hoogachting met de jaaren af (3). — In den krijg kent men geene ondergeſchiktheid hoegenaamd (4). — Bij de grootſte milddaadigheid en gastvrijheid jegens anderen, toont men geene dankbaarheid voor genooten goed, ja bezit men zelfs geen woord, 't welk dit gevoel kan uiten (5). — De nagedachtenis der overleedene naastbeſtaanden blijft daartegen zeer lang dierbaar, waarvan de zorgvuldige lijkbewaa-

(1) Wilson D. III. bl. 135.
(2) Wilson D. III. bl. 188, 189. Cook D. I. bl. 324. Cook D. X. bl. 247. Forster ſ. 365.
(3) Wilson D. III. bl. 191.
(4) Wilson D. III. bl. 192.
(5) Wilson D. III. bl. 190, 197, 198.

waaring, behalven alleen in geval van beſmettelijke ziekte, en de jaarlijkſche rouwplegtigheden alzins getuigen (1).

Het grootſte gedeelte hunner ſpijs wordt uit het plantenrijk ontleend. Varkens, honden en hoenderen komen maar zelden voor bij het gemeen, en het vogelen wordt ſchier vergeten bij het viſchen, het welk hun altijd rijken voorraad biedt. Men eet den kleenen visch meest raauw, en naauwlijks levert de zee iet op, het welk niet tot voedzel wordt gebruikt van de kreeften en krabben af, dien zij zeer beminnen, tot zelfs eene ſoort van zeenetelen toe. De broodboom ſchaft bij dat alles het dagelijkſche voedzel zoo rijkelijk, dat hij, die eenmaal geduurende zijn leeven één uur beſteedt, om tien zulke boomen te planten, geacht kan worden, voor zich en zijne nakomelingen zoo goed gezorgd te hebben, als iemand onzer, die voor het onderhoud van zijn gezin van den morgen tot den avond arbeidt en daarvan iet kan opleggen voor de zijnen (2). De gulzigheid der

(1) Wilson D. III. bl. 193. Cook D. I. bl. 373. Cook D. X. bl. 51—53.
(2) Cook D. I. bl. 313—315.

der *Otaheiters* is nogthands verſchriklijk groot (1). Zij houden verſcheidene maaltijden op éénen dag, en regelen zich bij dezelven meer naar den honger, dan naar eenig gebruik (2). Zij ſpijzigen echter nooit zonder een voorafgaand Godsdienstig eerbewijs, en eene zorgvuldige reiniging der handen (3). Hun drank is gemeenlijk ſchoon water of het ſap van den kokosnoot. Echter kennen zij ook eenen geestrijken drank, wiens bereiding walglijk en wiens gebruik nogthands zoo verleidend als verderflijk is. De vrouwen kaauwen de papierachtige *Yava*-plant met ſteng en wortel, en werpen het ſap uit den mond in eenen bak met kleengeſneedene bladeren dier plant, het welk met water en met kokosſap verlengd, weder aan het gesten ſlaat, en daarna, doorgezijgd en uitgeperst, bij koppen vol gedronken wordt. Deze drank heeft eene bedwelmende kracht, die diepen ſlaap verwekt, geduurende welken de vrouwen alle de ledemaaten der mans zorgvuldig wrij-

(1) Wilson D. III. bl. 190. Cook D. I. bl. 313. D. V. bl. 306. Cook D. X. bl. 253.
(2) Wilson D. III. bl. 190.
(3) Wilson D. III. bl. 231.

wrijven. Een afzichtlijk ſchurft, ontſteking der oogen, verharding en klooving der voetzoolen zijn de kwaadaardige uitwerkzels van denzelven op het geſtel, aan welken de Voornaamen echter alleen lijden, wijl het gemeen de *Yava* niet zoo ligt kan bekomen (1).

Zonder bepaalde eetzaal zetten zij zich meestal op het gras of onder eenen ſchaduwrijken boom met de beenen kruisling onder het lijf ter neder, op genoegzaamen afſtand van elkanderen, om geen hinder te hebben van elkanders vliegenlap, dien zij te zorgvuldiger gebruiken, wijl zij geene ſpijs nuttigen, op welke zich eene vlieg heeft nedergezet (2). De groene bladeren van den naasten boom dienen tot een tafelkleed, terwijl ieder bij zich heeft één kokosnooten-ſchil met versch en één met zout water, en een korfjen met een of twee kleene visſchen, twee of drie broodvruchten, veertien of vijftien rijpe *Bananen*, en zes of zeven appelen. De maaltijd vangt met de broodvrucht aan, waar-

(1) Wilson D. III. bl. 263—265. Cook D. I. bl. 319. Forster f. 419.

(2) Wilson D. III. bl. 181. Cook D. I. bl. 300 en 153.

waarvan de mond wordt volgepropt. Daarna wordt de visch aan ſtukken gebroken in het zoute water en de overige ſpijs op de bladeren rondgeſpreid. De vingers dienen voor vorken, een ſtuk bamboes voor mes, het welk alleen bij vleesch te pas komt. De nagel ſchilt de broodvrucht; de tanden openen de kokosnoot. De appelen worden geſchild met eene ſchelp. Intusſchen wordt het proppend kaauwen van tijd tot tijd verpoosd door eene teug nu van het zoute, dan van het zoete water, terwijl verſcheidene bedienden, wanneer een Opperhoofd zijn maaltijd doet, in werking zijn, om van de overige broodvrucht zeker ſmaaklijk deeg te bereiden. Van dit alles wordt eene hoeveelheid gebruikt, die ſchier ongelooflijk is, zonder dat zich de gulzigheid laat afleiden door eenig tafelvermaak, het welk ook met de vrouwen en de kinderen, die altijd afzonderlijk eten en derzelver eigene ſpijs hebben, van der mannen disch verbannen is (1).

Deze algemeene gulzigheid ſchijnt hun aan zeer veele eigene ongeſteldheden onderhevig te moeten maaken: maar de een-

(1) Wilson D. III. bl. 231, 232. Cook D. I. bl. 320—325.

eenvouwdigheid der ſpijsbereiding, het gering gebruik van dierlijk voedzel, en het algemeen gemis van wijn en geſtookte dranken, ſchijnen tevens, bij de gemaatigdheid en geregeldheid hunner overige leefwijze, daartegen voldoende behoedmiddelen te zijn.

Hoest, verkoudheid en tusſchenpoozende koortzen ſchijnen zij aan hun veelvuldig baden, ook dan wanneer zij bezweet zijn, verſchuldigd te wezen. Zekere krankzinnigheid overvalt hun in het natte jaargetijde, welke aan het loodrecht nedervallen der zonneſtraalen op hunne ontbloote hoofden worde toegeſchreeven; builen op de huid kondigen het einde dier ijlhoofdigheid aan, en zelden keert deze ziekte bij den zelfden perzoon weder. Hun veelvuldig worstelen en ſpringen veroorzaakt veele breuken. De klieren agter de ooren zwellen bij hun dikwijls en gaan veelal tot verzwering over. Huidziekte, die naar lazarij gelijkt, is hunne afſchuwelijkſte kwaal, welke echter meestal alleen de overgroote onmaatigheid der Opperhoofden ſtraft (1). Nog afſchuwelijker is wel

(1) Wilson D. III. bl. 279—282. Cook D. I. bl. 369, 370. Forster t. 419.

wel bij hun het *Venusſmet*, maar het is ten minsten hoogst twijfelachtig, of hetzelve hun niet door de *Europeërs* wierd aangebragt. Het woedt echter zoo ſchriklijk onder hun, dat men een vierde gedeelte der inwooners daar door aangetast reekent. Deze en nog andere van hunne ziekten wijten de *Otaheiters* openlijk aan de *Europeërs*, in zoo verre zij looven, dat elk vreemd ſchip hun eene vreemde ziekte heeft aangebragt, onder welken reeds zekere *Elephantiaſis* door FORSTER is opgemerkt (1), die tevens waterzucht, voeteuvel en algemeene oogontſtekingen meende waartenemen (2). De doorgaande gezondheid van het geſtel, de onkunde van deszelfs dierlijke huishouding, en de kinderlijke afkeer van allen walgend geneesmiddel bij dit volk, brengen intuſſchen eene Geneeskunde voord, die

(1) WILSON D. III. bl. 282—285. COOK D. I. bl. 370, 371. FORSTER ſ. 423—426. J. R. FORSTER beweert, dat, te *Ulieteä* ten minsten, de *Venusziekte* reeds aanwezig was, eer dat eiland door *Europeërs* bezogt werd; waarna zijn zoon G. FORSTER uit de algemeene geſchiedenis dier ziekte breedvoerig tracht te bewijzen, dat dezelve ook op *Otaheite* heeft kunnen ontſtaan voor de landing der *Europeërs*.

(2) FORSTER ſ. 427—429.

alleen in bijgeloof beſtaat en den Prieſte- aanbevolen is. Eenige ſpreuken uit der- mond en verſchillende figuuren, uit kokosbladeren gefneeden en aan de vingers en teenen van de zieken vastgehecht, moeten de geheele genezing bewerken. Het herſtel wordt altijd aan deze middelen, de dood aan de ongeneeslijkheid der ziekte toegeſchreeven. De zorgvuldige afzondering der beſmetlijke zieken van alle overige menſchen is bij deze onkunde een wijs en weldaadig gebruik, hoe onbarmhartig het ook mag voorkomen. De eigene gezondheid des geſtels blijft echter bij de ergſte kwaalen en de gevaarlijkſte kwetzuuren voor deze menſchen de weldaadigſte geneesheer en heelmeester, wier uitwerking in veele gevallen zelfs verbaazend is, en die daarom zoo veel te onwaardeerbaarer zijn, wijl de *Otaheiters* tevens eenen onverwinlijken afkeer hebben van alle verbanden (1).

Alle kwaalen zijn in hun oog ſtraffen voor gepleegd misdrijf, en ook hierom ſtellen zij meer

(1) WILSON D. III. bl. 280, 281. COOK D. I. bl. 369.

meer vertrouwen in de gebeden hunner Prieſters, dan in het heilzaamſt kruid (1). Het getal hunner Goden is ook ſchier aan dat hunner inwooners gelijk, daar elk huisgezin zijnen Beſchermgeest heeft. Evenwel erkennen zij eenen grooten God of Goden van hoogeren rang, gebooren in den nacht. Aan drie inzonderheid, — wier naamen van den *Vader*, *God in de Zon*, en den *Vogel* of den *Geest* den Zendelingen zeer opmerklijk waren, — richten zij hunne gebeden in algemeenen nood. In bijzondere behoeften roepen zij hunne mindere Goden of Beſchermgeesten aan, waartoe zij meenen, dat de geest hunner braave afgeſtorvenen verheven wordt, die hun alsdan een *Eatooa* is. — Volgends hunne overlevering verbrak de toorn der Goden eenmaal de waereld, waarvan de eilanden ſlechts brokken zijn (2). Overigens hebben zij eene Fabelleer wegens hunne Goden, aan wier vermenging zij de geboorte van het jaar, verdeeld in dertien maanden, en der ſterren, ja

(1) Wilson D. III. bl. 280.

(2) Wilson D. III. bl. 149—151. Cook D. I. bl. 379.

ja zelfs der planeeten toeſchrijven (1). Deze Fabelleer, welke Godsdienstige en Natuurkundige begrippen onder een mengt, loopt in veele bijzonderheden uit, welken het gemeen zelf niet kent, en die het gezag der Priesteren zoo veel te meer verheffen (2).

Het geloof der onſterflijkheid van zeker wezen in den mensch, het welk zij *Etihi* noemen, en het welk in hun ziet, hoort, ruikt, ſmaakt en gevoelt, is bij allen zoo veel te duidlijker. Voor dit wezen verwachten zij wel eenen onderſcheiden ſtaat na dit leeven van min en meer geluk, geëvenredigd naar den ſtand op aarde, maar niet van vergelding naar gelang der zedenlijkheid, wijl zij niet denken, dat hunne daaden elders eenigen invloed hebben, noch zelfs den opperſten Goden bekend zijn. Die toekomende ſtaat zelf is in hunnen geest een volkomen tweede leeven, van gelijken zinlijken, maar oneindig meer verheven, toeſtand (3).

Het

(1) Wilson D. III. bl. 152. Cook D. I. bl. 380.

(2) Cook D. II. p. 300, 301.

(3) Cook D. I. bl. 382. Wilson D. III. pl. 154. Cook D. X. bl. 255. en volg.

Het bijgeloof der *Otaheiters* is veelvuldig, doch derzelver godsdienstigheid zeer loswaardig wegens eerbied en naauwgezetheid. De Priesterſtand bekleedt den eersten rang na den throon, en ſchijnt eene eenige Priesterſchap uit te maaken over alle de *Societeits*-Eilanden, op welken verſcheidene Opperhoofden tot dezelve behooren. Bij dezelve ſchijnt zoo wel alle Sterrekunde en kennis der ſcheepvaart, als alle Geneeskunde en kennis van de leer der Schepping en de Geſchiedenis der aarde bewaard te worden. Bij deze meerderheid van kundigheden maatigen zij zich eenen grooten invloed op zegen, gezondheid en vruchtbaarheid aan. De beſnijdenis en de beprikking van de huid is hun werk, waar voor zij rijklijk betaald worden. Voords zingen zij de algemeene gebeden op, en regelen al het offerwerk; terwijl het onderſcheid der ſtanden in dit alles zoo zeer wordt in acht genomen, dat voor geringe luiden ook Priesters van geringe geboorte zijn, terwijl de Opperhoofden door de jongſte zoonen uit de voornaamſte geſlachten bediend worden (1).

Be-

(1) Cook D. I. bl. 383. 385. Wilson D. III. bl. 159.

Behalven hunne Priesters hebben de *Otaheiters* ook hunne tolken van der Goden wil, die hunne bedriegerij tot een kunstwerk hebben gebragt, het welk zich voor het oude *Delphi* niet behoeft te schaamen. Dezen, naar hun voorgeven, met de hoogste Goden gemeenzaam, begeven zich, potsierlijk genoeg getooid, naar eene *Morai*, 't welk eene plaats is ter godsdienstoefening en lijkbewaaring geschikt (1). Zoodra zich een der heilige vogels, die dezelve veelvuldig omringen, op de *Morai* nederzet, meent men, dat de Godheid, die in den zelven op aarde is gekomen, den vogel verlaat, en zich met den Propheet vereenigt, die zich nu uitstrekt, armen, beenen, dijen en het ganssche ligchaam wrijft, voords geeuwt, den buik, naar het schijnt, tot berstens toe doet zwellen, daarna de oogen draait, in stuiptrekkingen valt, en eindlijk eene flaauwe, stamerende en afgebrokene stem verheft, die oogenbliklijk in een donderend geluid verkeert, en voords in zachter klanken overgaat, welken hij voor-

geeft

(1) Zie dezelve bij COOK D. X. bl. 53. en bij WILSON D. II. bl. 280.

geeft zelf niet te verſtaan noch zich te kunnen herinneren, en die echter eene Godſpraak uitmaaken, welke een Ambtgenoot van hem duidlijk genoeg vertolkt, en aan wier eischen, ſchoon gemeenlijk zeer hoog, nogthands naauwkeurig wordt voldaan. De Godheid verlaat hem, zoodra de vogel wegvliegt, wanneer hij andermaal in ſtuiptrekkingen nedervalt, uit welken hij zich met eene luide ſchreeuw herſtelt, voorgevende, den ganſchen tijd als in diepen ſlaap verkeerd te hebben (1).

Het gezag eener eigendunklijke regeering ſtaat doorgaands in verband met haaren invloed op den Godsdienst, en met dien van dezen op het volk. Den laatſten gezien hebbende, zal ons dus de eerste na de beſchouwing der wijze van regeering zelve gemaklijk te bereekenen vallen.

Deze is eenhoofdig en werd door cook vergeleeken bij het leenroerige ſtelzel van het oude *Europa*. Het Opperbewind over elk der Eilanden is erflijk in het geſlacht der *Earees rahies*, of Oppervorsten, onder wien de *Earees* het gezag voeren over bijzondere land-

(1) Wilson D. III. bl. 162—164.

landſtreeken, wier grond, zij ter bebouwing deelen onder *Manuhouni's*, die echter den eigenlijken landbouw overlaten aan hunne *Towtou's*, die als hunne ſlaaven of boeren kunnen aangemerkt worden. De Oppervorst komt nimmer in het huis van eenen onderdaan, maar heeft in elke landſtreek een eigen huis, en, bij toeval in het huis van eenen onderdaan geweest zijnde, wordt dit na zijn vertrek terſtond met al het huisraad verbrand. In zijne tegenwoordigheid ontbloot men zich niet ſlechts tot den middel, maar dezelfde hulde wordt beweezen aan eenen paal met ſtukken doeks bekleed en ter aankondiging zijner nabijheid opgericht. 's Konings broeders deelen mede in de eerstgemelde eerbetooning, die ook aan alle de Opperhoofden der landſtreeken wordt beweezen. De Koning en Koningin hebben een zeer groot gevolg van mans en vrouwen, die allen, even als zij zelve, heilig geacht worden, ſchoon derzelver zeden een ſchandlijk voorbeeld van dieverij en ontucht geven. Deze hoveliingen dragen den Vorst en de Vorstin overal op de ſchouders, over welken zij, met de beenen voorooverhangende, gezeten zijn. De *Earees* hebben

ben ook hunne eigene hofhouding en een groot aantal van dienaars, onder welken bijzonderlijk de jonger broeders van hun geſlacht geteld worden. Zonderling echter is de opvolging der kinders in den rang der ouders, daar dezelve terſtond bij de geboorte plaats heeft, zoo dat de vaders het beſtuur hunner landſtreek wel behouden, maar hunnen titel en rang verliezen. Ingeval van oorlog moeten zij hunne onderhoorigen ten krijgdienst leveren aan den Oppervorst. Alle deze onderſcheidene ſtanden worden zorgvuldig bewaard door volſtrekte onthouding van onderlinge huwelijksverbindnisſen. De man, die zich verlaagt, ruimt zijne plaats in voor het kind uit dezen echt, het welk omgebragt wordt, wanneer hij een *Earee* is. De kinders van de vrouw, welke zich verlaagt, verliezen altijd het leeven. Op den minnenhandel van eenen gemeenen man met eene vrouw van koninglijk geſlacht ſtaat voor den man de dood. In alle ſtanden vervalt het erfrecht op den oudſten zoon, die daarvoor met de zorg voor zijne broeders en zusters is belast (1). Bij

(1) Cook D. I. 386. D. V. 326. D. X. bl. 269. Wilson D. III. bl. 120—126.

Bij gebrek aan geld of iet, 't welk in deszelfs plaats ten algemeenen handel wordt gebezigd, vervalt een aantal misdrijven, die elders uit de geldzucht alleen gebooren worden. Met de fchrijfkunst gansch onbekend, regelt in andere gevallen het gebruik alleen de oefening des rechts, die zelfs weinig opmerking verdient, daar men aan eenen ieder overlaat, zijne ongelijken zelf te wreeken. Die eenen dief betrapt mag hem dooden; maar meestal verkiest men de fchavergoeding met eenen hoogen afkoopprijs. Ingeval van manflag vereenigen zich de vrienden des gedooden tegen den doodflager en de zijnen, na wier openbaar gevecht de goederen van den verliezer den overwinnaar [illegible]gen. Het dooden van eenen geringen man vordert flechts de ontwijking van de wraak der zijnen, terwijl elke *Morai* eene wijkplaats levert, tegen welke geen geweld gebruikt mag worden. Zomtijds echter trekken zich de Opperhoofden de ongelijken hunner onderhoorigen aan en ftraffen het misdrijf, het welk alzoo eerst den naam eener rechtspleeging mag dragen (1).

Veel

(1) Wilson D. III. bl. 130, 168. Cook D. I. bl. 810. D. X. bl. 270—273.

Veel gruwelijks nogthans heeft op dit Eiland plaats, het welk niet flechts ſtrafloos wordt gepleegd, maar zelfs in een openbaar en gewettigd gebruik is verkeerd. 'Er is eene ſoort van mans *Mahoos* genaamd, die de manieren, kleeding en ſtem der vrouwen naarbootzen, en, in hunne jeugd de ſchandelijkſte leevenswijze verkiezende, dezelfde bezigheden der vrouwen doen en onder hetzelfde verbod met betrekking tot zommige ſpijzen liggen. Volſtrekt afkeerig van der vrouwen gemeenſchap, zijn zij ten uiterſten jaloersch op die der mannen, en worden echter van de vrouwen zelve zonder verfoeijing beſchouwd, ja zelfs vriendſchaplijk bejegend. Gelukkig is het aantal dier gedrochten, wier aanduiding de ganſche ziel met afgrijzen vervult voor hetzelfde volk, het welk anders het hart door zoo veel goedhartigs inneemt, niet grooter dan van zes of agt op het ganſche Eiland. De voornaamſte Opperhoofden onderhouden deze *Mahoos*; en men behoeft flechts te rug te zien op de wetten der erfopvolging en den dwang der verbindniſen tot gelijken ſtand en rang, om de aanleiding tot

zulk eenen gruwel duidlijk te bemerken (1).

Dezelfde aangeduide gronden brengen een ander, ſchier even afſchuwelijk en verdoemelijk, kwaad voord. Een aanmerklijker aantal van de Voornaamſten der beide kunne vereenigen zich tot zekere maatſchappij, waar in de vrouwen aan alle de mannen gemeen zijn, en waarin de ontucht zoo veele prikkels vindt, dat de verkiezing der eene boven de andere zelden langer, dan twee of drie dagen, duurt. Deze gezelſchappen zijn geſlooten en komen van tijd tot tijd bij een. Derzelver zamenkomst duurt doorgaands verſcheidene dagen. De mans vermaaken zich met worſtelen, de vrouwen met den allerontuchtigſten dans, en ſchaamen zich niet, voor aller oogen de ſchandelijkſte driften, door het eene en andere onophoudlijk geprikkeld, in te volgen. De vruchtbaarheid is zeer gering bij zulk eene ſnoode gemeenſchap, maar nog veel te groot voor het gevoel der verontwaardiging bij het vernemen van de onmen-

(1) Wilson D. III. bl. 127, 128. D. III. bl. 258, 259.

menſchelijke wet der *Arreoijs*, gelijk die genootſchappen genoemd worden, om de kinders dezer onzucht terſtond na de geboorte om te brengen. Vergeefsch verzet zich zoms de moederlijke tederheid tegen dit ſchriklijk bedrijf: de wet dwingt haar tot het zelve, tenzij ze eenen man vindt, die het kind als het zijne wil aannemen, maar die dan ook als haar echtgenoot beſchouwd en nevens haar buiten het genootſchap wordt geſlooten, terwijl haar de naam van *Whannownow* of van *Kinderkrijgſter*, de ſchoonſte en eerbiedwaardigſte anders voor verſtand en hart, als de verachtlijkſte ſchimpnaam naargaat (1).

De geringheid der bevolking dezes eilands vindt eene genoegzaame verklaaring in deze ze-

(1) COOK D. I. bl. 331—333. D. X. bl. 244. WILSON D. III. bl. 109—189. FORSTER is zeer breedvoerig over deze *Arreoijs* en wil dezelve doen voorkomen als de bloote verbastering van eene Staatkundige inſtelling, welke verbastering zoo veel ſnooder niet eens zijn zou, dan veelerleije losbandigheid in *Europa*. — Zijne vergelijking ſchijnt ons echter niet aannemelijk tegen het gezag van den wel onderrichten COOK, ADANSON en WILSON. — Zie FORSTER aanmerk. op COOK D. VI. bl. 324—331.

zeden, die echter niet algemeen geacht moeten worden, daar zich de onpartijdigheid verplicht gevonden heeft te erkennen, dat op *Otaheite* de eerbaarste en tederhartigste vrouwen gevonden worden, wier talrijke huisgezinnen ten bewijze ſtrekken van haare geheiligde verknochtheid aan den man, aan wien zij verbonden zijn, en wier onomkoopbaare huwelijkstrouw en kindermin den eerbied van den *Europeeſchen* matroos zelven wegdragen (1).

De hoogſte eerbied der *Otaheiters* zelf is niet min bezoedeld, dan de lof hunner overige huislijke zeden, daar het maar al te duidlijk is gebleeken, dat hun Godsdienst menſchenoffers eischt. Behalven veele verſchillende en rijkelijke offerhanden vordert de Prieſterſchap zomtijds een menſchenoffer, en wel altijd bij de aanvaarding der regeering door eenen nieuwen Koning. De keus des ſlachtoffers ſtaat aan eenen Raad met een Oppernoofd, die zelfs vooraf de gelegenheid tot zulken eisch moet onderzoeken. De keus bepaalt zich doorgaands op eenen man, die ſchuldig ſtaat aan eenig hooggaand misdrijf, voor al

(1) Wilson D. III. bl. 186.

al aan heiligſchennis, of wel op eenen vreemdeling, uit eenig ander eiland om wangedrag voordvluchtig. Het diepst geheim heerscht wegens de gedaane keus. In denzelfden nacht reeds wordt, indien zulks mogelijk is, het flachtoffer in den ſlaap overvallen en met eenen enkelen ſlag in den nek afgemaakt. Voords wordt het lijk, zoo zorgvuldig voor alle verminking bewaard, als het zelve volſtrekt onverminkt moet zijn, om ten offer te kunnen ſtrekken, in eenen korf gelegd en in de heilige Canoe naar de *Morai* gevoerd. Indien het Opperhoofd en deszelfs Raad verklaaren, geenen doodſchuldigen te kunnen vinden in hunne landſtreek, mogen zij een varken in de plaats geven (1).

Men beſpeurt ligt in zulk een menſchenoffer de tusſchenkomst voor het gebrek aan rechtspleeging, om de maatſchappij te ontdoen van haare gevaarlijkſte leden, ſchoon men 'er tevens het kenmerk in vindt van de rampzaligſte Godsdienstbegrippen. Maar even duidlijk blijkt uit éene bijzonderheid, welke wij daarvan nog hebben opgeteekenen, dat het-

(1) Wilson D. III. bl. 165—167. Cook. D. X. bl. 47—63.

hetzelve de plaats vervangen heeft van eene nog afſchuwelijker gewoonte van vroegere dagen, om de verwonnene vijanden te verſlinden. Het linkeroog des ſlachtoffers wordt naamlijk door den Prieſter den Koning voor den mond gehouden, met verzoek om dien te openen, het welk dezelve dan ook doet, maar te vergeefsch, wijl de Prieſter het oog als dan terſtond terugtrekt. Dit noemen zij *den manoeten* of *voedzel voor den Koning*. Inzonderheid geſchiedt dit bij deszelfs Krooning, wanneer hem uit alle de landſtreeken des eilands zulke offers worden aangeboden, terſtond na dat hij met de *Maro* of rooden Koninglijken gordel, dien hij alleen bij de hoogſte plegtigheden draagt, door eenen openbaaren Redenaar omgeven is. Het hoofd van den mensch is den *Otaheiter* een heiligdom, en het oog deszelfs dierbaarſte deel; deszelfs gedreigde verſlinding, waar bij het om vermeerdering van wijsheid en verſtand te doen ſchijnt, herinnert kennelijk genoeg aan vroegere dagen, waarin men zoo greetig zal geweest zijn naar de ganſche prooi, als de Vorst zich nu naar het oog alleen vertoont, zijnde zelfs nu nog zekere opoffering der lijken hunner verſlagene vijanden, en de affnijding van der-

zel-

zelver onderkaak ten cieraad, al duidlijker blijken van vroegere menschverſlinding (1).

De taal dezer eilanders heeft veel van de *Maleitſche* en is welluidend. Hunne uitſpraak is zacht en aangenaam, en hunne uitdrukking door gebaar zoo leevendig, dat zij, zoo wel in het openbaar als in hunne huisgezinnen elkanderen door allerleije teekens, en bovenal door de oogen alleen dikwijls volmaakt verſtaan. Men onderſcheidt ſlechts zeventien letters bij hun in gebruik, kunnende zij de *c. g. i. k. q. s. x. z.* bezwaarlijk in eenig woord uitbrengen. De bijzondere tongval, met welken zij hetzelfde woord op veelerleije wijze onderſcheiden, verrijkt, maar verzwaart tevens, hunne taal aanmerklijk (2).

Hun-

(1) WILSON D. III. bl. 115, 116, 166. COOK D. V. 62, 63. D. X. bl. 67, 68. In het algemeen ſchijnt het menſchenoffer aan de Goden de verſlinding der vijanden bij de volkeren vervangen, en zelfs het laatſte denkbeeld al meer uitgerooid te hebben, door doodſchuldige misdadigers in plaats van verwonnene vijanden ter ſlagting te verkiezen; en alzoo zou het afſchuwelijke menſchenoffer zelf als de eerſte trap van beſchaaving der uiterſte woestheid mogen aangemerkt worden. — J. J. VIREY *Hiſt. Nat. du Genre Hum.* T. II. p. 43-54.

(2) COOK D. I. bl. 363—368. D. X. bl. 233.

Hunne kunsten eindlijk zijn wel weinig en eenvouwdig, en bepaalen zich tot het vervaardigen hunner kleederen, wapenen, gereedschappen, verblijven en schuiten, maar derzelver behandeling is keurig, vaardig en in veele opzichten zeer vernuftig. De maanverwisselingen regelen hunne tijdreekening, en geven hun een jaar van dertien maanden. Hunne Reekenkunde heeft de getallen van een tot tien: maar hunne vaardigheid met derzelver verdubbeling is zeer gering. Tot hunne lengte-maat gebruiken zij den vadem en span. Den afstand bereekenen zij naar hunnen gang. Als opmerkzaame waarnemers van het weder, nemen zij naar deszelfs veranderingen hunne maatregels voor de visscherij, en voorspellen ook den vroegen of laaten, schaarschen of overvloedigen Oogst. Op afgelegener togt ter zee, sturen zij bij zon, maan en sterren, gelijk de ganschе oude waereld voor de uitvinding van den zeilnaald. Zij onderscheiden den stand van veele vaste en den loop der dwaalsterren, en noemen 'er veelen bij naamen, waarin zekere overeenkomst met de *Griek-*

233. Wilson D. III. bl. 142, 143. Forster f. 348. 309.

Griekſche fabelen hoogst opmerklijk is voorgekomen, daar zij zoo wel hunne tweelingen of twee kinderen aan den hemel hebben, als de *Grieken* hunnen CASTOR en POLLUX hadden (1). Nogthands weten zij den tijd van den dag, die bij hun ook zes uuren voor den nacht heeft, en dien zij naar de hoogte der zon naauwkeurig genoeg bereekenen, bezwaarlijk te gisſchen bij de ſterren (2). Het zijn hunne Priesters bovenal, die in de kennis der ſcheepvaart en ſterren uitmunten, en wier naam *Tawoha* niet anders, dan eenen man van kunde, beteekent (3). Het daglicht, weten zij te vervangen door zeker kunstlicht, zich daartoe van de pitten eener olieachtige noot bedienende, welken zij boven elkanderen aan een ſpitsjen ſteken, het welk met deze pitten gelijklijk afbrandt, en voor een aanmerklijken tijd een vrij goed kaarslicht verſchaft (4). Hun vuurmaaken is veel gebrekiger;

(1) WILSON. D. III. bl. 142—145. COOK D. I. bl. 360—363 en 347 en volg. FORSTER ſ. 434. 436.
(2) COOK D. I. bl. 362.
(3) COOK D. I. bl. 383.
(4) COOK D. I. bl. 329.

ger; daar het zelve bij hun door ſnelle wrijving of zaaging van droog hout geſchiedt, onder een geduurig gezang of gebed, het welk bij nat weder al zeer lang kan duuren, en om welke reden zij dan gemeenlijk eenig vuur met zich voeren (1).

Zoo veel bijzonders en in veele opzichten reeds zoo veel uitvoerigs hebben ons COOK FORSTER en WILSON voornaamlijk medegedeeld wegens een volk, 't welk al lang aan den eigenlijken ſtaat der woestheid moet ontkomen zijn, en echter nog ſlechts op zekeren trap van beſchaaving ſtaat, die den Wijsgeer de rijkſte ſtof tot vergelijkingen, overdenkingen en onderſtellingen oplevert, in welken echter de juiste bepaaling onzer taake niet toelaat, dat wij ons verdiepen.

(1) WILSON D. III. bl. 181.

ULIETEA.

De Aardrijkskunde der *Otaheiters* ſtrekt zich uit tot vier en tagtig eilanden, wier naamen zij onderſcheidenlijk noemen, wier ligging zij weten aanteduiden en met welken zij alzoo in eenige betrekking ſtaan. Derzelver verſpreidde ligging beſlaat eene ruimte van 20° Zuidlijke Breedte en 40° Lengte ter zee: allen echter zijn zij nog niet bezogt door *Europeeſche* zeeluiden, en allen kunnen zij ook niet betrokken worden onder den algemeenen naam van *Societeits*-Eilanden, daar zich onder de zelven ook de *Marquiſche* bevinden (1). Cook, de eerſten noemer van dien

(1) J. H. Forster *Bemerkungen auf ſeiner Reiſe um die Welt* ſ. 443—455.

dien naam, begreep onder dezelven flechts een zestal, *Ulietea*, *Otaha*, *Bolabola*, *Huaheine*, *Tubai* en *Maurua* (1), en bleef 'er *Otaheite* fteeds van onderfcheiden (2); doch G. FORSTER voegde 'er *Matea* en *Tapoamanoa*, nevens *Otaheite* bij (3); terwijl de lijst der eilanden tot *Otaheite* behoorende bij WILSON deze is: *Tethuroa*, *Maitea*, *Eimeo* of *Moreo*, *Tapooamanoo*, *Huaheine*, *Ulietea* of *Reiadea*, *Otaha*, *Bolabola*, *Mauroea*, *Tooboui*, *Oheteroa*, *Wateoo*; waarbij hij tevens nog van veele anderen gewaagt, door geen *Europeesch* fchip tot nog toe aangedaan, maar, om derzelver moeilijkheid in onderkenning en verwarring in ligging, doorgaans onder den naam van gevaarlijken *Archipel* begreepen (4).

De gemeenfchap van taal, verwantfchap van inwooners en gelijkheid van zeden onder alle deze eilanders, tot wien de naam van *Societeits*-Eilanden mag worden uitgeftrekt, zouden ons nu wel kunnen doen volftaan met de

(1) COOK Reize D. II. bl 34.
(2) COOK D. X. bl. 211.
(3) Bij COOK D. X. bl. 211.
(4) WILSON *Zendelingsreis* D. I. bl. 71—92.

de uitvoerige beſchrijving der *Otaheiters*, met recht voor de voornaamſten van alle de overige eilanders gehouden: maar de onderſcheiding, door COOK zelven volgehouden, ſchijnt ons te verplichten, om nu ook van een zijner eigenlijke *Societeits*-Eilanden te gewaagen, waartoe ons tevens de rijkdom van overgehoudene ſtof, ondanks onze uitvoerige beſchrijving der *Otaheiters*, zoo wel uitlokt, als in ſtaat ſtelt.

Uit dezen ganſchen, zoo moeilijk juist te bepaalen kring van eilanden, die, ſchoon ze allen denzelfden Godsdienst ſchijnen te hebben, echter allen eenen afzonderlijken Beſchermgod vereeren (1), valt ons de keus van *Ulietea* zeer gemaklijk, zoo door het aanzien, het welk het zelve weleer onder de overigen genoot, als door de opmerking, welke het uit hoofde der meest gevorderde beſchaaving trekt, en bovenal door het bekoorlijke, waarmede het den zinlijken *Europeeſchen* maatroos aan zich verbindt (2).

Ulietea, of *Reiadea*, of *O-raietea* genoemd,

(1) ADANSON bij COOK D. X. bl. 275.
(2) COOK D. X. bl. 191—193,

noemd, werd het eerst ontdekt door cook in het jaar 1769. en bevonden te liggen op 16°45½′ Zuider breedte en 151°34½′ Westlijke lengte van *Greenwich* (1). BOUGAINVILLE had het zelve flechts hooren noemen, en fchreef het *Aiatea* (2). Volgends het verhaal van eenen eilander zou 'er, ten tijde van deszelfs grootvader, een vreemd fchip geweest zijn, welks manfchap vreedzaamen omgang met de inwooners had gehad. Daarvan echter vernam men in *Europa* niets (3).

Het land is heuvelachtig, doorfneeden, onregelmaatig, en omringd met riffen, waar tusfchen kleene eilandjes liggen, die verfcheidene havens vormen. De meeste meiren zijn 'er brak en het verfche water is 'er moeilijk te bekomen (4). De heuvels zien 'er groen uit, en zijn op verfcheidene plaatzen met houtgewas bedekt (5). De uitgeftrektheid des eilands

(1) COOK D. II. bl. 34. WILSON D. I. bl. 76.
(2) FORSTER f. 447.
(3) FORSTER f. 447. Het zou, volgends zijne gedachten, een van ROGGEVEEN's fchepen moeten geweest zijn.
(4) COOK D. II. bl. 36. WILSON D. I. bl. 76.
(5) COOK D. II. bl. 17. WILSON D. I. bl. 77.

lands is niet zeer groot noch deszelfs bevolking talrijk, echter levert de grond een rijkelijk voedzel op, gelijkfoortig, fchoon min overvloedig, als te *Otaheite* (1). Daar tegen heeft *Ulietea* veel minder hoenders en rotten, doch maaken de inwooners jagt op wilde eenden en fnippen, welken zij voor een lekker beetjen houden (2). De *Ava*-wortel bovenal, die den geestrijken drank dezer eilanders oplevert, wordt alhier in zeer grooten overvloed gekweekt (3). *Ulietea*, *Otaheite* en de overige *Societeits*-Eilanden, eenmaal van *Europeefche* dieren en planten voorzien, belooven alzoo eene verfcheidenheid en overvloed van ververfchingen voor zeereizigers, waar in geene andere plaats der waereld dezelven fchijnt te zullen evenaaren, daar zij zelfs nu reeds in de oogen van cook alle anderen hier in te boven gingen (4).

Ulietea heeft een aanzien onder de overige eilanden, het welk onevenredig is aan deszelfs grootheid of volkrijkheid, en hetzelve thands daadlijk verheft boven deszelfs rang,

(1) Cook D. II. bl. 17.
(2) Cook D. V. bl. 356, 359.
(3) Cook D. V. bl. 65.
(4) Cook D. X. bl 206.

rang, daar het, lang eene meerderheid geoefend hebbende over zijne nabuuren, onlangs onderworpen is geworden aan de overwinnende wapenen van het kort bijgelegene *Bolabola* (1), welks inwooners voor de krijgshaftigſten van allen gehouden en zelfs, als eenen ſterker God ter hunner beſcherming hebbende, door de overigen eerbiedig ontzien worden (2).

De menſchen op *Ulietea* zijn een weinig kleener van geſtalte en hooger van kleur, dan op de overige *Societeits*-Eilanden, en kwamen laatst aan COOK meer ongeregeld, dan weleer voor, het welk hem een gevolg ſcheen van hunne tegenwoordige onderwerping (3). De herinnering aan het aanmerklijk onderſcheid van geſtalte, kleur en zeden bij de verſchillende ſtanden op *Otaheite* kan ons de klem van deze aanmerking volkomen doen gevoelen (4).

De eigene kleur der *Ulieteërs*, der vrouwen boven al, is echter geenzins zoo hoog, of de-

(1) WILSON D. I. bl. 77. COOK D. X. bl. 193, 200.
(2) COOK D. X. bl. 204.
(3) COOK D. X. bl. 192. WILSON D. I. bl. 77.
(4) Zie boven bl. 111.

dezelve laat de verhitting, door den dans bij voorbeeld, in een zichtbaar rood der wangen ligt bemerken (1).

In het gelaat, schoon open en aanminnig, is de *Maleitsche* verscheidenheid vrij kennelijk: evenwel laat dezelve hier den bevalligsten omtrek toe. De platheid van neus in veelen schijnt een volstrekt gevolg van het indrukken terstond bij de geboorte, vooral van eenen jongen (2). Van daar dat het vrouwelijke gelaat hier zoo veel van het manlijke in schoonheid kan verschillen, als ons alhier de naauwkeurige afbeelding van twee *Ulieteërs* doet bemerken.

Beiden zijn zij zeer wel uitgevallene aftrekzels van oorspronglijke afbeeldingen naar het leeven (3), die voords ten voeten uitgeteekend zijn naar de voorschriften van het schoone der evenredigheden in het menschelijke ligchaam, aan welken de uitstekende roem der schoonheid dezer eilanders de teekenpen streng genoeg verbonden heeft.

De

(1) Cook D. V. bl. 354.
(2) Cook D. VI. bl. 94.
(3) Bij cook D. VI. pl. 49*. bl. 96. en D. V. pl. 29* bl. 38.

De vrouw is TAINA of TAINA-MAÏ, de bevallige danzeres van het *Ulieteesch* tooneel, van welke G. FORSTER aanteekent: „ haar lang onafgeſneeden haair was met een ſmalle ſtrook, van wit doek los doorvlogten, en hing in natuurlijke lokken neder, ſchooner, dan de verbeelding eenes ſchilders immer heeft afgemaald; haare oogen flonkerden vol vuurs en uitdrukking in het rond gelaat, over het welk een bevallige lach verſpreid was. De Heer HODGES, vervolgt hij, trachtede haar bij deze gelegenheid afteteekenen: maar haare vlugheid en leevendigheid maakte het hem zeer bezwaarlijk, ja bijna onmogelijk. Dit, zegt hij, is de reden, waarom het niet volkomen is gelukt; zijnde het nog oneindig verre beneden de tederheid van het bevallige model. Zo 'er ondertusſchen de volmaakte gelijkenis der eigenlijke perzoon aan ontbreekt, voegt hij 'er bij, dan kan het als een algemeen model dienen der gewoone gelaatstrekken van deze en de nabuurige eilanders, wanneer men zich, onder het manlijke geſlacht, een tienjaarig knaapjen van *Otaheite* wil voorſtellen (1)."

De

(1) Bij COOK D. V. bl. 354, 355.

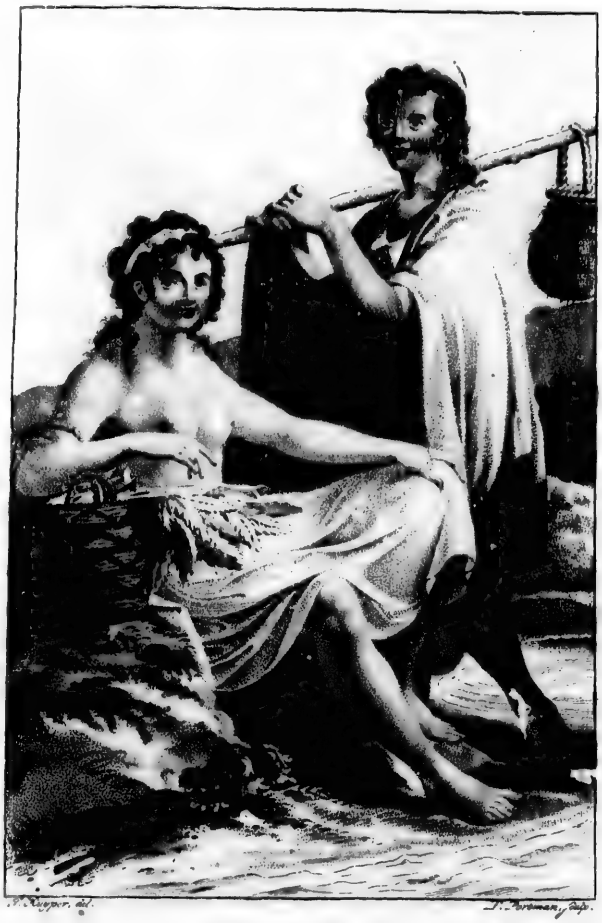

ULIËTEËRS.

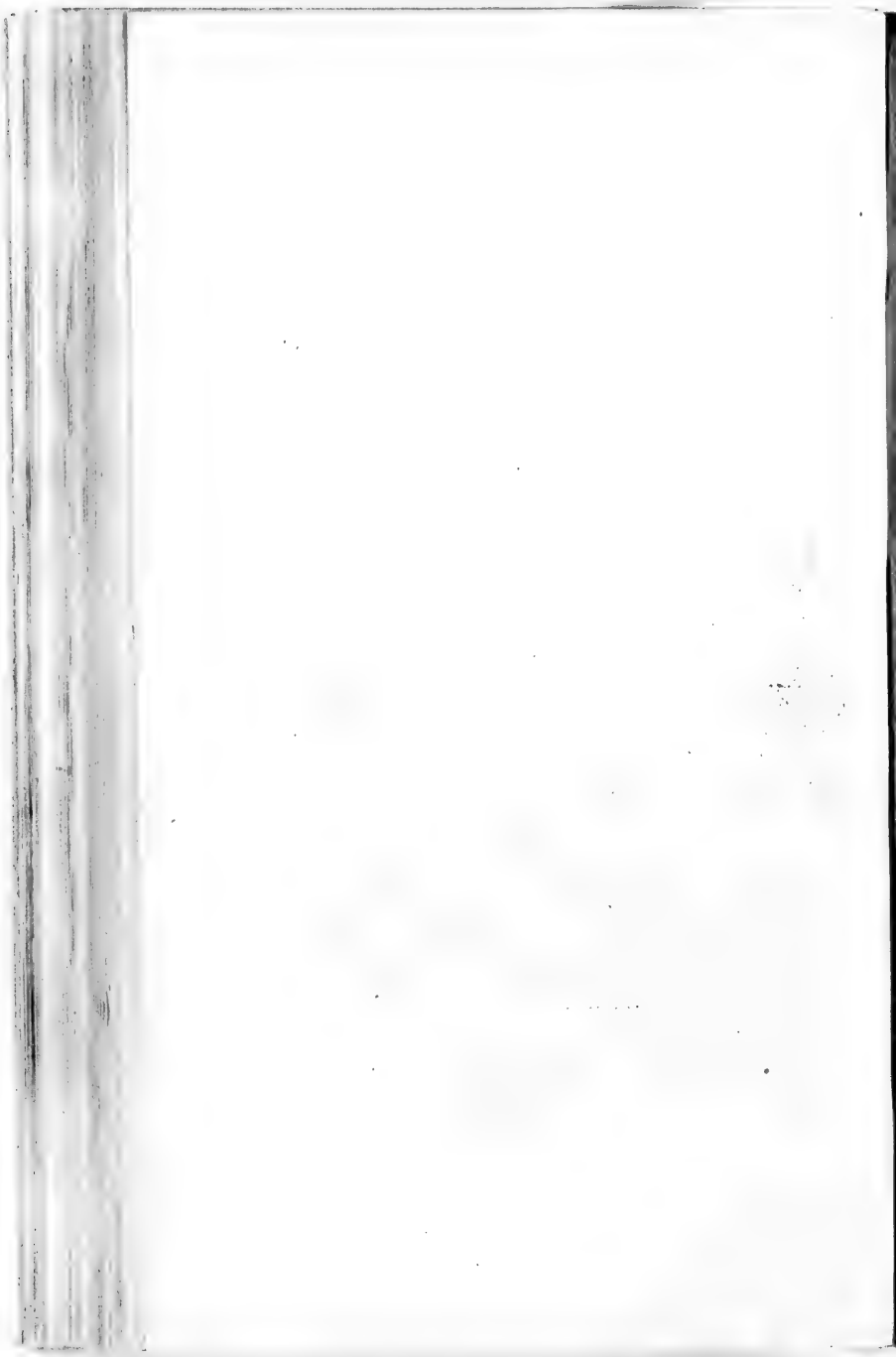

De man is OMAI, door Kaptein FURNEAUX naar *England* medegenomen, en met die voorkeur, niet om zijne geboorte, rang, kundigheden of ſchoonheid verwaardigd, maar om zijne ſchranderheid, eerlijkheid, geregeldheid, edel zelfsgevoel en aanvallige zeden, met welken hij zelfsbeheer genoeg vereenigde, om, hoe zeer hij niet afkeerig van den wijn en ſterken drank ſcheen te zijn, geduurende zijn tweejaarig verblijf aldaar zich nimmer door denzelven te laten bevangen, noch ook eenige genegenheid te laten blijken, om de ſtrengſte regelen der maatigheid te overſchrijden (1). *London* met deszelfs hoogſte beſchaaving, het Hof met deszelfs ganſche pracht, de verkeering onder Edelen en Grooten met alle hunne welmeenende beleefdheden zelve konden echter dezen jongeling zijn vaderland niet doen vergeten, noch zelfs min verkieslijk maaken. Beſcheiden genoeg, om niet te dringen op zijnen terugtogt, bleek zijne vreugde duidlijk bij zijn vertrek, wanneer wij elk vol verwondering agterliet over zijne waare welleevendheid, door de

(1) COOK D. V. bl. 38—40.

de Natuur zelve hem beter geleerd, dan dikwijls de kunſtigſte Opvoeding hier in flaagt (1). FORSTER beklaagt zich, dat men eenen jongling heeft in *Europa* gebragt, wiens onbevallig en hoogbruin gelaat oneer deed aan de algemeene ſchoonheid der *Societeits*-Eilanders, onder welken men zelden zulke middelmaatige aangezichten, als het zijne was, aantreft, en, zelfs bij het geringst gemeen, ſchaars zulk eene zwarte huid vindt (2). Gebrek aan andere oorſpronglijke afbeeldingen liet ons voor dit werk ten zijnen aanzien geene keus, maar verplichtede ons tevens tot deze perzoonlijke opheldering.

Beider kleeding is gekoozen naar de gewoone en vrij verſchillende dragt der Eilanders, die zomtijds in eenen losſen rok van de heupen tot de knieën, dan weder in eenen bloo-

(1) COOK D. V. bl. 40, 41.

(2) COOK D. V. bl. 339—343. Het misnoegen van FORSTER ſchijnt zelfs invloed gehad te hebben op zijn oordeel over OMAI's geest, dien hij dom en kinderachtig noemt, ſchoon hij erkent, dat hij in het ſchaakſpel aanmerklijk vorderde, en dat de Staatkunde der *Engelſchen* wel zorg droeg, om hem genoegzaam even onverlicht tot de zijnen te doen wederkeeren.

bloten gordel van fraaije vederen, of ook wel in beiden tevens beſtaat, gelijk hier bij de vrouw: maar die ook zomtijds met de *Otaheitſche* nagenoeg overeenkomt, in welken de man voorkomt(1). In al den tooi heerscht echter veel meer ſmaak en losheid bij deze, dan bij de overige *Societeits*-Eilanders, ja zelfs eene zoo groote veranderlijkheid en grilligheid, als bij eenig *Europeesch* volk, zoo dat ook hunne dragt telkens verandert bij elken nieuwen inval, die weldra in zwang komt (2). Ook bij hun wordt het oorcieraad ſlechts aan éene zijde gedragen, en daartoe alles gebruikt, wat ſchitterend, geurig of zeldzaam is (3). Zij zalven zich het hoofd met welriekende olie (4); en houden bovenal hunne kinders in de allerbevalligſte kleeding, zoo dat de reisgenooten van cook getuigden, nooit liever noch beter gekleede kin-

(1) Men vergelijke bij cook D. II. pl. 11. met D. V. pl. 28* en D. VI. pl. 49* met D. II. pl. 12. en D. X. pl. 89**.

(2) Cook D. X. bl. 210. D. VI. bl. 334.

(3) Cook D. II. bl. 27.

(4) Cook D. VI. bl. 335.

kinders gezien te hebben (1). In het algemeen zijn de bevalligheden in tooi en zwier zoo wel, als in geſtalte, houding en gebaar, hier geheel landeigen, en ſchijnt het ganſche volk voor zinvermaak te leeven.

Dans en tooneelſpel inzonderheid hebben onder hun den rang van hoofdbezigheden ingenomen, in wier uitvoering zij dan ook zekeren trap van vordering bereikt hebben, die opmerklijk genoeg in de oogen van den wijsgeerigen en geſchiedkundigen Tooneelbeſchouwer zijn moet.

De dans wordt onder hun voornaamlijk door vrouwen uitgevoerd, op het maatgeluid van den *Otaheitſchen* trommel en neusfluit, en onder het beſtuur van eenen man, die, mede danzende, den trant der zangwijze neuriet, of de figuuren der danzeresſen, in de maat ſprekende, opgeeft en alzoo Balletmeester zou mogen heeten. Verſcheidene ligchaamsbuigingen en allerhande gebaarden, onophoudlijke bewegingen der armen en een geduurig ſpel met de vingers maaken haaren dans zeer leevendig, hoogstbevallig en onnaarvolglijk. Voor houding, wending en

(1) Cook D II. bl. 23.

A.

In het alge-
zooi en zwier
ng en gebaar,
jnt het gan-
eeven.
derheid heb-
hoofdbezighe-
bering zij dan
bereikt heb-
in de oogen
chiedkundigen

voornaamlijk
het maatge-
mmel en neus-
n eenen man,
der zangwij-
danzeresſen,
eft en alzoo
n. Verſchei-
hande gebaar-
en der armen
ngers maaken
hoogstbevallig
ing, wending
en

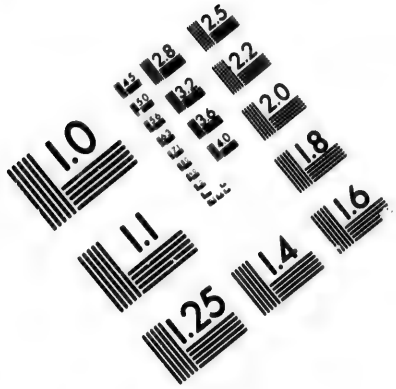

IMAGE EVALUATION TEST TARGET (MT-3)

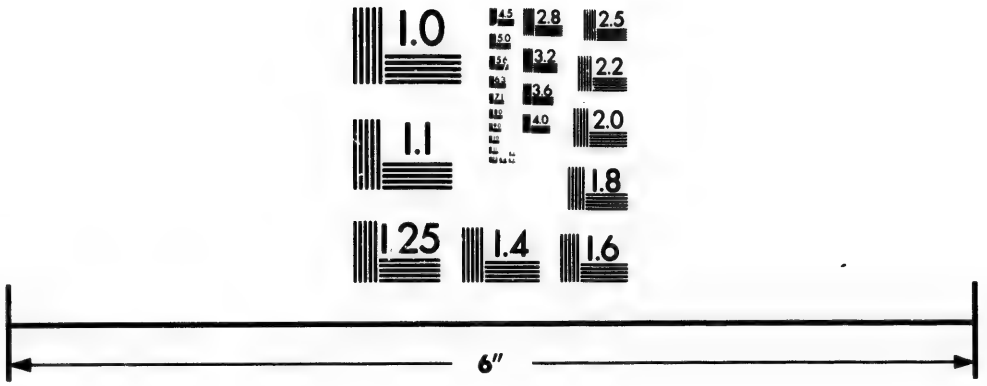

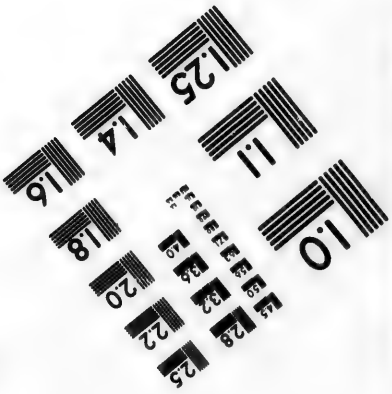

Photographic Sciences Corporation

23 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503

CIHM/ICMH Microfiche Series.

CIHM/ICMH Collection de microfiches.

Canadian Institute for Historical Microreproductions / Institut canadien de microreproductions historiques

© 1984

en gebaar kiezen zij echter de zedigſte geſtalten niet; offchoon zij nog verre af blijven van die onbetaamlijkheid, welke onze naaktſchijnende Schouwburgdans van tijd tot tijd aanneemt. De lange en ruim geplooide rokken der *Ulieteeſche* danzeresſen bewaaren ten minſten eene kieschheid, die de gewoone dartelheden haarer overige wendingen meer vermaaklijk, dan gevaarlijk, doet zijn. Terwijl echter de vingerbeweging zoo cierlijk als fnel, de wending der armen zoo bevallig als vlug, het geheel zoo afgemeten als dartel en los is, mishaagt den *Europeër*, die gewoon is, alle de Bevalligheden op de toppen van den half ontflooten mond zijner ſchoonen bij een te vinden, boven alle verbeelding het geduurig en affchuwelijk vertrekken van den, anders zoo bekoorlijken, *Ulieteeſchen* mond, die nu eens zijdwaards in de hoogte opgetrokken, dan eens grijnzende verlengd en onophoudlijk in zulk eene trillende en ſtuiptrekkende beweging der misvormde lippen wordt gehouden, als of de Kramp met alle zijne verſchrikkingen zich op den throon der Liefde en Bevalligheden had geplaatst. Zulk een dans duurt flechts tien minuten

lang, en wordt door het tooneelſpel afgewisſeld (1).

Het zelve ſchijnt meestal door mannen te worden uitgevoerd, even als het aloude *Griekſche* tooneelſpel (2), en den dans te verbinden met het tooneelbedrijf (3), gelijk de *Opera* bij ons den zang met hetzelve verbonden heeft. Al ſpoedig ontdekte men, ſchoon nog geheel onkundig in de taal der eilanders eene eenheid van daad, regelmaatigheid van ſtuk en verdeeling in vier bedrijven (4). Weldra merkte men op, dat in een zeker tusſchenſpel twee benden opkwamen, door twee Opperhoofden aangevoerd, van elkanderen door bruine en witte kleeding onderſcheiden. De bruine bende verbeeldde eenen Heer

(1) Cook D. II. bl. 25. Forster bij cook D. V. bl. 251. en volg. In de oogen van cook was de dartelheid van geſtalten en gebaarden der danzeresſen boven alle beſchrijving ſterk. Zijn reisgenoot verzekerde echter, dat de kuiſche oogen der *Engelſche* dames in de *Opera* naar veel grooter onbetaamlijkheden door haaren waaijer gluurden.

(2) [illegible]had ook zijnen blijſpeldans. Barthelemy *Reis van Anach.* D. VII. Hoofdſt. 72.

(3) Cook D. II. bl. 27.

(4) Cook D. II. bl. 27.

Heer met zijne knechts, de witten eenen troep dieven. De Heer gaf den zijnen eenen korf met ſpijs in bewaaring: de dieven poogden den zelven, onder allerleije wendingen van den dans, te ſtelen. De knechts zetteden zich voords neder rondom den korf en vielen tegen den zelven in ſlaap: de dieven haalden dien nu zeer voorzichtig weg, en gingen met hunnen buit door, waarna de zorglooze knechts ontwaakten en ronddansten zonder eens aan het verlies te denken (1). — In een ander tooneelſtuk waren zeven ſpelers, en ook eene ſpeelſter, de dogter eenes Opperhoofds, waaruit tevens het gevoelen der Eilanders wegens den tooneelſpelers kan worden opgemaakt. Het zelve heetede de *Dief*, en beſtond hoofdzaaklijk in een diefſtal, door eenen man met zijnen makker op zulk eene meesterlijke wijze gepleegd, dat de volkomenheid der Eilanders in dit misdrijf maar al te duidlijk in het oog viel. De diefſtal werd echter ontdekt, maar niet, voor dat de dief met zijnen buit was doorgegaan. Daar na ontſtond 'er een gevecht tusſchen den dief en zijnen makker met de ge-

(1) Cook D. II. bl. 32.

genen, die op het goed hadden behooren te pasſen, welke laatſten, ſchoon vier tegen twee, van het tooneel geklopt werden, het welk de dief en zijn maat in zegepraal verlieten (1). — Het ſtuk, genaamd *het kind komt*, beſtond in de vertooning eener baarende vrouw, geſpeeld door eene bende groote bruine mansperzoonen, een van welken eenen grooten knaap van omtrend zes voeten ter waereld bragt, die terſtond het tooneel rondliep, met een grooten ſtroowis agter zich, welke hem met een touw om den middel hing. De jonggebooren kreeg eene drukking op den neus, waaruit de gewoonte bleek der platdrukking van den neus der kinders. Het ganſche ſpel dwong den ernstigen COOK zelven het vermaak te erkennen, het geen hem deszelfs nieuwheid en grappigheid gegeven had (2). FORSTER betuigt, dat hij zeer hartlijk moest lagchen, vooral toen de pasgebooren groote kaerel zoo ſnel liep, dat de danzers hem bezwaarlijk konden agterhaalen, terwijl overigens de vrouwen aldaar gee-

(1) COOK D. V. bl. 45.
(2) COOK D. VI. bl. 94, 95.

geene ergernis hoegenaamd in de ganſche vertooning vonden (1).

Het tooneelſpel van *Ulietea* moet dus een eigenlijk kluchtſpel van den allergemeenſten rang heeten, en kan bezwaarlijk den naam van een ſchuldloos vermaak dragen. Indien toch de beſpotting der plegtigſte tijdſtippen bij de geboorte van eenen mensch als geene heiligſchennis der Natuur geacht moet worden: de zegepraal der dieverij ten minſten een rechtſtreeksch zedenbederf moet genoemd worden. Het wordt vervangen door den dans der vrouwen, en deze weder afgewisſeld door een nieuw tuſſchenſpel, van welke eene groote menigte voorhanden is, ſchoon zij allen van gelijkſoortigen aart zijn. Dit vermaak, het welk ganſche dagen onder den naam van *Heiya* voordduurt, wordt niet ſlechts door het Opperhoofd gegeven, die zijne tooneelſpelers heeft, maar wordt dagelijks aan het gemeen vergund, voor 't welk eene zwervende troep ſpeelt (2). Bij een dier ſpelen kwam de praalzucht en onnozelheid tevens dezer Eilanders op het belagchelijkſte uit, daar eene der

(1) Cook D. VI. bl. 332.
(2) Cook D. VI. bl. 96, 97.

der aanwezige vrouwen, van de uitſtekendſte ſchoonheid en blankheid op dit eiland, bekoord werd door het gezicht van een kleen hangſlootjen, het welk haar een ſchalkſche matroos in het oor hing. Dit cieraad werd haar ras te zwaar: maar het was haar niet mogelijk, 'er zich van te ontſlaan. Hij had den ſleutel weggeworpen. Troostloos over haare geſtrafte praalzucht verwierven haare traanen de voorſpraak des Opperhoofds, die ſtukken doeks en varkens ten losprijs van haar oor bood, voor welks ontſluiting men eindlijk eenen welpasſenden ſleutel vond (1).

Behalven de dieverij (2), welke in het tooneel bemoediging en onderwijs aantreft, en het misdaadig aandeel aan de *Otaheitſche* buitenſpoorigheden, aan welken zich ook de ſchoone TEINA-MAÏ zoo zeer ſchuldig maakte, dat zij door COOK op zijne tweede reize, als eene *Arreoij* zwanger en gereed bevonden werd, om het kind, welke zij droeg, van kant te maaken (3), — heeft de geheele aard

(1) FORSTER bij COOK D. V. bl. 358.

(2) COOK D. X. bl. 175.

(3) FORSTER bij COOK D. VI. bl. 331. Men ſprak haar daarover aan, maar zonder vrucht, eensdeels wijl zij veel te leevendig van geest was, om be-

aard van dit volk eene onwederſtaanbaare beminlijkheid. Hetzelve is gul, geregeld, keurig en onvermoeid in het gastvrij onthaal van vreemdelingen (1), en bezit eene aandoenlijkheid van hart, die hoogst bekoorlijk is (2). Veelvuldige traanen ſtroomden uit aller oogen bij cooks vertrek, en toen men het rif uitzeilde, zag men nog de uitgeſtrekte armen der tederheid (3). Ook hier moet de haaijentand de blijdſchap uitdrukken over de terugkomst van lang afwezige vrienden: het gelaat der oude vrouwen alleen ſchijnt echter aan deze ſchriklijke plichtpleeging te worden opgeofferd (4). Het treurge-

bepaald gevestigd te kunnen worden, ten anderen, wijl men de taal des lands niet magtig genoeg was. Zij beloofde echter, haar kind wel in het leeven te willen houden, wanneer men het wilde komen haalen, en dan eene bijl, een hembd en eenige roode vederen in de plaats gaf, welk alles zij nog onder zoo veel dartel gelach zeide, dat men aan geenen ernst kon denken.

(1) Cook D. V. bl. 47.

(2) Cook D. V. bl. 17. Forster bij cook D. V. bl. 363.

(3) Cook D. VI. bl. 107. Forster bij cook D. VI. bl. 345.

(4) Cook D. VI. bl. 92, 93.

gebaar bij lijkplegtigheden ſchijnt hier al mede aan bejaarde vrouwen aanbevolen, die daartoe zonderling gekleed en geheel zwart gemaakt zijn (1).

Het vernuft der *Ulieteërs* is leevendiger, de ſmaak keuriger, en de vaardigheid grooter, dan bij de *Otaheiters* (2). Anders bezitten zij dezelfde kunsten en handwerken, van welke laatſten het keurige koraalmandjen aan den arm van TEINA-MAÏ een bevallig ſtaal oplevert. De tijdreekening is 'er echter zoo gebrekig, dat het onmogelijk was, uit de verhaalen der *Ulieteërs* den juisten tijd der onderwerping te vernemen van hun eiland aan de inwooners van *Bolabola*, ſchoon deze, zoo hoogstbelangrijke, gebeurenis binnen het kort tijdbeſtek van de laatſte drie jaaren was voorgevallen (3).

Schoon over het algemeen in Godsdienst zoo wel, als in overige zeden, overeenkomstig met de *Otaheiters*, heeft echter dit eiland, gelijk alle de overige *Societeits*-eilanden zijne bijzondere *Theogonie* of Goden-ge-

(1) FORSTER bij COOK D. V. bl. 359.
(2) FORSTER bij COOK D. VI. bl. 333, 334.
(3) COOK D. X. bl. 203.

geſchiedenis, en is alzoo de ganſche Godsdienst het zonderlingſte ſtelzel van veelgoderij (1). In hunne bevatting heeft elk mensch een bijzonder wezen in zich, 't welk naar den indruk der zinnen handelt en uit enkele begrippen gedachten zamenſtelt, het welk ook na den dood overig blijft en in de houten beelden woont, die om de begraafplaatzen geſteld worden. Wegens de onſterflijkheid der Ziel was alzoo bij hun geen twijfel: maar wegens eenen eigenlijken ſtaat van vergelding na den dood ſcheen ook hier geen denkbeeld hoegenaamd (2).

Het bijgeloof is hier veelvuldiger en de rang-onderſcheiding haatlijker dan op *Otaheite*, daar men hier aan Booze Wezens denkt, houten beelden van de Goden maakt, verſcheidene vogels heilig houdt, en zelfs de Goden niet ſchijnt gemeen te willen hebben met de ſlaaven (3). Men heeft 'er echter een algemeen Huis des grooten Gods, het welk niet anders is, dan eene verdraagbaare kist of ark

(1) Forster bij cook D. VI. bl. 338, 339.
(2) Forster bij cook D. IV. bl. 340, 341.
(3) Cook D. VI. bl. 101, 102.

ark, die den reiziger aan de aloude verbondsark der *Joden* herinnert (1).

Behalven hunne Priesters hebben zij ook zekere Leeraars, wier bepaald werk het is, het volk te onderwijzen in de Fabelleer; gelijk zij het tevens zijn, die voor de bewaaring der aardrijkskunde, sterrekunde en tijdreekening zorgen.

Hun jaar is verdeeld in veertien maanden. Tot de Geneeskunde der *Societeits*-Eilanders in het algemeen behoort zekere ledenwrijving, wier verbaazende uitwerking tot herstel van alle afmatting, door eene ligte aanraaking en prikkeling der spieren met de tedergevoelige toppen der vlugste vingers, de reisgenooten van cook zelve eenmaal ondervonden (2).

Hoogstopmerklijk is eindlijk bij alle de *Societeits*-Eilanders de gewoonte, om de lijken van beide kunne niet te begraven, voor dat in de opene lucht al het vleesch van de beenderen is weggeteerd, tot aan welken tijd toe zij hunne offers van broodvrucht, visch en andere leefmiddelen voor dezelven ne-

(1) Cook D. II. bl. 6, 7.
(2) Cook D. V. bl. 319. Forster t. 361.

nederleggen, ten geſchenke echter voor de Goden en niet ten gebruike van de Zielen der afgeſtorvenen, die voords door een plegtigen lijkbewaarer ſchijnen gedient te worden en van tijd tot tijd de hulde der overgebleevenen ontvangen in veelvuldige traanen niet ſlechts, maar ook in bloed, het geen de rouw aldaar, door den haaijetand uitgedrukt, op ſtukken doeks doet ſtorten (1).

(1) Cook D. I. bl. 225—228.

SANDWICH-EILANDEN.

Deze naam is door cook gegeven aan eene groep van eilanden tusschen 18°54′ en 22°15′ Noorder-Breedte gelegen, en zich uitstrekkende van 199°36′ tot 208°6′ Oostlijke lengte van den middaglijn van *Greenwich* (1). Hij ontdekte dezelven op zijnen derden togt rondom den aardbol in Louwmaand van het jaar 1778. (2), en had niet meer reden om te denken, dat dezelven door geenen *Europeër* voor hem bezogt waren, als om het tegendeel te vermoeden, schoon het diep

(1) Cook D. X. bl. 345. King *Troisieme Voyage de* cook T. IV. p. 23.
(2) Cook D. X. bl. 298. en volg.

dien ſtilzwijgen van alle vroegere zeereizigers hem de eer der ontdekking volkomen toeſtaat (1).

De geheele groep beſtaat uit de twaalf eilanden, *Owhijhee*, *Mowee*, *Ranai* of *Ouranai*, *Morotinnee* of *Morokinnee*, *Kahowrowee* of *Tahoorewa*, *Morotoi* of *Morokoi*, *Woahoo* of *Oahoo*, *Atooi* of *Atowi*, *Neeheehow* of *Oneeheow*, *Oreehona* of *Reehona*, *Tahoora* en *Modoopapapa* of *Komodoopapapa*. Het laatſte alleen is onbewoond, en wordt ſlechts door de overige eilanders bezogt, om 'er ſchildpadden en zeevogels te zoeken (2). De erkendnis

(1) De wildheid en bevreemding der eilanders bij zijne eerste ontmoeting deeden hem vaſtſtellen, dat zij nimmer *Europeërs* hadden gezien: maar hunne kennis aan het gebruik van ijzer viel hem zeer moeilijk te verklaaren. Hunne vederen mantel en helm geleeken voords in zijne oogen zoo volmaakt naar oude *Spaanſche* dragt, dat hij het naauwkeurigst onderzoek deed naar eene vroegere landing van vreemdelingen: maar men vond ſchijn noch ſchaduw van eenige overlevering deswegens. Het beſluit uit alles was, dat een *Americaansch* rooffchip of *Spaansch* ſchip bij deze eilanden zou moeten ſchipbreuk geleden hebben. Cook D. X. bl. 302-333. King T. IV. p. 66, 67.

(2) King T. IV. p. 23, 24.

nis van COOK voor de verdiensten van zijnen beſchermer en weldoener den Graaf van SANDWICH gaf aan allen gezamenlijk den bovenſtaanden naam (1).

Owhijhee is het grootſte en nevens *Woahoo* het magtigſte dezer eilanden, aan wier Opperhoofden de bewooners der overige ſchijnen onderworpen te zijn (2). Het eerstgenoemde eiland heeft zeer hooge bergen, wier kruin met ſneeuw bedekt is, en eenen grond die duidlijke ſpooren draagt van *Volcaniſche* uitbarstingen en verwoestingen, zoo dat het zelve op zommige plaatzen de grootſche en ontzettende Natuur vertoont. Het laatſte is het ſchoonſte van allen door zijne groenende heuvelen, afwisſelende bosſchen en weiden, en welbebouwde vruchtbaare vlakten (3).

De luchtſtreek van alle deze eilanden ſchijnt gemaatigder te zijn, dan die der eilanden van *America* op dezelfde hoogte. De eb en vloed gaan 'er geregeld. Het regent 'er dikwijls, maar niet lang aan een, en de *Thermometer* teekende 'er geduurende het verblijf van COOK voor de gemiddelde hoogte 83°.

Be-

(1) KING T. IV. p. 24.
(2) KING T. IV. p. 88.
(3) KING T. IV. p. 24—42.

Behalven varkens, honden en rotten vindt men 'er geen viervoetig gedierte. De varkens zijn 'er in ongelooflijke menigte. De honden zijn kort en krom van pooten, lang van rug, meest grof van haair, ſteil van ooren, traag van gang en worden nevens de varkens ten voedzel alleen gehouden (1). De vogels zijn 'er niet talrijk in ſoort maar uitſtekend in ſchoonheid: de hoenders ſtrekken 'er bijzonder ten ſpijsgebruik (2). Het plantenrijk is 'er min trotsch dan weldaadig, en kenmerkt 'er zeer juist den verſchillenden grond, op welken het groeit. De boomen zijn 'er meestal kleen van gewas, maar vruchtbaarer nevens dan op andere Zuidzeeëilanden. Het zuikerriet munt 'er uit. De zoetſte en zaprijkſte wortels ten dagelijkſchen ſpijs wegen 'er van zes tot tien ponden, waarbij de zoete en de gewoone aardappels den overvloed volmaaken, terwijl veelerleij welriekend kruid den aangenaamſten leevensbalzem door de lucht verſpreidt (3). De visch en andere zeevoord-

(1) Cook D. X. bl. 356. King T. IV. p. 42 44.
(2) Cook D. X. bl. 319, 323, 354, 355. King T. IV. p. 45.
(3) Cook D. X. bl. 319, 348, 301, 350, 339, 349. King T. IV. p. 46.

voordbrengzels ſcheenen 'er min overvloedig, niet zeer goed noch talrijk in ſoort te zijn (1). Eindlijk vindt men 'er verſcheidene ſteenen, voor den Mijnſtofkundigen van genoegzaam aanbelang (2).

De *Sandwich*-Eilanders ſchijnen zoo zeker met de *Societeits*-Eilanders, *Vriendſchaps*-Eilanders en *Nieuw*-Zeelanders, op welken ontzaglijken afſtand ook van elkanderen gelegen, afkomstig van éene en dezelfde ſtam, als het zeker is, dat eenheid van afkomst in de onderſcheidene Volkeren van *Europa* duidlijk te beſpeuren valt. Hunne overeenkomst in taal, uitſpraak en veelvuldige gebruiken wordt hier voor ten bewijze aangevoerd (3).

Hunne ligchaamsgeſtalte is over het algemeen beneden het middenmaatige, maar doorgaands welgemaakt, ſterk en vlug. De kleur der huid is bruin, en mag ten naastenbij caſtan-

(1) Cook D. X. bl. 355.
(2) Cook D. X. bl. 352.
(3) Cook D. X. bl. 390. King T. IV. p. 51. Forster beſtrijdt dit gevoelen, doch naar het ons voorkomt tegen de baarblijklijkheid zelve aan. Bij cook D. X. bl. 325.

ſtanjebruin heeten, mids men daarbij de zeer verſchillende tinten van die kleur in het oog houdt. Zommigen zijn 'er donker van kleur. Hun gelaat is regelmaatig, maar niet zeer ſchoon, en 'er is eene aanmerklijker gelijkheid in grootte, kleur en gedaante bij beide de geſlachten, dan cook elders aantrof. Verre zijn zij echter af van eigenlijke leelijkheid. Het min zachte en blinkende der huid mag aan de onthouding worden toegeſchreeven van olie-inwrijving, elders in gebruik; en hunne donkerer kleur aan het meer of wel geheel naakte in hunne gewoone dragt (1). De oogen en tanden zijn over het algemeen zeer fraai: alleen ſcheelen zij een weinig met de eersten, en ſchenden zij de laatſten door zeker godsdienstig gebruik (2). De knop van den neus is een weinig plat, het welk aan dezelfde gewoonte, als bij de *Societeits*-Eilanders, om elkanderen met de neuzen te begroeten, wordt toegeſchreeven (3).

Ei-

(1) Cook D. X. bl. 300, 356, 357. King T. IV. p. 52, 53.

(2) Cook D. Z. bl. 357. King T. IV. p. 54, 98.

(3) King T. IV. p. 53.

Eigenlijke nationaale trekken zogt cook bij hun te vergeefsch: zommigen vond hij naar *Europeërs* gelijkende. Weinige voorbeelden ontmoetede hij 'er ook van zwaarlijvigheid: doorgaands waren 'er de mans ranker dan de vrouwen. Onder de voornaame luiden vondt men de ſchoonſte, onder het gemeen waren zeer veele wanſtaltige menſchen. Overigens moest de ſchoonheid bij de mans gezogt worden in de jeugd, alvoorens het misbruik van den *Ava*-drank ook hier de affchuwelijkſte misvormingen van het gelaat had voortgebragt (1).

Het haair van deze eilanders ſchijnt natuurlijk zwart te zijn: bij de meesten had het door zekeren poeder eene bruine kleur. Het wordt bij de mans ter wederzijde tot aan de ooren weggeſchooren, maar ter breedte van eene hand in vollen wasdom gelaten op den kruin, van het voorhoofd af tot in den nek, waardoor het, zeer dik en krullend zijnde, naar den kam van eenen helm gelijkt. Zommigen bedienen zich van valsch haair, en la-

(1) Cook D. X. bl. 300, 357. King T. IV. p. 54, 55.

laten hetzelve in lange lokken over den ſchouder golven. Bij de vrouwen wordt het voor op het hoofd langer, dan van agteren, gehouden: maar ook bij haar heeft hier omtrend meer ſlordigheid dan zwier plaats, dewijl het 'er geheel ontbreekt aan 't geen een kam zou mogen heeten. Meest alle de mans dragen hunne baarden, zommigen ſlechts de knevels, het Opperhoofd alleen ſchijnt een glad gelaat te mogen hebben (1).

De bevolking van alle de *Sandwich*-Eilanden is niet zoo groot, als de uitgeſtrektheid en vruchtbaarheid van derzelver gronden ſchijnt te kunnen dragen. Onderlinge krijg wordt hier van alleen de oorzaak geacht. Volgends de bereekening van KING, den maatſtaf van COOK volgende, zou deze ganſche bevolking 400,000 menſchen belopen (2).

De aard dezer volkeren, hoe ſchriklijk ook in de oogen van hun, die aan den moord van COOK op *Owhijhee* gedenken, zonder op de

(1) COOK D. X. bl. 300, 359, 360. KING T. IV. p. 63. St. SAUVEUR p. 22.

(2) COOK D. X. bl. 359, 385. KING T. IV. p. 57.

de omſtandigheden dier gebeurenis te zien, is alzins gebleeken, gul, gastvrij, eerlijk in den handel, trouw in vriendſchap, teder in huwelijksmin, zorglijk voor kinderen te zijn. Gemengd van charakter tusſchen het losſe en dartele der *Societeits*-Eilanders en het ernſtige en ſtaatige, 't welk aan de bewooners der *Vrienden*-Eilanden wordt toegeſchreeven, heerscht bij hun eene blijmoedigheid van hart, die met het vernuftige en vindingrijke van hunnen geest leevendig uit de gitzwarte oogen ſtraalt en eenen ieder ſchijnt aan te ſpreken door den helderen opſlag van het altijd om hoog geheven gelaat (1). Dieverij en hoererij had 'er wel veelvuldig plaats aan boord der ſchepen, welke hun bezogten: maar eene dieverij, ſchier onwederſtandlijk in verzoeking voor menſchen, die verſtands genoeg hadden, om hunne behoeften, bij het zien van veel beſchaafder menſchen, te gevoelen, voor wien alles nieuw en zeer veel zoo hoogstbelangrijk was, maar in wien de kindsheid der reden nog zeer weinig vermogt over de be-

(1) KING T. IV. p. 57—59. COOK D. X. bl. 320, 358. KING T. III. p. 453.

begeerlijkheid van het hart; — een eene hoererij alleen onder het laagste gemeen, terwijl bij voornaame luiden zelfs eene edele jaloersheid op het gedrag der vrouwen plaats had (1).

Al het hier beſchreevene ſtaat met onmiskenbaare trekken afgeteekend in de beide beelden, welken de oplettende en wel geſlaagde Teekenkunst uit afbeeldingen naar het leeven heeft overgenomen. De man is KANEENA, een der Opperhoofden van *Owhijhee*, van een ſterk, wel geëvenredigd en kloek geſtel, met gelaatstrekken vol regelmaatigheid en uitdrukking, met zwarte en vuurige oogen, met eene losſe en bevallige doch altijd manlijke houding (2). Zijn geest was ten uiterſten leergie-

(1) COOK D. X. bl. 320. KING T. IV. p. 102. Men moet de uitvoerige en naauwkeurige geſchiedenis van den dood van COOK lezen, om te erkennen, dat geen geſtrafte dieverij aanleiding tot denzelven gaf, maar wel vijandlijke roof in eene ſoort van openbaaren krijg, van welken krijg de oorzaak in veel misverſtand, uit wederzijdſche onkunde van taal gebooren, en in veel onvoorzichtigs aan de zijde der *Engelſchen* zeer duidlijk te vinden is. — KING T. III. p. 124.

(2) KING T. III. p. 385.

gierig, zijn gezond verſtand verbaazende, zijne bevatting vlugger, dan men bij zulke volkeren ontmoet. Hij hield niet op te vragen naar de gebruiken, zeden, regeering, volkrijkheid en voordbrengzelen van *Engeland*; naar de oorlogen en wapenen, naar den ſcheepsbouw en de huizen der *Europeërs*; ja zelfs zeer naauwkeuriglijk naar derzelver Godsvereering (1). De vrouw is even zorgvuldig afgebeeld naar eene oorſpronglijke gelijkenis, waarvan wij echter geene nadere beſchrijving ontmoeten, maar wier gelaat en gansch voorkomen ten minſten volkomen beandwoorden aan de ſchets, die van der vrouwen geſtalte en aard is gegeven (2).

De kleeding der *Sandwich*-Eilanders vereischt, bij deze juiste afbeelding, ſlechts eene en-

(1) KING T. IV. p. 59, 60.

(2) Beiden zijn te vinden bij KING T. IV. p. 52 en 54. De man heeft echter zoo veel bij deze overneming in ſchoonheid van gelaat verlooren, als de vrouw gewonnen: het welk ons de liefde der waarheid doet aanmerken, terwijl de eerbied voor de Kunst ons verplicht, eens vooral te doen merken, dat het eigenlijke en volmaakte *pourtrait* alhier eene vordering boven het mogelijke zou zijn.

ANDEN.

erbaazende, zij-
en bij zulke vol-
et op te vragen
egeering, volk-
van *Engeland*;
naar den ſcheeps-
opeërs; ja zelfs
zelver Godsver-
n zorgvuldig af-
lijke gelijkenis,
lere beſchrijving
en gansch voor-
n beandwoorden
rouwen geſtalte

h-Eilanders ver-
ing, ſlechts eene
en-

KING T. IV. p. 52
zoo veel bij deze
elaat verlooren, als
ons de liefde der
jl de eerbied voor
al te doen merken,
ourtrait alhier eene
ou zijn.

SANDWICH-EILANDERS.

enkelde aanwijzing. De man heeft de *Maroo* of den ſchaamgordel om den middel, die doorgaands de eenige kleeding van hem uitmaakt (1). Als Opperhoofd heeft hij eenen mantel om den hals en helm op het hoofd, die hem een zeker *Spaansch* voorkomen geven. De grondſtof van den mantel is gevlochten, op welke de ſchoonſte roode, geele en andere vederen zoo ſterk zijn vastgehecht, dat de oppervlakte bij het rijkst fluweel kan worden vergeleeken, waarna zij in zachtheid en in glans gelijkt. De helm is gemaakt van teenen met netwerk overdekt en fluit alzoo om het hoofd, ſchitterende voords op gelijke wijze, als de mantel, met de ſchoonſte vederen, en maakende met denzelven een volkomen praalgewaad uit (2). Man en vrouw hebben eenen onderſcheiden waaijer of vliegenlap in de hand, meestal van kokosvezelen aan een glad en gepolijst handvat vastgemaakt, en voords weder met kostbaare vederen verrijkt (3). Beiden dragen anders ook gemeenlijk een halsciersaad van allerleijen aard, waar

(1) KING T. IV. p. 65.
(2) COOK D. X. bl. 321, 322, 362. KING T. IV. p. 66, 67.
(3) KING T. IV. p. 64.

waar mede de vrouw alleen hier is getooid. Zoms hangen zij ook een gefneeden menfchenbeeldjen van been of hout op de borst. De kleeding der vrouwen beftaat in een ftuk doeks om den middel vastgemaakt en tot de helft der dijen hangende, of ook wel, gelijk alhier, over den fchouder geflingerd en boven de heupen, opgefchort. (1). De ooren worden niet doorboord (2): daartegen zijn hier armringen in gebruik (3).

Het beprikken van de huid is ook hier onder mans en vrouwen even gemeen als op de *Societeits*-Eilanden: maar, behalven deeze zonderlinge kunstbewerking in de jeugd, fchijnt men ook den rouw over eenig zwaar verlies door nieuwe beelden in de huid voor altijd te willen uitdrukken. Figuuren van menfchen en dieren zoo wel, als bloote lijnen en hoeken, komen alzoo op het ligchaam voor. Het gelaat der vrouwen zelve is dikwijls met elkander kruizende rechte lijnen misvormd. Beenen, dijen en armen zijn echter bij de mans de voornaamste plaatzen ter be-

(1) King T. IV. p. 63, 67.
(2) Cook D. X. bl. 360.
(3) Cook D. X. bl. 361.

beprikking, gelijk hier KANEENA naar een ten voeten uitgeteekend man is overgenomen. Bij de vrouwen vindt men de uiterſte ſpits der tong zomtijds *getatoueerd* (1).

Geene eigenlijke beſnijding, maar eene andere dergelijke gewoonte heeft hier plaats, misſchien aan een begrip van reinheid alleen toe te ſchrijven, wijl voor dezelve anders geene Godsdienstige of Natuurkundige reden wordt opgegeven (2).

Even onkundig is men gebleeven wegens het eigenlijk gebruik van zeker ſlag van helmen of liever maskers, waar van 'er een op den grond ligt afgebeeld, en het welk de oogen en den neus alleen vrij laat, terwijl de onderaanhangende reepen den mond verbergen. Dezelve is als een helm vercierd met eenen kam van heesterkruid, en ſchijnt in het voorbeeld, waarnaar hij is genoomen, teekenen te dragen van menigen houw en ſlag; evenwel zag men de eilanders ſlechts tweemaalen met dit hoofdbedekzel, en deed der-

(1) COOK D. X. bl. 336, 363. KING T. IV. p. 64, 65. — De teekening is naar KING T. III. p. 213. pl. 62.

(2) COOK D. X. bl. 363. LA PEROUSE *Reize* D. bl. 164.

derzelver koddige vrolijkheid dan aan alles behalven eenigen ſchroom voor vijandlijkheden denken, van waar men dus niet weet, of men bij deze afbeelding aan eenen eigenlijken helm, dan wel aan een masker, te denken heeft (1).

Van de wooningen van dit volk levert de teekening almede eene afbeelding op. Dezelven gelijken meest naar de eigenlijke rietdaken onzer ſchuuren, indien wij aan dezelven in onze gedachten alle timmering van onderen benemen. De ingang is zeer laag en wordt van binnen door een beſchot geſlooten, het welk geheel weggenomen moet worden en dus naar geene draaijende deur gelijkt. Zij ontvangen geen ander daglicht dan door den ingang, en zijn alzoo ten nachtverblijf of ſchuilplaats in ſlegt weder alleen geſchikt. Men bevond ze zeer zindlijk, beſpreid met droog gras en voorzien van matten, om op dezelven te zitten en te ſlapen. Deze wooningen ſtaan dorpsgewijze bij elkanderen, maar in allerleije

(1) KING T. IV. p. 68, 69. pl. 65, 66. Indien men aan de ſchipbreuk van een *Spaanseh* ſchip blijft denken, valt het gemaklijk genoeg den ridderhelm wedertevinden als ſpeelgoed in de handen van dit nog kinderlijke volk. LA PEROUSE denkt aan eene vroegere geregelde gemeenſchap met de *Spanjaarden.* — *Reize* D. I. bl. 145—146.

leije richtingen, zonder eenigen regel. Derzelver huisraad beſtaat in kalebasſchillen tot flesſchen voor drank en tot bakken voor ſpijs, benevens eenige platte houten borden (1). In den grond zelven ſchijnen de eilanders holen te hebben voor den uiterſten nood (2); terwijl zij, aan den zeekant, hunne dorpen met muuren dekken van, in de zon gedroogde, ſteenen (3).

Hun voedzel is voornaamlijk uit het plantenrijk ontleend: evenwel gebruiken zij niet flechts hunne dieren en visſchen tot ſpijs, maar verſtaan zich tevens op het inzouten en droogen van den visch, en op het in den pekel leggen van het vleesch hunner varkens en honden (4). Hunne ſpijsbereiding is zeer zindlijk en kenmerkt reeds eene aanmerklijke beſchaaving, daar zij zich van zout en peper weten te bedienen, en de gebraaden of gekookte ſpijs hun verkieslijk boven de raauwe is,

(1) Cook D. X. bl. 363, 364. King T. IV. p. 70, 71. La perouse D. I. bl. 160.

(2) King T. III. p. 474.

(3) King T. IV. p. 70.

(4) King T. IV. p. 71. Cook D. X. bl. 346.

is, welke zij echter ook gebruiken (1). Voor elk dorp ſchijnt eene algemeene bakkerij te zijn, die met gloeijende ſteenen wordt geſtookt (2). Het geliefdſte gebak was eene *Tarro*-pudding, ſlechts wat wrang van ſmaak in den mond der *Engelſchen* (3), die zich echter zoo zeer te goed deeden bij hun verblijf op *Owhijhee*, dat de eilanders hunne toenemende welgedaanheid opmerkten en 'er hun beleefde verwijten over deeden (4).

Hunne maaltijden worden met gebeden en offers aangevangen. Terwijl de *Ava*-drank bereid wordt door zommigen, heffen de overigen eenen lofzang aan, die door de eerſten wordt vervangen, terwijl de laatſten drinken, en door dezen nogmaal wordt herhaalt, terwijl genen denzelven gebruiken, tot dat men eindlijk een gedeelte op den grond plengt ten offer aan de Goden, met wier plegtige aanroeping voords de maaltijd aanvangt. De Voornaamen laten zich hier bij bedienen door de gemeenen, die hun zelfs met de uiterſte op-

(1) St. Sauveur p. 21.
(2) Cook D. X. bl. 366.
(3) Cook D. X. bl. 366.
(4) King T. III. p. 413.

oplettendheid de ſpijs in den mond ſteken. De vrouwen eten niet met de mans uit dezelfde ſchotels, maar ſchijnen toch gelijktijdig met hun en ter zelfde plaats te mogen ſpijzigen (1).

Hunne leefwijze is zeer eenvouwdig. Zij ſtaan op met den opgang der zonne en rusten weder eenigen tijd na het genot der frisſche morgenlucht. De Voornaamen houden zich bezig met het maaken van ſchuiten en matten; de vrouwen bewerken het doek, en de gemeenen zijn met de visſcherij en den landbouw bezwaard; terwijl de uuren van uitſpanning vervliegen in veelerleije tijdkorting (2).

De handwerken dezer eilanders munten uit door netheid en vernuft. Hun doek wordt op gelijke wijs bereid als te *Otaheite*, maar beſchilderd met zulke bevallige kleuren en figuuren, als een *Europeeſche* ſtoffenwinkel kan opleveren. Zij weten het zelve ook in baanen aan een te zetten. Het vernisſen, lij-

(1) Cook D. X. bl. 367, 340. King T. IV. p. 721—97. St. Sauveur p. 22.

(2) King T. IV. p. 73.

lijmen en polijsten van ſteen zoo wel, als van ſchelpen, gaat hun zeer vaardig en zeer keurig af. Hunne gereedſchappen zijn ook uit meer dan één ſtuk te zamengeſteld en de waardij van het ijzer wordt bij hun voor hetzelve onbereekenbaar geacht. Zij kenden deze waarde niet ſlechts, maar wisten ook terſtond het ſchranderst gebruik te maaken in hunne zamengeſtelde werktuigen van het ijzer, 't welk men hun gaf (1).

Van ſchrift was hun geen denkbeeld hoegenaamd te geven. Een geſchreeven papier was in hun oog een ſtuk doek met niets beduidende figuuren. Welke ontvatbaarheid nogthands aan geene domheid behoeft te worden toegeſchreeven, daar wederzijdsch gebrek aan taalkennis de beduiding eener zoo geheel afgetrokkene kunst ſchier onmogelijk moet gemaakt hebben (2).

Hunne kawoerden of kalebasſen doen hun den grootſten dienst, daar zij ze tot allerleije gebruik aanleggen, vooral ter bewaaring van hun

(1) Cook D. X. bl. 369—373. King T. IV. p. 80, 81, 59. La perouse D. I. bl. 160, 161, 164.

(2) King T. IV. p. 81.

hun zout, het welk zij in welgemetzelde bakken aan den zeekant opvangen, en door de zon alleen laten uitwaasemen. Op het eene eiland is het echter veel witter, dan op het andere (1).

Boven alles munt bij hun de landbouw uit, die wel aangelegde velden met aardappelen, suikerriet, *tarro* en ander voedzel vertoont, door greppen afgescheiden, maar door geene afschutzels ingesloten (2).

Hunne wapens zijn speeren, dolken, boog en pijlen, knodzen, slingers, mesen en eene soort van zaagen (3).

Belangrijker komen ons hunne tijdkortingen voor, daar dezelve bij hun in het algemeen meer proeven van behendigheid, dan wel van ligchaamskrachten geven (4). Hunne worsteling en vuistgevecht zijn van weinig waarde voor de kunst der ligchaamsoefening, schoon zij 'er veel vermaaks in vinden (5). Hun zwemmen daar.

(1) King T. IV. p. 83, 84.
(2) Cook D. X. bl. 380.
(3) Cook D. X. bl. 385, 386. King T. IV. p. 84.
(4) Cook D. X. bl. 369.
(5) King T. III. p.° 408.

daartegen gaat ſchier alle denkbeeld te boven, daar mans en vrouwen beiden 'er een ſpel van maaken, om in de branding bij eene onſtuimige zee te dartelen op den rug der hoogſte baaren en van daar als een pijl in de afgrond neder te ſchieten (1). De dans wordt bij hun voorafgegaan door een deftig en langzaam gezang, in welks maat de beweging aanvangt, die langzaamerhand met het gezang verſnelt, en onder de bevalligſte ligchaamswendingen voortduurt, zoo lang de krachten dit ſlechts bij de uiterſte ſnelheid gedoogen (2). De vrouwen voeren alleen den eigenlijken dans uit, en worden daarbij ſlechts vergezeld door de bewegingen der mans, even als de hoofdpartij in een *Concert* word *geaccompagneerd* door de overige ſpeeltuigen (3). Onderſcheidene trommels en rammelende kalebasſchillen maaken hun eenige ſpeeltuig uit, en echter ſchijnt dit volk door de Natuur bijzonderlijk voor de Toonkunst aangelegd, daar hetzelve altijd met partijen zingt (4). Hun

(1) KING T. IV. p. 77. LA PEROUSE D. I. bl. 141.
(2) KING T. IV. p. 73.
(3) KING T. IV. p. 74.
(4) KING T. IV. p. 74. 75. COOK D. X. bl. 368. Men heeft deze verzekering betwist op grond

Hun damſpel, het welk veel moeilijker moet zijn dan het onze, daar zij twee honderd agtendertig ruiten hebben op hun bord, het welk zij met witte en zwarte keiſteentjens bezetten, is den Reizigers niet min opmerklijk, dan hun vierſtemmig maatgezang (1). Met gelijke verwondering aanſchouwen zij bij hunne kinders eene vaardigheid in het ſpelen met vijf ballen tevens in de lucht, welke de behendigſte tafelſpelers van *Europa* zelden in zulk eene maat bezitten (2). Jongens en meisjens vermaaken zich echter liefst met den wedloop, die de uiterſte ſnelheid heeft, daar de kinders geheel naakt zijn en alzoo vrijelijk alle hunne ſpieren laten werken, terwijl de vaders daarbij veelerleije weddingſchappen aangaan (3).

De

grond van het moeilijke voor de uitvoering zonder kennis aan de gronden der Toonkunst: maar feiten laten zich niet wederleggen door afgetrokkene beſchouwingen, vooral niet in eene zaak als de Toonkunst, welke waarlijk den *Italianen* en *Duitſchers* aangebooren ſchijnt, daar zij meestal den *Engelſchen* en ons een zeer moeilijk kunstwerk blijft.

(1) KING T. IV. p. 75.
(2) KING T. IV. p. 79, 80.
(3) KING T. IV. p. 76. COOK D. X. bl. 359.

De Regeering dezer volkeren is, even als die der *Societeits*-Eilanders, naar het ſchijnt, van eenen leenroerigen aard. Men onderſcheidt 'er drie ſtanden, van *Erees* of Opperhoofden, van Landbezitters zonder rang, en van *Towtows* of gemeenen zonder eigendom en rang. Een der Opperhoofden heeft het hoogst bewind, 't welk erflijk is, en ontvangt van allen eene ſchatting van vruchten, handwerken en dieren. Het gezag der meerderen over de minderen is 'er volſtrekt en wordt 'er met veel trotschheid, doch zonder wreedheid gevoerd, in zoo verre dat de *Earees* eene menigte anderen weten uit elkanderen te drijven, door den eenen en anderen bij het hoofd te grijpen en met eigene hand of voet weg te jagen. De grensſcheiding der bezittingen wordt door eene witte vlag of kleenen muur aangeweezen. De eerbied van allen voor den Oppervorst en van de minderen voor de meerderen is zoo groot, dat 'er eene volſtrekte nederwerping met het aangezicht op den grond bij de ontmoeting plaats heeft (1).

De

(1) Cook D. X. bl. 333, 384. King T. III. p. 384. T. IV. p. 86—92.

De Rechtsoefening deelt in alle de haatlijkheden van deze onderſcheiding. Als gemeene perzoonen onderlingen twist hebben, is het Opperhoofd, onder het welk zij ſtaan, hun ſcheidsman: maar wanneer een mindere eenen meerderen beleedigt, is des laatſten wraak op het oogenblik de eenige bepaaling der ſtraf; dezelve alsdan ontweeken wordende, heeft 'er tusſchenſpraak van eenen derden en afkoop van het misdrijf plaats (1).

De Prieſterſtand bekleedt 'er eenen afzonderlijken rang, die ſchier met dien der Opperhoofden gelijk ſtaat. Dezelve is aan zekeren kloosterregel van zamenwooning en onthouding onderworpen, maar leeft in gehuwden ſtand. De vrouwen der Prieſters deelen met hun in de onthouding van hun Kloosterleeven. Hunne bediening is erflijk, en behoort ſlechts in eenige bevoorrechte geſlachten te huis (2).

De Godsdienſt dezer eilanders komt genoegzaam met die der *Societeit* overeen. De plegtigheden en gebeden zijn hier ſlechts veel-

(1) King T. IV. p. 92, 93.

(2) King T. IV. p. 93.

veelvuldiger en langer. Hunne offers, lofzangen, afgodsbeelden, *Morais* enz. kenmerken alzins dezelfde begrippen, waar van zij gelijke uiterlijke teekenen zijn (1); doch waaromtrend het reeds meermaal beklaagd gebrek aan taalkennis nog meer, dan in eenig ander opzicht, geldt.

Hunne afgodsbeelden zijn zoo wel van het vrouwelijke als manlijke geslacht en hebben menschlijke gedaanten, wier uitwerking van den kant der snijd- en beeldhouwkunst niet zoo geheel verwerplijk is (2). *Eatooa* is hier de naam zoo wel van den grooten God, van wien zij eenige bevatting schijnen te hebben, als van de Zielen hunner Opperhoofden, welken zij na derzelver dood onder dien zelfden naam vereeren. Hunne begraafplaatzen en huizen zijn even vol van hunne *Whatta's* of afgodsbeelden, dien zij met de schoonste stukken doeks omhangen: doch onder dezelven zijn ook de onbetaamlijkste afbeeldingen, die aan den PRIAPUS der ouden doen denken (3). De naam van

(1) KING T. IV. p. 93. COOK D. X. bl. 388.
(2) COOK D. X. bl. 365. KING T. IV. p. 95.
(3) KING T. IV. p. 94, 95.

van *Orono* drukt bij hun eene Godsdienstige vereering uit, welke zij bewijzen aan al, wat zij van verhevener natuur, dan zich zelven, beſchouwen; in welken rang en eerbied dan ook COOK inzonderheid deelde, het welk men hem volkomen deed begrijpen door dezelfde Offerplegtigheden voor hem, als voor de altaaren, te verrichten (1).

Onder de voorwerpen van hunnen eerbied behooren zekere vogels, vooral de ſteenuil, dien zij tot geenen prijs willen verkopen, en wien zij volſtrekt geen kwaads willen gedaan hebben (2). Maar behalven dezen worden alle dingen heilig, waar over het Opperhoofd of de Prieſterſchap goedvindt het *Taboo* uit te ſpreken. Dit geſchiedt door hem over de havens, de bosſchen, de huizen, welken hij niet wil uit- of in-gelopen, bezogt of gehakt, verlaten of betreeden hebben. Dit alles geſchiedt zelfs naar vereisch van Staatkunde, die zich hier van tegen de *Engelſchen* ten laatſten bediende. Alles echter is van zelfs *Taboo* voor den genen, die zich op eenigerleije

(1) KING T. III. p. 392. T. IV. p. 94.
(2) COOK D. X. bl. 341. KING T. IV. p. 95.

leije wijze Godsdienstig verontreinigd heeft (1).

Men ontmoetede op deze eilanden twee krankzinnige menſchen, eenen man op *Owhijhee* en eene vrouw op *Oneeheow*, en men beſpeurde zoo veele oplettendheden voor deze ongelukkigen, dat men niet kon nalaten in twijfeling te komen, of ook hier, gelijk in veele Oosterſche landen, de krankzinnigen voor bezetenen van hooger geest gehouden worden (2).

Zoo weldaadig als het bijgeloof hier in zou wezen, zoo ſchriklijk woedt hetzelve in veelvuldige menſchenoffers, die het den Goden en der ſchimmen der Opperhoofden ſlacht. De aanvang van eenen krijg, het begin van eenen ſlag, het ontwerp eener gewigtige onderneming en de dood van een Opperhoofd zijn zoo veele gelegenheden tot een of meer menſchenoffers, naar gelang der hagchelijkheid en het gewigt der ondernemingen, en het aanzien of de algemeene genegenheid van het overleeden Opperhoofd, zoo dat men verzekerde, voor den toenmaaligen Vorst

(1) KING T. IV. p. 99. T. III. p. 400. LA PEROUSE D. I. bl. 144.

(2) KING T. IV. p. 60.

Vorst van *Owhijhee* tien menschen te zullen offeren. Zoo veelvuldige offers, als het bleek, dat hier gevorderd worden, kennen niet vooronderstelt worden allen om eenig misdrijf doodschuldig te zijn, en alles, wat ook ter vermindering van dien gruwel dezer afgoderije kan gezegd worden, bestaat alleen daarin, dat de slachtoffers, die altijd uit de *Towtows* of gemeene luiden genomen worden, hun lot niet weten, voor dat een onverhoedsche en doodlijke slag met eene knods op het hoofd het hun doet ondergaan, waarna men hun lijk ter plaats der schriklijke plegtigheden brengt. Mannen en vrouwen beiden staan voor zulken slag bloot, terwijl bij de begraafplaats der Opperhoofden tevens een hoek wordt afgezonderd voor de begraving dezer ongelukkigen, wier hoofden op het lijstwerk gezet worden, het geen de *Morai* omringt (1).

De vereering der overleedenen schijnt een doorgaand kenmerk van het geloof der onsterflijkheid. Het zelve is ook dezen eilanderen niet vreemd. Men verstond echter alleen uit

(1) King T. IV. p. 97. Cook D. X. bl. 317.

uit hun, dat de adem, welken zij voor de ziel of het onſterflijke deel der menſchen houden, naar *Eatooa* terugkeert, en dat 'er zekere verzamelplaats der afgeſtorvenen is: maar men vernam niet, of zij eenen ſtaat van eigenlijke vergelding verwachteden (1).

Het doen van vrijwillige en ſmartlijke opofferingen is echter zoo gemeen bij de *Sandwichers*, dat het zelve zeker denkbeeld van hoogere vergelding ſchijnt inteſluiten. Men ontmoetede naauwlijks iemand uit den laagſten ſtand en maar zeer weinigen uit de voornaamen, die niet meer dan eenen tand uit den mond miste, en men vernam, dat de uittrekking der tanden een zeker zoenoffer was aan *Eatooa* ter afweering van gevaaren of rampen, die hun over het hoofd mogten hangen (2). Een min ſmartlijk offer, het welk tevens ten blijk van hunnen eerbied en tederheid voor eerwaardige perzoonen ſcheen gegeven te worden, beſtond in de haairlokken, van welken zij 'er terſtond bij de aankomst van COOK verzogten eenigen aan zijn boord te mogen agterlaten (3).

Met

(1) KING T. IV. p. 98.
(2) KING T. IV. p. 96. COOK D. X. bl. 341.
(3) COOK D. X. bl. 334.

Met deze hartlijkheid in hunne genegenheden, welke, even als te *Otaheite*, de onderlinge naamverwisseling van twee perzoonen ten kenmerke der naauwste vriendschap stelt, zou nu, volgends COOK, de schriklijkste woestheid en wreedheid gepaard gaan van het verslinden hunner overwonnene vijanden (1). Maar hij zelf werd de rampzalige proef, dat men ten zijnen aanzien ten minsten deswegens eenen afkeer liet blijken, dien geen *Europeër* geweldiger had kunnen vertoonen (2). KING meende ook, dat de bewijzen, welken COOK en ANDERSON voor hun schriklijk vermoeden meenden gevonden te hebben, bedriegelijk waren geweest. Het veelvuldig menschenoffer schijnt echter de nog niet lang verouderde plaatsvervanging van die allereerste woestheid, die nog bij de *Nieuw-Zeelanders* heerscht, aan wien zij in aard en in gedaante het naaste komen. Het aan stuk hakken en verdeelen der lijken hunner vijanden schijnt daarvan tevens een nog zeer versch overblijfzel, het welk duidlijk zamen-

(1) COOK D. X. bl. 326, 329 en 334.
(2) KING T. III. p. 466.

menſtemt met alle overige blijken, dat de beſchaaving dezer eilanders nog eenige graaden ten agteren is bij die der *Societeits*-Eilanders, van wien een OMAI zelf nog erkende, dat zijne landgenooten in de uitersſte woede hunne vijanden zomtijds met de tanden verſcheurden, maar nimmer een gedeelte van hun vleesch verſlonden (1).

De Priesterſtand ſchijnt zich de beſchaaving hunner landgenooten zorgvuldig aantetrekken, en laat ten minsten den Godsdienst minder menſchenoffers vorderen, dan de eerzucht der grooten aan elkanders ſchimmen wil geſlacht hebben. COOK bevond alhier de Priesters ook in alle opzichten beter dan de Bevelhebbers, bij wien hij veel meer laage baatzucht en oneerlijken toeleg beſpeurde (2). Het gros des volks was ook alreeds beter, dan de Opperhoofden over het algemeen, daar men bij hetzelve welmeenende genegenheid, eerlijken handel, hartlijk onthaal en ongeveinsde eerbewijzingen ontmoetede, terwijl het van agteren bleek, dat de Opperhoofden reeds een meer ſtaatkundig ge-

(1) KING T. IV. p. 60—63.
(2) KING T. III. p. 399.

gedrag tegen vreemdelingen oefenden, naar wier vertrek zij verlangden en bij wier onverwachte terugkomst zij alle de beleefdheden van hun afscheid in het koele staatkundige eener nagenoeg vijandige wederontmoeting verkeerden (1).

De Huwelijksplegtigheden der *Sandwichers* zijn den Reizigers niet in het oog gevallen. Alleen is hun gebleeken, dat 'er geregelde echtverbindtenissen bij hun plaats hebben, doch dat dezelven, bij de Opperhoofden ten minsten, het houden van bijzitten niet buitensluiten. De huwelijksliefde is bij hun over het algemeen echter zeer hartlijk, en het ouderlijk gezag eenpaarig tusschen den vader en de moeder verdeeld. De moederlijke tederheid is zeer groot en gaarne deelt ook de man in de kleene huiszorgen zijner vrouwe. De vrouw echter, die met hem niet mag eten uit denzelfden schotel, ziet zich ook het gebruik van varkens, schildpadden, zekere visschen en bananen verboden, en wordt mishandeld, wanneer zij zich zoo iet veroorloft. Ook deze

(1) Cook D. X. bl. 320. King T. III. p. 383. 406, 416, 425.

ze vernedering van het vrouwelijke geſlacht mag te recht gehouden worden voor een blijk der nog zeer geringe beſchaaving dezer eilanders (1).

Hunne lijkplegtigheden beſtaan in veelvuldig misbaar rondom de lijken, in het zwartmaaken van het onderſte gedeelte van het gelaat der naaste rouwdragers en voords in het begraven der lijken zelve op *Morais*, die, anders aan die der *Societeits*-Eilanders meestal gelijk, met geïneeden beeldwerk en hoog opgeſtoken gedenkteekenen omringd zijn. Het opmerklijke hier in — en het geen het gezond verſtand voorzeker beter, dan het ontblooten en verlaten onzer lijken keurt, zoodra het leeven bij ons ſchijnt verdweenen, — is hunne gewoonte, om niet ſleehts, terſtond na het verſcheiden, de dooden zorgvuldig met verſcheidene ſtukken doeks te overdekken, maar zelfs onder dezelven naast hun te gaan liggen, en geduuriglijk uit te roepen, *o mijn vader! o mijne moeder!* Welke zorgvuldigheid ten minsten de ſchriklijke misleiding van den ſchijndood moet voor-

(1) King T. IV. p. 57, 58, 100.

voorkomen en menigen mensch aan zich zelven en de zijnen wedergeven (1).

Opmerklijk genoeg is ons, eindlijk, alhier ter plaatzing voorgekomen, dat men op *Owhijhee* eenen kluizenaar aantrof, die wel eer een voornaam Opperhoofd en beroemd Krijgsman was geweest, maar zinds lang de kust des eilands had verlaten, en nu niet meer buiten zijne hut kwam. Men wierp zich voor hem neder met den uitersten eerbied en bragt hem tevens leefmiddelen. De kluizenaar, door hun, die hem het jongst schatteden, voor ten minsten honderd jaaren oud geacht, betoonde naauwlijks eenige bevreemding op het zien der *Engelschen*, en weigerde zelfs de geschenken aan te nemen, dien zij hem booden, maar keerde weldra in zijne kluis te rug, welke hij bij dit bezoek slechts korten tijd had verlaten (2).

(1) KING T. IV. p. 103—106. COOK D. X. bl. 312—315.

(2) KING T. IV. p. 32. LA PEROUSE vond bij deze eilanders het *Venusvuur* reeds zeer geweldig; COOK had hetzelve bij zijne eerste landing niet ontmoet; en echter wil men de laatere Reizigers vrijspreken van de oorspronglijke besmetting. — LA PEROUSE D. I. bl. 153—156, 165, 166.

PAASCH-EILAND.

Dit eiland is gelegen op 27° 5′ 30″ Zuider breedte en op 109°46′20″ Wester lengte (1). De eer der ontdekking van het zelve is aan den *Nederlander* J. ROGGEVEEN toegeſtaan, ſchoon de *Engelſche* DAVIS hetzelve reeds in 1686 ſchijnt gezien te hebben (2). ROGGEVEEN gaf het den naam, dien het nog draagt, om dat hij 'er op den Feestdag der opſtanding van JEZUS in den jaare 1722 aankwam (3). COOK bezogt het in Lentemaand van 1774 en trach-

te-

(1) COOKS *Reize* D. V. bl. 215.

(2) COOK D. V. bl. 213.

(3) J. ROGGEVEEN's *Tweejaarige reize rondom de waereld* bl. 41. Dordrecht 1764.

tede vruchtloos deszelfs eigen naam te ontdekken (1). Inmiddels was het flechts eenmaal aangedaan, naar het fchijnt, door een *Spaansch* fchip in 1769 (2). Na cook bezogt het LA PEROUSE in Grasmaand van 1786 (3).

De omtrek des eilands is kleen, de gedaante driehoekig, het voorkomen zoo rijzende, dat het zich op verren afftand in zee vertoont als een berg, wiens kruin in de wolken zich verliest. De kust is onbekoorlijk en onveilig voor den zeeman, die 'er ankerplaats, hout noch versch water, maar rondom de gevaarlijkfte klippen vindt (4).

De grond is eene harde en drooge klei, overal bedekt met fteenen, die alle blijken dragen van *Volcaniſchen* oorſprong. Dezelve wordt ook daadlijk gevonden in eenen uitgebranden vuurberg, wiens kolk ten minsten agthonderd voeten diepte heeft (5). Gebrek aan

(1) COOK D. V. bl. 222. De inwooners fchee-nen het *Tamareki* of *Whijhu* en ook *Teapij* te noemen.

(2) COOK D. V. bl. 202.

(3) LA PEROUSE *Reize* D. I. bl. 84.

(4) COOK D. V. bl. 214, 215. en de kaart N°. 17.

(5) COOK D. V. bl. 205. LA PEROUSE D. I. bl. 120, 121.

aan water maakt dezen grond, zonder zorgvuldige bebouwing, onvruchtbaar. Dit gebrek ſchijnt het gevolg der onberaadenheid van vroegere bewooners, om alle de boomen weg te hakken, wier kruinen de eenige aantrekkers zijn der regenwolken voor kleene eilanden, in het midden eenes onmetelijken Oceaans gelegen (1). 'Er ſchijnt maar één bron te zijn van zoet water, ten gebruike der eilanders zelve niet rijk genoeg: 'er is ook eene andere van *mineraal* water, welks lucht nogthands ondragelijk is (2). Vlietend water wordt 'er niet gevonden, welk gemis te grooter is, wijl de grond, ſlechts wel bevochtigd, groeizaam genoeg zou wezen (3).

Hij wordt maar voor een tiende gedeelte bebouwd en levert zoete aardappelen, ijams, arumwortels, bananen en ſuikerriet op, allen van vrij goede ſoort. Bijzonder kweekt men 'er den papier-moerbezienboom en de nachtſcha-

(1) La perouse D. I. bl. 89, 90.
(2) Cook D. V. bl. 208, 209.
(3) La perouse D. I. bl. 124.

ſchade. De onbebouwde grond brengt naauwlijks eenige kleene heesters voord (1).

Even armoedig is dezelve uit eigen aard in het dierlijke leeven. Behalven hoenders en rotten heeft men 'er weinig land- en zeevogels, en volſtrekt geen viervoetig gedierte. Dit gebrek wordt zelfs niet door de zee vergoed, welke ſchier geene viſchen aan de kusten van dit eiland voert (2).

De bevolking echter is aanmerklijk genoeg voor deszelfs kleenheid en armoede. Cook ſchattede haar op zes of zeven honderd, maar LA PEROUSE wel op twee duizend zielen (3). In de oogen van den eerſten ſcheen 'er eene onevenredigheid tusſchen mans en vrouwen plaats te hebben, die voor den laatſten is verdweenen, gelijk deze ook zeer veele kinders aantrof, welken COOK niet had gezien (4).

De

(1) COOK D. V. bl 210, 211. LA PEROUSE D. I. bl. 117, 112.

(2) COOK D. V. bl. 214, 215.

(3) COOK D. V. bl. 216. LA PEROUSE D. I. bl. 97.

(4) LA PEROUSE D. I. bl. 97, 98. COOK D. V. bl. 217.

De lengte der *Paasch*-Eilanders is middenmaatig, niet veel haalende boven de vijf voeten en vijf tot agt duimen(1). Hunne geſtalte is rank en ſchraal in overeenſtemming met den grond, dien zij bewoonen (2). Hunne kleur is hoog bruin; hun haair over het algemeen zwart, maar niet zeer zwaar, vooral niet aan den baard. Hun gelaat leverde in de oogen van LA PEROUSE en ROLLIN, behalven de kleur, geen onderſcheid met dat der *Europeërs* op, en ſtaat bij COOK zelven als niet onbevallig te boek. Dit doet ons met vrij wat bevreemding het oog ſlaan op de twee afbeeldingen, dien HODGES naar het leeven van man en vrouw heeft gegeven. LA PEROUSE verklaart wel deze aangezichten voor zeer ſlegt getroffen, maar FORSTER noemt dezelven zeer wel

(1) COOK D. V. bl. 217, 428. LA PEROUSE D. I. bl. 126, 127. ROGGEVEEN had 'er reuzen van gemaakt van tien tot twaalf voeten. bl. 43, 44.

(2) COOK D. V. bl. 428, 429. Bij ROLLIN, den *Chirurgijn-Major* van LA PEROUSE, worden zij als tamelijk zwaarlijvig voorgedragen. — LA PEROUSE D. I. bl. 127. — Maar in de oogen van eenen *Franschman* kan vrij zwaarlijvig ſchijnen, het geen den *Engelschman* rank en ſchraal voorkomt.

I L'A N D.

ilanders is midden-
boven de vijf voe-
). Hunne geſtalte
nſtemming met den
(2). Hunne kleur
over het algemeen
ar, vooral niet aan
erde in de oogen
behalven de kleur,
der *Europeërs* op,
s niet onbevallig te
vrij wat bevreem-
twee afbeeldingen,
eeven van man en
A PEROUSE verklaart
oor zeer flegt ge-
oemt dezelven zeer
wel

, 428. LA PEROUSE
GEVEEN had 'er reuzen
lf voeten. bl. 43, 44.
, 429. Bij ROLLIN,
A PEROUSE, worden zij
gedragen. — LA PE-
in de oogen van eenen
vig ſchijnen, het geen
naal voorkomt.

PAASCH-EILANDERS.

wel uitgevallen (1) en het ſchijnt kennelijk bij den eersten opſlag van het oog, op den man ten minsten, dat zij moeten geleeken hebben. Het is der Teekenkunst gelukt, voortreflijk te ſlaagen in het overnemen dezer afbeeldingen, en alzoo het gelaat der *Paasch*-Eilanders aan elks eigen ſmaak voor het bevallige en ſchoone voortedragen (2).

Het zelve behoort in het vrouwenbeeld volmaakt tot de *Maleitſche* verſcheidenheid (3), die door de meer bijzonder eigene gelaatstrekken van den man ſlechts minder uitkomt. In beider oogen, wenkbraauwen en voorhoofd ziet men voords zeer duidlijk de *Phijſiognomisch* gewordene zamentrekking van het gelaat bij het verkeeren op eenen ſterk te rug kaatzenden harden kleigrond, die door geene ſchaduwen van eenig geboomte verzacht of bekoeld wordt (4).

De oogen zijn zwartbruin en kleen. Derzel-

(1) Cook D. V. bl. 429. La perouse D. I. bl. 86, 87, 128. Cook D. V. bl. 430.

(2) Cook D. V. pl. 39 en 40. bl. 218.

(3) Zie boven bl. 46, 52.

(4) Forster beſpeurde zulks duidlijk in de perzoonen zelve. Bij cook D. V. bl. 422. Zie boven bl. 86.

zelver wit is min helder, dan bij andere Zuidzee-eilanders. De neus is niet zeer breed, maar tusſchen de oogen een weinig plat. De lippen zijn zwaar, maar toch geen *Neger*-lippen. De ooren zijn affchuwlijk lang, het welk echter eeniglijk door de gewoone dragt ontſtaat (1).

De kleeding dezer eilanders verſchilt niet zeer veel van het naakt. Een of twee ſtukken doeks, even als elders in de zuidzee van den bast des papier-moerbezienbooms gemaakt, van welken zij 'er een om de lendenen ſlaan, het andere over de ſchouders werpen, maaken eene volledige kleeding uit. Zeldzaam zag men echter bij hun deze volle kleeding. Meestal was het eerſte ſtuk doeks alleen aan het lijf, terwijl de mannen zelfs niet meer droegen, dan eene ſtrook tusſchen de beenen doorgehaald en met beide einden vastgemaakt aan eene koord of gordel, dien zij om den middel hadden (2). Zomtijds hing ſlechts van dien gordel een netjen af, te dun en ijl om de ſchaamte te verbergen (3).

Het

(1) Forster bij cook D. V. bl. 432.
(2) Cook D. V. bl. 218.
(3) Cook D. V. bl. 428.

dan bij andere Zuid-
is niet zeer breed,
een weinig plat. De
och geen *Neger*-lip-
ſchuwlijk lang, het
r de gewoone dragt

anders verſchilt niet
Een of twee ſtukken
n de zuidzee van den
zienbooms gemaakt,
n om de lendenen
de ſchouders werpen,
kleeding uit. Zelfs
hun deze volle kle-
eerſte ſtuk doeks af-
vijl de mannen zelfs
eene ſtrook tusſchen
en met beide einden
ord of gordel, dien zij
(2). Zomtijds hing
een netjen af, te dun
verbergen (3).

Het

D. V. bl. 432.
18.
28.

Het hoofdcierzel beſtaat in eenen ronden band met vederen verciert, of in een ſtroo-hoedjen, door de vrouwen meest gedragen. Onder hetzelve is het haair der mannen kort, dat der vrouwen lang en boven op het hoofd te zamengebonden (1). Om den hals der vrouwen hangt eene ſchulp of been, 't welk als een tovermiddel en niet als cieraad wordt gedragen (2). Het zijn de ooren, die bij hun het geheele vercierzel des gelaats moeten uitmaken, daar zij het aangezicht zelve veel eer ſchijnen affchuwelijk te willen hebben. De gaten, welken zoo wel mans, als vrouwen, in de ooren maaken, worden echter ſleuven ten naasten bij drie duimen lang, die de lellen ſchier tot op den ſchouder doen nederhangen. Zomtijds ſlaan zij deze ſleuven over het bovenſte gedeelte van het oor heen, wanneer zij niet zijn opgeſchikt en zich van het ſlingeren der oorlellen willen ontſlaan: in volle pracht daartegen dragen zij oorringen, die van binnen in het gaz ſlui-

(1) Cook D. V. bl. 219. Zie de plaat bij La Perouse D. I. bl. 96.
(2) Cook D. V. bl. 219.

ſluiten en hetzelve als met eenen hoepel ſpannen, of bladeren van gedroogd ſuikerriet, die, als een veder van een zak-uurwerk opgerold, hetzelve beſtendig al verder uitzetten. Wit dons van vederen geeft zomtijds eenige verzachting aan het terugſtootende van deze vreemde pracht (1), die nog afſchuwelijker vertooning maakt bij het geheele aangezicht. Hun gebruik van rood en wit ſchijnt wel, bij de eerſte benaaming, naar *Europeesch* blanketzel te gelijken: maar de wijze van dat gebruik is volkomen omgekeerd. Het rood ſchijnt hier de dekverf voor de huid te zijn, waarop het wit van ſchulpen, of ook de blinkende oranjekleur des curcumawortels wordt gelegd (2). Overigens heerscht ook hier de ſmaak der beprikking of *Tatoweering* even als op de overige Zuidzee-eilanden. Deze pijnlijke kunstbewerking is aan het ganſche ligchaam kenlijk, maar bovenal in het gelaat der vrouwen, die meer dan negen of tien vlakken als moesjens hebben op het voorhoofd,

(1) Cook D. V. bl. 219, 433.
(2) Cook D. V. bl. 218, 430. La perouse D. I. bl. 89.

hoofd, welke allen door beprikking zijn veroorzaakt. (1) En met al dien wanſmaak voor het ſchoone bleef het gelaat der vrouwen door haare lieftalligheid en dat der mannen door hunne gulheid en vriendlijkheid nog behaaglijk genoeg in de oogen der *Europeërs*, die ons wegens hun bericht hebben (2).

De aard dezer menſchen is ook zeer beminlijk wegens deszelfs minzaamheid, gastvrijheid, dienstvaardigheid en vredelievendheid (3): maar wordt ons door de Reizigers vertoond als haatlijk, wegens de algemeenheid hunner dieverij, en nog verachtlijker om de laagheid en ſchandlijkheid hunner ontucht. Hoeden van *Europeërs* zijn bij uitſtekendheid hunne gading, van welken zij zich op zoo behendige wijzen weten meester te maaken, dat de dieverij bij hun een vergevorderd handwerk ſchijnt, het geen niet kan verontſchuldigd worden door kinderlijke begeerlijkheid en onnozelheid, daar zij zich wel we-

(1) Cook D. V. bl. 218, 430. La perouse D. I. bl. 127, 128.

(2) La perouse D. I. bl. 128.

(3) Cook D. V. bl. 205, 208, 216. La perouse D. I. bl. 86.

weten te bergen met hunnen roof en in den handel eene trouwloosheid pleegen, die hun van deze zijde in het allerongunstigſte licht plaatst. De ontucht der vrouwen is bij hun het voornaame kunstmiddel, om vrij te ſtelen. Zij zelve bieden haar ter openbaare hoererije aan, niet ſlechts om zich in den handel grooter voordeel te bedingen, maar om, geduurende het pleegen der ongeregeldheden, hunnen ſlag, vooral met den hoed der zeeluiden, waartenemen, welk een en ander ons de ſchikking der beelden op het nevensgaande tafereel heeft willen aanduiden. Met geweld ſleepten deze eilanders in de hoop op hooger belooning, meisjens van dertien en veertien jaaren naar de vreemdelingen, door wien echter de afkeerigheid dezer jonge meisjens voor een bewijs werd gehouden, dat men ten haaren opzichten 's Lands zeden te buiten ging; terwijl deze afkeerigheid ons ten aangenaamen blijke ſtrekt, dat ook hier het ganſche vrouwelijke geſlacht niet moet worden beoordeeld naar de verfoeilijke ongebondenheid dier vrouwluiden, welke zich aan boord der ſchepen als waare MESSALINA's gedroegen. Zelfs dat zich maar een zeer kleen aantal vrouwen aan de Reizigers vertoonde en de meesten zich ſchuil hielden,

den, levert ons geenen geringen grond op, om veel gunstiger over den algemeenen aard der tedere kunne ook op dit eiland te denken (1).

Het vernuft, de behendigheid en opmerkzaamheid dezer eilanders bleek zoo wel uit het kunstig snijdwerk hunner wapenen, uit de bewerking hunner gedenkstukken en grafplaatzen, en uit de naauwkeurige waarnemingen en afmetingen van de onderscheidene deelen der vreemde schepen en van derzelver want, als uit de doortraptheid hunner schelmerijen in den handel (2).

Hunne spijs is geheel en al uit het plantenrijk ontleend. Hoenderen en rotten schijnen hun eenig voedzel uit het dierenrijk te zijn. Men zag zelfs weinig visch bij hun omhanden. Zij gebruiken hunne spijs gekookt, waar toe zij

(1) Cook D. VI. bl. 201, 207, 218, 432. La perouse D. I. bl. 93, 109, 106, 120, 123. — Zie ook de plaat bij la perouse.

(2) La perouse D. I. bl. 113. Cook D. V. bl. 223, 207, 218.

zij zich van heetgemaakte ſtenen bedienen (1). Hun drank is zoo wel brak, als zoet, water. Op het laatſte ſtellen zij zelfs zoo geringen prijs, dat elk hunner, die uit de eenige zoete bron gedronken heeft, terſtond in dezelve ſpringt, om het ganſche ligchaam te waſchen, en haar daardoor troebel voor de overigen maakt, die zich echter aan deze onzuiverheid zeer weinig bekreunen, maar den voorganger op hunne beurt in deze wanvoeglijke handelwijze volgen (2).

Deze eilanders ſchijnen weinige of geene afzonderlijke wooningen te hebben, daar men dezelven wel drie honderd voeten lang heeft gevonden. Zij zijn echter maar tien voeten breed en even zoo hoog in het midden, en gelijken alzoo naar omgekeerde praauwen, door wier ingang van ſlechts twee voeten hoog men op handen en voeten moet kruipen (3).

Zij

(1) Cook D. V. bl. 221, 201. La perouse D. I. bl. 112, 113.

(2) Cook D V. bl. 208, 209. La perouse D. I. bl. 105.

(3) La perouse D. I. bl. 102, 103.

Zij hebben ook onderaardſche wooningen, op dezelfde wijze van binnen geſteld, als hunne huizen, en met dezelven ſchier van allen huisraad, behalven kalebasſchillen, ontbloot (1).

Hoe gebrekig hunne wooningen zijn, nogthands heeft het metzelwerk bij hun zekeren trap beklommen, die, het gebrek aan allen ijzergereedſchap en de onkunde aan den kalk in het oog gehouden, ſchier onverklaarbaar is. Daarvan getuigen hunne veelvuldige hoogten of verhevene platten van groote ſteenen opgemetzeld, die volmaakt te zamen gevoegd zijn, zonder gehakt of met kalk verbonden te wezen, en door ſlijping alleen zeer juist in elkanderen ſluiten. Zommigen van dezen zijn ſlechts kleen en dragen een verheven ſtuk ſteens; anderen zijn veel grooter, en eenigen ſtrekken ten voetſtuk van zeer groote borstbeelden met menſchelijke gedaante en groote Cijlinderſteenen op het hoofd, zoo als zij in onze afbeelding voorkomen, wel-

(1) Cook D. V. bl. 220. La perouse D. I. bl. 98.

welken door LA PEROUSE gemeten zijn op veertien voeten en zeven duimen hoogte (1). Het vervaardigen en het oprichten dezer beelden inzonderheid ſcheen aan COOK een groo.ſcher werk te zijn, dan waartoe de tegenwoordige eilanders zouden in ſtaat zijn, voor al in hun gebrek aan alle werktuigkunde. Ook deeden hem de ſpooren der *Volcaniſche* verwoestingen op dit eiland denken, dat het tegenwoordige geſlacht het overblijfzel was van een veel grooter, nu ten gronde gegaan, volk. Maar de opmerking der ligtheid en zachtheid van den vuurbergſteen, van welken de beelden zijn gemaakt, neemt den eerſten grond dezer onderſtelling bij LA PEROUSE weg, terwijl hem voor de andere geen blijk hoegenaamd voorkwam in de volſtrekte onbeſchaafdheid des tegenwoordigen geſlachts, welke geen kenmerk van vroegere grootheid draagt. Dit echter is zeker, dat dit beeld-en metzel-werk voor grafplaatzen van Helden of Opperhoofden te houden is, en dat de eilanders in langen tijd geenen lust moeten gehad hebben, om meer dergelij-

(1) Zie de plaat bij LA PEROUSE D. I. bl. 99.

lijke beelden te vervaardigen. Dit doet den *Franſchen* Reiziger denken, dat het kinderloos overlijden van vroegere Opperhoofden den tegenwoordigen ſtaat van volſtrekte gelijkheid zal hebben ingevoerd, in welken men niemand zoo uitſtekend vereerenswaardig vindt, terwijl toch hunne kleene ſteenplatten nog heden toonen, dat de vereering der afgeſtorvenen aan hun bijzonder eigen is (1).

De kanoos van dit volk zijn ſlechts voor vier perzoonen geſchikt en met touwen te zamen geſjord van planken, die niet meer, dan vier of vijf voet, in de lengte haalen. Derzelver aantal is ook zeer gering, voorzeker bij gebrek aan hout, het welk alzoo eerlang de ganſche zee voor deze eilanders dreigt te zullen ſluiten (2).

De landbouw daartegen belooft hun zoo veel

(1) Cook D. V. bl. 205, 206, 209, 214. La perouse D. I. bl. 96, 100, 118, 120. Roggeveen heeft deze borstbeelden even buitenſpoorig vergroot als zijne menſchen, en ze voor Afgodsbeelden gehouden bl. 52.

(2) Cook D. V. bl. 221. La perouse D. I. bl. 511.

veel te zekerer onderhoud, daar zij denzelven met vlijt, zorgvuldigheid en overleg behandelen, ſchoon al wederom verſtooken van allen ijzeren thuingereedſchap (1).

Schoon ten uiterſten vreedzaam van aard en zeer ras het geleeden leed vergetende, zijn zij nogthands voorzien van wapenen, in lanzen, ſpeeren en knodzen beſtaande, welke allen zoo wel, als hunne overige handwerken en veelen hunner zeden ja zelfs hunne taal zoo groote overéénkomst hebben met het geen men bij de *Societeit*-Eilanders, *Sandwich*-Eilanders en verdere Zuidzee-eilanders ontmoet, dat 'er geen twijfel aan ſchijnt, of ook deze eilanders zijn menſchen van dezelfde bijzondere afkomst (2).

Men ontdekte bij deze eilanders echter geene andere tijdkorting, dan den dans en het zwemmen. Het eerſte doet nogthands eenig ſpeeltuig vermoeden (3), en het laatſte

(1) La perouse D. I. bl. 112, 123. Cook D. V. bl. 223.

(2) Cook D. V. bl. 219, 429, 433, 201, 217. La perouse D. I. bl. 104.

(3) Cook D. V. bl. 433.

ſte is bij hun zoo onvermoeid, dat zij met de holſte zee dikwijls twee mijlen ver van land zwemmen, en dan nog, bij hunne terugkomst, vermaakshalve de plaats der zwaarſte branding zoeken (1).

Wegens de Regeering van dit volk vonden de Reizigers niets te berichten. Cook dacht nog aan Opperhoofden: maar LA PEROUSE meende 'er geene te ontmoeten. De afzondering van alle nabuuren, de gelijkheid van ſtand op dezen armoedigen grond en de behoefteloosheid van dit volk, het welk ſchier zonder kleeding, zonder huisraad, alleen van veldvruchten en, naar het ſchijnt, in zekere gemeenſchap van goederen leeft, maaken ook alhier de eigenlijke Regeering in veele opzichten onnoodig (2).

De Godsdienst dezer eilanders viel niet veel meer in het oog (3). ROLLIN noemt hun

(1) LA PEROUSE D. I. bl. 113.

(2) Cook D. V. bl. 223. LA PEROUSE D. I. bl. 101, 128.

(3) Cook D. V. bl. 223.

(1) Bij LA PEROUSE D. I. bl. 128.
(2) *Reize* bl. 52. COOK D. V. bl. 223.
(3) LA PEROUSE D. I. bl. 99, 100, 119.
(4) COOK D. X. bl. 208.

bl. 128.
D. V. bl. 223.
l. 99, 100, 119.
8.

(1) La perouse D. I. bl. 125 en 123.

(2) La perouse D. I. bl. 126.

Op bladzijde 149 [illegible]

moet zijn ANDERSON.